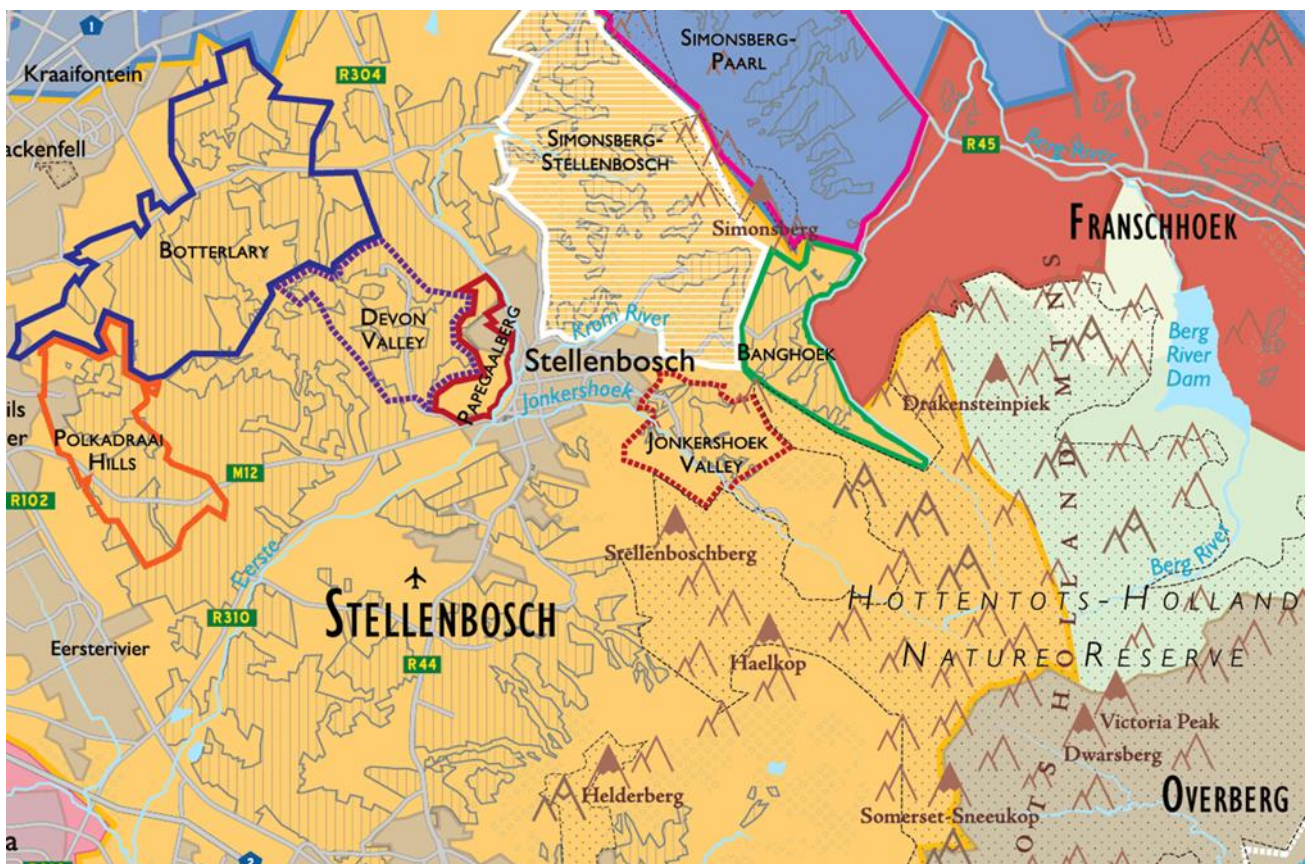

STELLENBOSCH

**Wat is de relatie tussen terroir en de indeling in wards in de Zuid-Afrikaanse wijnregio Stellenbosch?
Verleden, heden en toekomst.**

**Scriptie in het kader van het examen Magister Vini
Arjen Pleij, juni 2018**

STELLENBOSCH

**Wat is de relatie tussen terroir en de indeling in wards in de Zuid-Afrikaanse wijnregio Stellenbosch?
Verleden, heden en toekomst.**

Scriptie in het kader van het examen Magister Vini

**Scriptiebegeleider:
Job de Swart**

**Examencommissie:
G. Crum
G. Horstink
M. van der Rijst
I. van der Waal MV**

Arjen Pleij, Hummelo, 30 juni 2018

Voorwoord

Sinds een tiental jaren werk ik dagelijks met de wijnen van Zuid-Afrika. Voor mijn beroep is terroir als onderwerp relevant. Belangrijker is echter het feit dat het onderwerp steeds beter begrepen lijkt te worden. Het is een zogeheten ‘hot topic’, dat niet alleen leeft bij mij, maar in de totale wijnwereld, en lijkt ook steeds meer te gaan leven bij de wijnboeren in Zuid-Afrika. Sommigen begrijpen terroir en zijn relatie met wijnkwaliteit maar al te goed en maken al gebruik van de kennis die voorhanden is. Anderen leren het te begrijpen – en sommigen lijken het niet te willen herkennen, of worden door andere motieven geleid.

Terroir is een woord dat gebruikt wordt om verschillen aan te duiden tussen wijnen, tussen verschillende landen, tussen verschillende streken en zelfs binnen bepaalde streken. Heeft terroir als kenmerk centraal gestaan bij de indeling van de verschillende *wards* binnen Stellenbosch? Indien het antwoord ja of nee luidt, is het interessant en relevant dit uit te zoeken. Er worden naast de officiële indeling van het *Wine of Origin (WO) Scheme* verschillende indelingen gehanteerd, wat vreemd is natuurlijk, want de officiële indeling zou toch de enig gebruikte moeten zijn. Ik wil onderzoeken waarom dat niet zo is en zal tevens antwoord (moeten) geven op de vraag of de officiële indeling wel juist en relevant is.

Tot enige jaren geleden leek het begrip terroir uitsluitend een Europees fenomeen te zijn. Nu, anno 2018, lijken wijnboeren, druiventelers en wijnmakers overal ter wereld dit begrip te onderkennen; eventueel afhankelijk van de filosofie van de persoon en van het type wijn dat hij maken wil. Wellicht is het begrip terroir niet voor iedereen belangrijk, en dus ook niet voor alle typen en soorten wijnen. Tot een jaar of tien geleden werd Stellenbosch echter bestempeld als het kwaliteitswijnbouwgebied van Zuid-Afrika. Vanwege die hoedanigheid, en vanwege de geschiedenis in wijnbouw die terugvoert tot 360 jaar geleden, is het in mijn ogen relevant onderzoek te doen naar de relatie tussen de *wards* van Stellenbosch en de specifieke terroirs van het wijngebied.

Dankwoord

De lijst met namen van mensen die mij de afgelopen jaren hebben geholpen is lang, zeer lang. Van advies tot het maken van afspraken, van onderricht tot kennisverstrekking: velen hebben mij in meer of mindere mate geholpen bij zowel het tot stand komen van mijn MV-scriptie als bij het behalen van mijn proef- en theorie-examens, voorafgaand aan deze scriptie.

De motivatie die enkele van deze personen mij boden, is wellicht de grootst mogelijke bijdrage geweest!

Mijn vrouw Marchien en mijn zoon Thom hebben mij gelukkig door dik en dun gesteund en vertrouwen gehouden gedurende het hele MV-proces. Ook zonder de steun, motivatie en kennis van Udo Göebel, Johan Agricola, Sara Channell, Jan Vegter en Frank Jacobs was deze hele reis niet volbracht. Speciale dank gaat daarnaast uit naar Job de Swart, een heel goede scriptiebegeleider tegen wil en dank!

Inhoudsopgave

Titelpagina

Voorwoord

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
Inleiding	8
Vraagstelling	8
Argumentatie en onderzoeksmethoden	9
Doelstelling onderzoek en onderzoeksvragen	9

Hoofdstuk 1: Het verleden, 1652 tot 1990

1.1 De historie van de wijnbouw in Zuid-Afrika	11
1.2 De historie van het wijnbouwgebied Stellenbosch	13
1.3 Welke druivenrassen komen historisch voor in Stellenbosch?	13

Hoofdstuk 2: Het terroir

2.1 Het heden, 1990 tot 2018	14
2.2 Wat betekent terroir	14
2.2.1 Klimaat	15
2.2.1.1 Macroklimaat	15
2.2.1.2 Mesoklimaat	16
2.2.1.3 Microklimaat	16
2.2.1.4 Weerstations	16
2.2.1.5 Klimaat en druivenplanten	17
2.2.1.6 De Huglin Index	17
2.2.1.7 De opwarming van de aarde	17
2.2.2 Topografie	18
2.2.3 Geologie	19
2.2.4 De mens als onderdeel van het terroir	19

Hoofdstuk 3: Wine of Origin

3.1 Herkomstbenaming	21
3.2 Terroir in Stellenbosch	22
3.3 De classificatie van Stellenbosch	23
3.4 Onofficiële subgebieden van Stellenbosch	25
3.5 Verandering van de WO-regels, een kwestie van tijd	26
3.5.1 WO Cape Town	27
3.6 Hoe worden de wards gebruikt: blending, etiket, marketing	28
3.6.1 Blending	28
3.6.2 Etiket en marketing	28

Hoofdstuk 4: Het heden, de structuur en de gang van zaken

4.1	Wine & Spirit Board	30
4.2	Criteria voor de afbakening van gebieden op basis van herkomst	31
4.2.1	De rol van het druivenras in de WO	31
4.2.2	De term 'estate'	32
4.2.3	Single Vineyard Wine	32
4.3	De Helderbergward	32
4.4	Helderberg: aanvraag in perspectief	33

Hoofdstuk 5: Het onderzoek

5.1	Inleiding op het onderzoek	34
5.2	Explorerend onderzoek: de vragenlijst	34
5.3	De visie van het Demarcation Committee	35
5.4	Demarcation Committee vs. de betrokkenen	35
5.4.1	Werkt het WO-systeem?	35
5.4.2	Zijn er genoeg regels binnen het systeem om de kwaliteit te controleren?	36
5.4.3	Komt het concept terroir wel genoeg naar voren in het WO-systeem?	36
5.4.4	Het WO-systeem werd geïntroduceerd in 1973 en werd tussentijds meerdere malen herzien; moet het opnieuw worden herzien?	37
5.4.5	Heeft Zuid-Afrika behoefte aan specifiekere afbakening via wards in de Kaapse wijngebieden?	38
5.4.6	Zijn zeven specifieke wards voldoende voor een wijngebied als Stellenbosch?	38
5.4.7	Zijn de wards in Stellenbosch juist afgebakend en is terroir hierbij voldoende belangrijk geweest?	39
5.4.8	Heeft Stellenbosch behoefte aan wards zoals Ida's Valley, Helderberg, Somerset West, Blaauwklippen Valley, Stellenbosch Kloof, Faure, Paradyskloof of andere wards?	39
5.4.9	Wanneer zijn de wards geïntroduceerd en in welke volgorde?	40
5.4.10	Stel dat afbakening door middel van rivieren, wegen en spoorwegen belangrijker is geweest dan terroir bij het opstellen van de zeven wards in Stellenbosch, kun je dan wel spreken van verschillende terroirs bij de verschillende wards?	40
5.5	Respondenten en cijfers	40
5.6	Samenvatting van de bevindingen	40

Hoofdstuk 6: Aanbevelingen en conclusies

6.1	Suggesties en aanbevelingen	45
6.2	Persoonlijke interpretatie en conclusie	48

Hoofdstuk 7: Verklarende woordenlijst 50

Hoofdstuk 8: Bibliografie en geciteerde werken

8.1	Boeken	51
8.2	Wetenschappelijke rapporten	51
8.3	Artikelen	51
8.4	Websites	52

Bijlagen

I	Kaart van de West-Kaap	53
II	Kaart van Stellenbosch	54
III	Geïnterviewde en geciteerde personen	55
IV	Lijst met bezochte wijnhuizen in Stellenbosch	58
V	De onderzoeksvragen	59
VI	De wards van Stellenbosch	60
VII	Antwoorden en statistieken per vraag	
	5.4.1 Werkt het WO-systeem?	61
	5.4.2 Zijn er genoeg regels ...?	62
	5.4.3 Komt het concept terroir ... ?	64
	5.4.4 Het WO-systeem werd geïntroduceerd ... ?	66
	5.4.5 Heeft Zuid-Afrika behoefte ... ?	68
	5.4.6 Zijn zeven specifieke wards ... ?	70
	5.4.7 Zijn de wards in Stellenbosch ... ?	72
	5.4.8 Heeft Stellenbosch behoefte aan ... ?	73
	5.4.9 Wanneer zijn de verschillende wards ... ?	75
	5.4.10 Stel dat de afbakening ... ?	76
VIII	Respondenten en cijfers	79
IX	Temperatuurverschillen in de West-Kaap	82
X	Structuur van de Wine & Spirit Board	83
XI	Cijfers over de Zuid-Afrikaanse wijnbouw	84
XII	Aantal wijnhuizen per district	85
XIII	Aanplant van druivenrassen	86
XIV	Aantal ha wijngaardaanplant per wijnregio	87
XV	Huglin Index Zuid-Afrika	88
XVI	Topografie van Stellenbosch	89
XVII	Application for registration of a unit for the production of a single vineyard wine	90

Samenvatting

Deze MV-scriptie onderzoekt de relatie tussen terroir en de indeling in wards in de Zuid-Afrikaanse wijnregio Stellenbosch. Allereerst wordt de historie van de wijnbouw kort toegelicht. Dit om perspectief te geven aan het onderwerp. Via het verleden van de wijnbouw in Zuid-Afrika en van Stellenbosch in het bijzonder belanden we in het heden.

Aandacht wordt geschonken aan terroir en de verschillende terroiraspecten. Deze aspecten zijn belangrijk in het literatuuronderzoek van deze scriptie. Omdat er nauwelijks onderzoek is gedaan naar de zeven wards van Stellenbosch en er in de literatuur weinig over terug te vinden is, is het explorerende onderzoek van deze scriptie van belang.

In het explorerende onderzoek is er aandacht voor het Demarcation Committee, de officiële instantie die belast is met het toewijzen van herkomstgebieden in Zuid-Afrika. Ook is er middels interviews aandacht voor de mening en visie van 55 andere betrokkenen, zoals wijnmakers, wijnbouwkundigen en eigenaren van wijnbedrijven.

Op basis van de geformuleerde onderzoeksvraag en vier stellingen met betrekking tot het functioneren van het Wine-of-Originsysteem (WO-systeem) en de totstandkoming van wards komt dit explorerende onderzoek tot conclusies en een drietal aanbevelingen.

Ten eerste: producenten moeten beter geïnformeerd worden over de regelgeving en de mogelijkheden van het huidige WO-systeem. Op dit vlak is tevens betere kennisdeling met de wijnconsument een belangrijk aandachtspunt.

Ten tweede: hervormingen van de grensbepaling van WO Stellenbosch zijn noodzakelijk. Hoewel het systeem in opzet lijkt te voldoen, moet er beter rekening gehouden worden met terroireigenschappen, gemeentelijke grenzen, commerciële belangen, politieke aspecten en de huidige geldstromen. Wanneer er restricties binnen het systeem worden opgelegd door de overheid die niet gewenst zijn, moeten de producenten zelf met tegenvoorstellen komen. Bij de totstandkoming van herkomstbepaling, inclusief wards, moet te allen tijde wetenschappelijk bewijs als basis dienen. Hiervoor zou het Demarcation Committee een nieuwe werkgroep in het leven kunnen roepen. In Zuid-Afrika is de laatste 45 jaar veel vooruitgang geboekt op het gebied van bodemsamenstelling, geografie en klimatologie.

Ten derde: de promotie van wardnamen moet gestimuleerd worden en terroirwijnen in de vorm van single-vineyardwijnen verdienen meer aandacht. Deze nieuwe inzichten op basis van het onderzoek kunnen de Zuid-Afrikaanse wijnbouw en Stellenbosch in het bijzonder verder helpen.

Inleiding en vraagstelling

STELLENBOSCH

Titel:

**Wat is de relatie tussen terroir en de indeling in wards in de Zuid-Afrikaanse wijnregio Stellenbosch?
Verleden, heden en toekomst.**

Definitie van het scriptieonderwerp en specificering van de onderzoeksvragen

Een ward is een subgebied binnen een afgebakende wijnregio. Een ward is niet de allerkleinste geografische eenheid in het Wine-of-Originsysteem (WO) van Zuid-Afrika, want dat zijn de estatewijn en de single-vineyardwijn. Er zijn 77¹ wards in Zuid-Afrika, waarvan 7 in het district Stellenbosch. Dat is de afbakening die overeenkomt met een zogenaamde appellation, of herkomstbepaling, zoals we die ook kennen in bijvoorbeeld Europa. De indeling is een dynamisch proces, waarbij in de loop der tijd telkens nieuwe wards worden toegevoegd. Stellenbosch kent zeven wards: Banghoek, Bottelary, Devon Valley, Jonkershoek Valley, Papegaaiberg, Polkadraai Hills en Simonsberg-Stellenbosch. Momenteel loopt het proces voor een potentiële achtste ward in Stellenbosch (de Helderberg).

Stellenbosch is de bekendste wijnregio van Zuid-Afrika. De afbakening van Stellenbosch is ouder dan die van andere wijngebieden, terwijl ook het wijngebied Stellenbosch continu verandert wat betreft wijnbouw, wijnkwaliteit en wijnstijlen.

Ik heb in het kader van mijn scriptie een literatuurstudie gedaan om erachter te komen wat de criteria zijn geweest bij de totstandkoming van de wards van Stellenbosch in de loop der tijd (vanaf 1980), gekoppeld aan een onderzoek aan de hand van een vragenlijst die is voorgelegd aan 162 betrokkenen in Zuid-Afrika. In hoeverre vinden de betrokkenen dat de huidige wards een afspiegeling zijn van de verschillende terroirs binnen Stellenbosch? De betrokkenen zijn wijnmakers, eigenaren van wijnbedrijven, wijngaardeniers en wijnjournalisten. Daarbij wordt niet alleen geprobeerd een antwoord te geven op de onderzoeksvraag, maar ook om met suggesties te komen hoe de relevantie van wards in de toekomst indien noodzakelijk te verbeteren.

¹ www.sawis.co.za (2017).

Argumentatie en onderzoeksmethoden

Type onderzoek: explorerend

Het proces van totstandkoming van de huidige zeven wards in Stellenbosch zal in kaart worden gebracht. Wie, wat en waarom juist deze afbakeningen? Welke factoren speelden een rol bij de afbakening, en is deze huidige afbakening nog altijd de juiste? Welke rol speelt terroir bij de afbakening van de wards in Zuid-Afrika, en specifiek in Stellenbosch? Via het verleden en heden komen we bij het daadwerkelijke onderzoek. De vragenlijst is ingevuld door zowel de autoriteiten als overige betrokkenen en zal antwoord moeten geven op de onderzoeksvraag en de stellingen.

Terroir

Onderzoek naar het begrip terroir valt buiten het kader van dit onderzoek, net als de vraag welke aspecten wel of geen onderdeel uitmaken van het begrip. Mijn onderzoek zal zich toeleggen op de verschillen in terroir in de verschillende subgebieden van Stellenbosch en welke rol deze hebben gespeeld bij de afbakening/demarcatie van de verschillende subgebieden/wards. Welke terroiraspecten hebben centraal gestaan bij de afbakening van de wards binnen het wijngebied Stellenbosch? Of is het slechts een afbakening op basis van gegevens, feiten en natuurlijke bakens buiten het terroir?

Motivatie voor het onderzoek

Na diverse bezoeken aan wijnland Zuid-Afrika en wijngebied Stellenbosch in het bijzonder ben ik mij gaan afvragen waarom het wijngebied Stellenbosch is ingedeeld in zeven verschillende, specifiek afgebakende wards. Waarom deze wards als subgebieden? Hoe is dat ontstaan? Wie heeft ze bedacht en ingedeeld, en heeft terroir hierbij een doorslaggevende rol gespeeld? De volgende quote van een zeer goede wijnmaker uit Stellenbosch intrigeert in elk geval: “Het beste terroir van Zuid-Afrika bevindt zich in Stellenbosch, alleen moeten de wijnmakers zich dat nog gaan realiseren” (C. van der Merwe²).

Doelstelling onderzoek en onderzoeksvragen

Inzicht krijgen in de afbakening van Stellenbosch is het doel. De onderzoeksvraag moet beantwoord worden en het explorerende onderzoek moet tot inzichten leiden. Het Demarcation Committee, dat binnen de Wine & Spirit Board (WSB) verantwoordelijk is voor de afbakening van de wijngebieden van Zuid-Afrika, gaf als eerste antwoord op mijn onderstaande onderzoeksvragen. Aansluitend werden aan betrokkenen in de Zuid-Afrikaanse wijnindustrie dezelfde vragen voorgelegd. De focus zal liggen op betrokkenen uit Stellenbosch. Het is echter belangrijk een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de mate van tevredenheid bij de betrokkenen.

Om antwoord te krijgen op de vragen van de vragenlijst, wil ik graag vooraf een paar stellingen poneren, zodat deze naar aanleiding van het onderzoek straks kunnen worden bevestigd of weerlegd.

Stelling 1:

Het WO-systeem zoals ingevoerd in 1973 voldoet nog steeds.

² Carl van der Merwe (2017).

Stelling 2:

Het best mogelijke systeem is gebaseerd op herkomst.

Stelling 3:

Terroir moet altijd centraal staan bij afbakeningen.

Stelling 4:

Stellenbosch heeft behoefte aan meer wards.

Het doel van deze scriptie is het verkrijgen van antwoorden op de volgende onderzoeksvragen:

De onderzoeksvragen uit de vragenlijst (zie bijlage V)

1. Werkt het Wine-of-Originsysteem?
2. Zijn er genoeg regels binnen het systeem om de kwaliteit te controleren?
3. Komt het concept terroir wel genoeg naar voren in het WO-systeem?
4. Het WO-systeem werd geïntroduceerd in 1973 en werd tussentijds meerdere malen herzien. Moet het opnieuw worden herzien?
5. Heeft Zuid-Afrika behoefte aan meer specifieke afbakening via wards in de Kaapse wijngebieden?
6. Zijn zeven specifieke wards voldoende voor een wijndistrict als Stellenbosch?
7. Zijn de wards in Stellenbosch juist afgebakend en is terroir hierbij voldoende belangrijk geweest?
8. Heeft Stellenbosch behoefte aan wards zoals Ida's Valley, Helderberg, Somerset West, Blaauwklippen Valley/Road, Stellenbosch Kloof, Faure, Paradyskloof of andere?
9. Wanneer zijn de verschillende wards geïntroduceerd, en in welke volgorde?
10. Stel dat de afbakening door middel van rivieren, wegen en spoorwegen belangrijker is geweest dan terroir bij het opstellen van de zeven wards in Stellenbosch, kun je dan wel spreken van verschillende terroirs bij de verschillende wards?

Op basis van de bovenstaande tien onderzoeksvragen verwacht ik conclusies te trekken en eventueel aanbevelingen te doen.

Hoofdstuk 1: Het verleden, 1652 tot 1990

De volgende paragrafen zullen het ontstaan van de wijnbouw in Zuid-Afrika kort beschrijven: waar is hij ontstaan, waarom en wie zijn hierbij van belang geweest.

1.1 De historie van de wijnbouw in Zuid-Afrika³

Om het onderwerp in perspectief te plaatsen, is het noodzakelijk terug te gaan tot de tijd van Jan van Riebeeck. Het ontstaan van wijnbouw in Zuid-Afrika is kort uit te leggen aan de hand van een aantal historische figuren. Voor de komst van de Nederlanders aan de Kaap waren er geen druiven en was er dus ook geen wijnbouw.

Jan van Riebeeck⁴

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) besloot 360 jaar geleden zich als eerste definitief te vestigen op de Kaap. Wat relevant is, is dat Jan van Riebeeck in 1651 door het bestuur van de VOC werd uitgekozen om een post te stichten. Deze post diende als verversingsplaats en als strategische plek met het oog op de strijd tegen de Engelsen. Na een reis van honderd dagen arriveerde van Riebeeck op 6 april 1652 met drie schepen bij Kaap de Goede Hoop. Dit resulteerde in de geboorte van Kaapstad als eerste stad van de nieuwe natie.

Van Riebeeck besloot wijnstokken uit Europa te gaan planten. Wijn kon namelijk iets toevoegen aan het totale pakket van levensbehoeften. Wijnstokken konden naar zijn overtuiging ook goed gedijen op de Kaap omdat het klimaat overeenkwam met dat van het Middellandse Zeegebied: koele en vochtige winters, lange warme zomers en een redelijk stabiele temperatuur.

Op zondag 2 februari 1659 kon Jan van Riebeeck, vier jaar na de eerste aanplant, in zijn dagboek noteren dat voor het eerst wijn was gemaakt van druiven aangeplant in de Kaap. Zuid-Afrika is het enige land ter wereld waarvan men precies weet op welke dag er voor het eerst wijn werd gemaakt, dankzij het journaal van Van Riebeeck.

Simon van der Stel en de Franse hugenoten

De komst van Simon van der Stel in 1679 als gouverneur van de Kaap is van grote betekenis geweest voor de verdere uitbreiding van wijnbouw aan de Kaap⁵. Hij liet veel wijnstokken aanplanten, onder andere in de vallei de Wildebosch. Deze vallei werd later naar hem vernoemd en kreeg de naam Stellenbosch.

In 1684 kreeg Van der Stel van de VOC 800 hectare grond cadeau als dank voor zijn bijzondere verdiensten. Hij stichtte op deze plek zijn landgoed Constantia en plantte er naast vele duizenden wijnstokken ook bomen en andere gewassen. Hij schreef een wijnhandboek voor andere boeren, met regels over het oogsttijdstip, de hygiëne en het bereiden van de wijn.

In 1685 stuurde het bestuur van de VOC enkele tientallen hugenoten naar de Kaap. Zij kregen stukken land toegewezen in de valleien van de huidige wijngebieden Paarl, Drakenstein en Franschoek. Deze Franse hugenoten brachten betere kennis van wijnbouw en wijnbereiding mee, waardoor de totale wijnbouw in de Kaap een positieve kwaliteitsstimulus kreeg.

³ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

⁴ www.wosa.co.za.

⁵ www.wosa.co.za.

Willem Adriaan van der Stel en de Engelsen

Simon van der Stels zoon, Willem Adriaan, volgde hem op en vestigde zich op het wijnlandgoed Vergelegen. Daar experimenteerde hij met voor de Kaap nieuwe druivenrassen en ontwikkelde de voor de Kaapse wijnbouw belangrijke wijnkalender. Tevens breidde hij de wijnbouw uit in noordelijke richting, in het huidige Tulbagh.

In 1806 namen de Engelsen definitief het beheer van de Kaap over en voor de wijnindustrie betekende dit een tijd van grote bloei. Vanwege een boycot van Franse wijnen en een voorkeurstarief voor Zuid-Afrikaanse wijnen maakte de Kaapse wijnbouw een flinke groei door. Na een halve eeuw werd het voorkeurstarief afgeschaft en bleken de Kaapse wijnen de concurrentie met de Europese wijnen niet aan te kunnen. Het werd een ramp. Een tweede ramp ontstond in 1885, toen de uit Noord-Amerika afkomstige druifluis *Phylloxera* de wijngaarden in Constantia en Helderberg totaal vernietigde.

Twintigste eeuw en de KWV⁶

Aan het begin van de twintigste eeuw ontstonden er coöperaties, mede door stimulans van de regering. Door overproductie bleven de lage prijzen per liter echter bestaan. Op 8 januari 1918 richtte Charles Kohler een centrale organisatie op onder de naam Die Ko-operatieve Wynbouwers Vereniging (KWV). Ongeveer 95% van alle wijnboeren werd lid en ging samenwerken. De regering gaf in de jaren erna de KWV steeds meer macht en controle. De KWV bepaalde de verkoopprijzen, welk deel van de oogst geëxporteerd mocht worden, welk deel van de oogst bestemd was voor wijn en welk deel voor distillatie.

Wijnhuis Vergelegen nabij False Bay

⁶ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

1.2 De historie van het wijnbouwgebied Stellenbosch

Geschiedenis

De stad Stellenbosch werd gesticht in 1679 door Simon van der Stel en is na Kaapstad de oudste stad van Zuid-Afrika. Van der Stel vernoemde de nieuwe stad naar zichzelf en in 1683 woonden er ongeveer dertig families. In 1753, een eeuw en een jaar na de aankomst van Jan van Riebeeck, telde Stellenbosch al meer dan een miljoen wijnstokken; dat was toen ongeveer een kwart van het totaal van de aanplant in de kolonie (T. James⁷). Aan het eind van de achttiende eeuw stonden er al 4 miljoen wijnstokken rondom Stellenbosch, ongeveer een derde van het totaal. Veel wijnhuizen met grandeur stammen uit de late achttiende en vroege negentiende eeuw.

Stad Stellenbosch⁸

Stellenbosch ligt op de 34° breedtegraad zuiderbreedte. De stad Stellenbosch ligt op 40 kilometer noordelijk van Kaapstad en ongeveer 10 kilometer van de kust op 300 meter boven zeeniveau. De historische stad Stellenbosch kent vele voorbeelden van originele Kaapse architectuur. Het bergachtige terrein met voldoende regenval en diepe, goed gedraineerde bodems en een grote diversiteit aan terroirs maakt Stellenbosch tot een belangrijke wijnstreek. Stellenbosch, de ‘eikenstad’, is tevens het educatieve en researchcentrum van de wijnstreek. Stellenbosch University is de enige universiteit in Zuid-Afrika met afstudeermogelijkheden in wijnbouwkunde en oenologie. De Elsenburg School voor landbouw ligt vlak bij Stellenbosch, evenals het Instituut Nietvoorbij voor wijnbouwkunde en oenologie. Dit instituut beheert experimentele wijngaarden in diverse districten, en is belangrijk voor de introductie van nieuwe variëteiten, klonen en onderstammen.

1.3 Welke druivenrassen komen historisch voor in Stellenbosch?⁹

Geschiedenis

De historie van druiven aan de Kaap is nogal troebel. Vanaf de tijd van Jan van Riebeeck, die in zijn dagjournaals niet duidelijk vermeldde welke druiven aan de Kaap arriveerden, is er al onduidelijkheid over de gebruikte druivenrassen (T. James¹⁰). De eerste druiven aan de Kaap waren in elk geval: sémillon (groendruif), palomino (fransdruif), chenin blanc (steen), muscat blanc à petits grains, muscat d’Alexandrie en pontac. Sommige andere druiven, die bijvoorbeeld vermeld werden door reizigers, bleken veelal verwilderd en werden geen gevestigde rassen aan de Kaap (T. James). Vanuit Kaapstad, Constantia en Stellenbosch verspreidde de wijnbouw zich langzaam verder in de Kaap.

⁷ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

⁸ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

⁹ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

¹⁰ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

Hoofdstuk 2: Het terroir

2.1 Het heden, 1990 tot 2018

21^e eeuw¹¹

In 2009 vierde Zuid-Afrika zijn 350^e wijnbouwverjaardag. Dat was vijftien jaar nadat Nelson Mandela gekozen werd als president van Zuid-Afrika. Deze verkiezing en de verandering van het politieke klimaat zorgden ervoor dat een internationale focus ontstond op Zuid-Afrikaanse wijn. Daarvoor bestond er een boycot op de export vanwege het apartheidsregime.

Anno 2018

Nadat de internationale markt openging voor Zuid-Afrikaanse wijnen volgde significante groei van de export. Ongeveer 45% van de lokale productie wordt nu geëxporteerd. Onervarenheid en overenthousiasme resulteerden in het begin in matige kwaliteit van de wijn die werd geëxporteerd, naast de vraag om goedkope wijnen, dus met matige kwaliteit, vanuit onder andere de Nederlandse en Duitse markt. Dit had een weinig positieve invloed op het Zuid-Afrikaanse wijnmerk. Ook waren er in het begin geen ‘echte’ icoonwijnen om te concurreren met de internationale toppers.

Focus verschuift van kwantiteit naar kwaliteit

Beter wijngaardbeheer is de belangrijkste factor in de wedergeboorte van de Zuid-Afrikaanse wijnbouw. De meeste topproducenten van dit moment, althans volgens Tim Atkins rapport (2016), zijn gestart na de afschaffing van de apartheid en zijn dus producenten met een relatief korte historie. Gebruik van betere klonen, technieken om het *leafroll*-virus tegen te gaan en betere en verstandigere selectie van wijngaarden staan voorop. Het besef dat goede wijn wordt gemaakt in de wijngaard en niet in de wijnkelder is een recente ontwikkeling. Daarnaast is er een groeiend inzicht in de juiste locatie voor elk specifiek druivenras.

Een tweede cruciale factor is volgens Tim Atkin MW de opkomst van een nieuwe generatie briljante wijnmaaktalenten. Ironisch is dat de zwakke koers van de rand en de lage prijzen van wijndruiven ervoor zorgen dat het relatief gemakkelijk is om in te stappen in de wijnbusiness (T. Atkin¹²). Met weinig geld kan men druiven aankopen en een ruimte huren om de druiven in te verwerken. De meeste van de nieuwe talentvolle wijnmakers hebben geen eigen wijngaarden.

2.2 Wat betekent terroir?

De eerste wijngaarden ontstonden op heuvels, waar voldoende zonexpositie is, de bodem voldoende diep is en er genoeg water beschikbaar is voor het wortelsysteem. Deze basiselementen zijn nog steeds van toepassing op de huidige wijngaarden. Er is geen eensluidende omschrijving voor het begrip terroir, maar het is wellicht het best te omschrijven als: alle omgevingsfactoren van en in de wijngaard die zorgen voor de groei van de wijnstok en het produceren van druiven aan de wijnstok. In het begrip terroir moet worden opgenomen het klimaat (luchttemperatuur, bodemtemperatuur en regenval), topografie (waaronder ligging, hoogte, expositie, hoek, microklimaat), expositie ten behoeve van zonlicht (waarbij topografie belangrijk is), moederrots, bodemgesteldheid en geologie, maar ook voeding in de bodem en grondwater, en tot slot ook de mens.

¹¹ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

¹² Tim Atkin: South African Report (2016).

Er is ook in Zuid-Afrika veelvuldig onderzoek gedaan naar de verschillende terroirs, onder andere in Stellenbosch. Voor het in kaart brengen van de verschillende terroirs gaat men uit van de volgende omgevingsvariabelen: topografie, bodem(gesteldheid), geologie en het klimaat. Ondanks dat men in Stellenbosch 1389 verschillende terroirs heeft geïdentificeerd, wordt verder onderzoek aanbevolen (V. Carey¹³). De onderzoeken naar terroir in dit verband staan los van marketingargumenten en de belangen van producenten.

De verschillende terroironderdelen zullen in de paragrafen hieronder kort worden toegelicht.

www.vivino.com

2.2.1 Klimaat

Het klimaat wordt beïnvloed door twee grote factoren, namelijk de golfstromen en drijfjys. Ook in Zuid-Afrika spelen deze twee factoren een immens grote rol.

Er kunnen drie soorten klimaten onderscheiden worden:

2.2.1.1 Macroklimaat

2.2.1.2 Mesoklimaat

2.2.1.3 Microklimaat

2.2.1.1 Macroklimaat

Met betrekking tot macroklimaat kunnen verschillende afbakeningen gehanteerd worden. Veelal gaat het om het klimaat in een bepaalde regio of zelfs een bepaald land. Het macroklimaat van de West-Kaap (zie bijlage I) wordt sterk beïnvloed door de twee oceanen die elkaar ontmoeten bij Cape Agulhas: de koude Atlantische Oceaan en de warme Indische Oceaan. Voor de wijnbouw zijn vooral de verkoelende winden van de Atlantische Oceaan, met zijn koude water dat door de Benguelastroom vanuit Antarctische wateren langs de (zuid)westkust noordwaarts wordt gevoerd, van belang (L. Daniëls¹⁴). De nabijheid van de

¹³ V. Carey: Viticultural terroirs in Stellenbosch, South Africa (2008).

¹⁴ Lars Daniëls: www.wosa.nl (2014).

Atlantische Oceaan is voelbaar en merkbaar in het gehele wijnbouwgebied Stellenbosch; de verkoelende invloed vanaf False Bay is er van grote invloed op de wijnbouw. De verkoeling vanaf zee zorgt voor betere rijpingscondities doordat er minder transpiratie optreedt in de wijnrank. Dit zorgt ervoor dat de opgebouwde aroma's en zuren in de druif niet verloren gaan. Het weer kan van jaar tot jaar verschillen, maar het klimaat is over een langere periode (meestal gemeten in 30 jaren) relatief stabiel in termen van regenval en temperatuur (V. Bonnardot¹⁵).

2.2.1.2 Mesoklimaat

Mesoklimaat is het klimaat binnen een specifiek gebied. Hoe dat specifieke gebied wordt gedefinieerd, hangt af van de afbakening die men wil hanteren. Men kan spreken van het mesoklimaat van Stellenbosch, maar ook van een enkele ward in Stellenbosch. Wind en neerslag spelen een grote rol in de vele verschillende mesoklimaten binnen de regio's, ook als gevolg van de gevarieerde topografie van de West-Kaap (L. Daniëls¹⁶). De regio West-Kaap kent vele bergruggen en min of meer geïsoleerde bergen, die zorgen dat neerslagniveaus sterk kunnen wisselen. De gemiddelde regenval, in een jaar, gemeten in de Stellenboschregio varieert van 549 mm in Devon Valley tot 961 mm op de Helshoogte (Banghoek), met een typisch mediterrane dominante winterse neerslag (V. Carey¹⁷). De regenval gedurende de maanden december, januari en februari (van kleuromslag van de druiven tot oogsttijd) is gemiddeld slechts 52 mm tot 98 mm. Dit resulteert in frequente droogtestress in de wijngaarden, waardoor vaak irrigatie nodig is, met name vanuit kwaliteitsoogpunt (V. Carey). De variabelen die van invloed zijn op het mesoklimaat, zoals topografie, waaronder hoogteverschillen, expositie en terreinverschillen, spelen een centrale rol in de omgevingskarakteristieken van de WO Stellenbosch (V. Carey).

2.2.1.3 Microklimaat

Microklimaat is het specifieke klimaat binnen een enkele wijngaard. Het microklimaat heeft betrekking op het klimaat binnen de loofwand en verschillen treden op binnen meters of centimeters, maar ook binnen minuten of seconden. Het wordt beïnvloed door groeikracht van de wijnstok en door handelingen in de wijngaard, zoals loofwandbeheer, de richting waarin de stokken zijn aangeplant, de ruimte tussen de stokken, de plantdichtheid et cetera. (V. Bonnardot¹⁸) (zie ook paragraaf 2.2.4). Het topografische contrast van Stellenbosch zorgt voor veel verschillen in microklimaten (T. Roos¹⁹).

2.2.1.4 Weerstations²⁰

Dichter bij de kust is de invloed van de oceaan het grootst, en de verschillen in weersomstandigheden in Stellenbosch zijn groter dan veelal gedacht wordt. Het district Stellenbosch kent twee weerstations die het algemene weerbeeld in kaart brengen: Somerset West weerstation in Vergelegen en Stellenbosch weerstation in Nietvoorbij. Er zijn meer weerstations in Stellenbosch, maar deze twee leveren hun gegevens onder andere aan SAWIS (South African Wine Industry Information & Systems).

Er zijn verschillen in de metingen tussen beide weerstations, vanwege de verschillen in ligging. Het weerstation Somerset West ligt op een hoogte van 80 meter boven de zeespiegel. De meest dominante verschijnselen hier zijn de wind vanaf False Bay en de

¹⁵ V. Bonnardot, V. Carey en J. Strydom: Weather stations; applications for viticulture (2004).

¹⁶ Lars Daniëls: www.wosa.nl (2014).

¹⁷ V. Carey: Viticultural terroirs in Stellenbosch, South Africa (2008).

¹⁸ V. Bonnardot, V. Carey en J. Strydom: Weather stations; applications for viticulture (2004).

¹⁹ T. Roos: www.mooiplaas.co.za (2016).

²⁰ www.wosa.co.za.

hoogteverschillen. De totale neerslag is 542 mm per jaar, met in de zomer 177 mm neerslag. Het gehalte aan verdamping, genomen over het gehele seizoen, is 902 mm. Het weerstation Stellenbosch ligt op een hoogte van 146 meter. Hier zijn de belangrijkste invloeden het open landschap tot False Bay, de bodemsoorten, de hoogteverschillen en de expositie ten aanzien van de zon. De totale neerslag in het jaar bedraagt 713 mm; in de zomer is dit 229 mm. Het verdampingsgehalte over het seizoen genomen is 1540 mm.

2.2.1.5 Klimaat en druivenplanten

Om tot volledige rijping van druiven te komen, met een acceptabele balans tussen suikers en zuren, hebben druivenplanten een min of meer gematigd klimaat nodig. Gematigd betekent in dit verband: niet te koud en niet te warm, niet te nat en niet te droog. Globaal gesproken vind je dergelijke omstandigheden zowel op het noordelijk als op het zuidelijk halfrond tussen de 30° en 50° breedtegraad. Ideaal is een gemiddelde jaartemperatuur van 14 à 15 °C, terwijl 9 °C als minimum geldt. Bij voldoende warmte stijgt tijdens de rijping het suikergehalte van het fruit en daarmee het potentiële alcoholgehalte, terwijl de zuurgraad juist afneemt. In Stellenbosch is het klimaat warm maar gematigd. De temperatuur is hier gemiddeld 16,4 °C.

2.2.1.6 De Huglin Index

Een van de meest gebruikte klimaatindexen voor wijnbouw is die van Pierre Huglin: de Huglin Index (HI). Het is een zogenaamde helio-thermische index, een som van gemiddelde maximum- en minimumtemperaturen gedurende de zes maanden van het groeiseizoen, die een goede algemene indicatie geeft van het klimaat van een wijngedebied (L. Daniëls²¹). Omdat er een verband is gelegd met de klimatologische behoeften van bekende druivenrassen, geeft de HI ook een indruk van de mogelijkheden voor de wijnbouw. Of: welk druivenras zou waar aangeplant kunnen worden? Hoe hoger het getal, des te warmer het wijngedebied. Het is interessant om deze data in Europees perspectief te plaatsen, omdat dat deels de aroma- en smaakverschillen tussen Europese en Zuid-Afrikaanse wijnen verklaart. Alle delen van Stellenbosch, zelfs die dicht bij False Bay, zijn warmer dan Bordeaux. Dat verklaart grotendeels waarom cabernet sauvignon het in Stellenbosch overal goed doet en in Bordeaux voornamelijk op de snel opwarmende, goed drainerende kiezelgronden van de Haut-Médoc (L. Daniëls) (zie bijlage XV).

2.2.1.7 De opwarming van de aarde

De laatste jaren is er veel aandacht voor klimaatverandering en de effecten ervan op de wijnbouw; dit wordt in alle wijnproducerende gebieden ter wereld onderzocht (Schultz²²). Een analyse van de weerstations in de Zuid-Afrikaanse wijngaarden over een periode van 1942 tot 2006, als voorbeeld, laat zien dat de regio's in de West-Kaap een significante stijging in de temperatuur kenden gedurende de laatste paar decennia (Bonnardot en Carey²³). De gemiddelde temperatuurstijging ligt tussen 0,5 tot 1,7 °C, afhankelijk van regio en periode (zie bijlage IX).

Studies over de verwachte toekomstige klimaatcondities in Zuid-Afrika laten zien dat de temperaturen overal in de zuidelijke West-Kaap zullen stijgen, met de lichtste stijgingen in de gebieden aan de kust (N. Vink²⁴). In het algemeen kun je, naar aanleiding van studies van de afgelopen dertig jaar, stellen dat de omstandigheden in de wijngaarden in bijvoorbeeld

²¹ Lars Daniëls: www.wosa.nl (2014).

²² J. Schultz: How may climate change effect viticulture in Europe (2000).

²³ V. Bonnardot en V. Carey: Observed climatic trends in SA wine regions (2008).

²⁴ N. Vink: Terroir, climate change and the future of SA wine industry (2009).

Stellenbosch, Paarl en Franschhoek warmer en droger zullen worden. Er zal vooral minder regen vallen in de vroege winter (Carter²⁵).

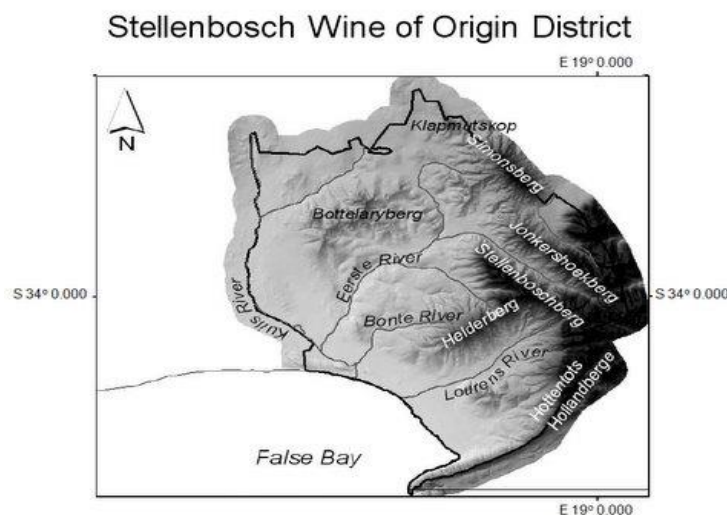
Historisch gezien wordt de Zuid-Afrikaanse wijnindustrie gekarakteriseerd door haar diversiteit. Die wordt nu echter bedreigd door klimaatverandering (N. Vink²⁶). Wanneer bijvoorbeeld een warme regio een hete regio wordt, wordt de diversiteit in wijntype en -stijl gelimiteerd. Maar gelukkig zijn er (potentiële) mogelijkheden tot expansie in gematigde en koele gebieden (N. Vink). De klimaatverandering heeft mogelijk ook consequenties voor het WO-systeem en de afbakening van zowel bestaande als nieuwe (sub)gebieden, maar gelukkig is het een levend systeem.

2.2.2 Topografie

Omgevingsfactoren zoals ligging, expositie ten aanzien van de zon, hoogte en hellingshoek zijn onderdeel van de topografie. De constante wisselwerking tussen de oude bodems en het glooiende landschap zorgt voor ontelbare bergruggen, valleivloeren en heuvelruggen, wat specifieke omstandigheden oplevert voor speciale wijngaarden. De verschillen in ligging, met variaties in zonneshijn en hoogte, beïnvloeden uiteraard de temperatuur. Daarnaast spelen de overheersende wind, schaduwen van bergen en verschillen in regenval ook een grote rol in het klimaat.

Van het wijngaardoppervlak in Stellenbosch heeft 96% een hellingshoek van minder dan 15%. Bijna alle wijngaarden in Stellenbosch zijn aangeplant onder de 500 meter boven zeeniveau, waarbij circa 51% van de wijngaarden wordt gecultiveerd tussen de 100 en 200 meter boven zeeniveau (V. Carey²⁷). Ongeveer 45% van de wijngaarden in Stellenbosch is noordwestelijk gericht, 39% zuidwestelijk en de rest oostelijk (V. Carey) (zie bijlage XVI met betrekking tot de topografie in Stellenbosch).

De grote variatie in topografie over kleine afstanden zorgt voor grote verschillen in bodems in gebieden en tussen de subgebieden in Stellenbosch. Van ondiepe rotsachtige bodems boven op bergen tot steile hellingen en diepe, sterk verweerde bodems op de uitlopers van heuvels.

De belangrijkste bergen van het wijngedebiet Stellenbosch²⁸

²⁵ S. Carter: The projected influence of climate on the SA wine industry (2006).

²⁶ N. Vink: Terroir, climate change and the future of SA wine industry (2009).

²⁷ V. Carey: Viticultural terroirs in Stellenbosch, South Africa (2008).

²⁸ www.geocoaching.com (2017).

2.2.3 Geologie

Voor wijnkwaliteit en terroirexpressie zijn de bodems van wijngaarden van wezenlijk belang, en in Zuid-Afrika verdienen ze extra aandacht. Want hoewel de wijnbouw in de West-Kaap relatief jong is, is de geologie dat niet, waardoor je er een aantal van de oudste wijngaardbodems ter wereld aantreft. Enorm krachtige endogene processen (door druk van binnen uit de aarde) gedurende miljoenen jaren leidden in de zuidwestelijke punt van Afrika tot indrukwekkende gebergten, met steile hellingen en diepe valleien, glooiende heuvels en hoge toppen. Als gevolg daarvan kent de West-Kaap een opmerkelijke diversiteit aan mesoklimaten en bodemtypen (L. Daniëls²⁹). Onderdeel van de geologie zijn de wijngaardbodems, die in Stellenbosch met name bestaan uit verweerd graniet en tot op zekere hoogte verweerde schalie (V. Carey³⁰).

2.2.4 De mens als onderdeel van terroir

Ook menselijk handelen is van invloed op terroir. Immers, de manier waarop een wijngaard wordt aangeplant is van invloed op het geheel van de condities die de groei van de wijnstok beïnvloeden. De wijnstok is van nature een klimplant. Maar de mens heeft geleerd hoe hij de druivenstok perfect onder controle kan houden. Daarvoor moet de wijnbouwer het hele jaar door in de wijngaard werken, om zijn planten in perfecte staat te houden. De verschillen in expositie en hoogte zijn de meest bepalende factoren bij de keuze van druivenras en onderstok voor elk terroir in Stellenbosch (T. Roos³¹).

Plantdichtheid

De plantdichtheid is een niet te onderschatten kwaliteitsfactor. In warme, droge streken was van oudsher een lage plantdichtheid te zien, omdat de stokken daar maar weinig water te delen hebben. Een hoge plantdichtheid veroorzaakt competitie tussen de stokken. Ze leveren daardoor minder op en worden gedwongen de diepte in te gaan. De keerzijde van een dergelijke hoge plantdichtheid is wel dat mechanisatie er sterk door bemoeilijkt wordt. Het aantal stokken per hectare kan sterk variëren: van amper 3000 tot meer dan 10.000. De laatste jaren wordt er in Stellenbosch steeds meer geëxperimenteerd met hoge plantdichtheid, afhankelijk van de natuurlijke omstandigheden als vruchtbaarheid van de bodem, de expositie en het microklimaat.

Trellising en snoeiwijzen

De gebruikte trellising-systemen en snoeiwijzen variëren sterk in Stellenbosch. Van oudsher zijn er nog niet-geleide wijngaarden, maar tegenwoordig zijn in Stellenbosch de jonge wijngaarden allemaal geleid. De Universiteit Stellenbosch, VinPro en een aantal bekende wijngaardeniers die als consultant werken, hebben allemaal een eigen visie, advies en invloed, waarbij bodemgesteldheid, rijrichting, windrichting, hoogte van de wijngaard, expositie en onder andere het gebruik van machines mede bepalen welk advies het beste is. De keuze in trellisingssystemen en snoeiwijzen kan leiden tot de productie van verschillende wijnstijlen (A. Davel³²). De keuze in het produceren van verschillende type wijn (merkwijn, bulkwijn of kwaliteitswijn) vraagt om keuzes op het gebied van wijngaardbeheer, zoals snoeiwijze, balans in de druif (suikers, zuren, fenolische rijpheid) en loofwandbeheer (A. Davel). De beschikbaarheid van water, vanwege het uitblijven van regen in de winter de afgelopen jaren, speelt ook een steeds grotere rol. Jonge aanplant wordt (bijna) altijd geïrrigeerd, terwijl irrigatie bij bestaande wijngaarden in Stellenbosch ook van belang is, afhankelijk van het type

²⁹ L. Daniëls: www.wosa.nl (2014).

³⁰ V. Carey: Viticultural terroirs in Stellenbosch, South Africa (2008).

³¹ T. Roos: www.mooiplaas.co.za (2016).

³² A. Davel: Optimising productivity in vineyards (2015).

wijn. Denk hierbij aan de verschillen tussen massawijn en kwaliteitswijn, maar ook tussen de verschillen in conventionele, biologische en biodynamische wijnbouw. Recente onderzoeken naar irrigatie in Zuid-Afrika in relatie tot de droogte en de opwarming van de aarde, laten zien dat de overwegingen om te irrigeren en op welke momenten in het seizoen veranderen (J. Araujo³³).

Rendementen

De rendementen in de wijngaarden in de wijngebieden in de West-Kaap verschillen nogal. De gemiddelde opbrengst per ha in Olifantsriver is 33 ton, terwijl dat in de Klein Karoo 19 ton en in Swartland slechts 9 ton per ha is. Twee op drie producenten in Stellenbosch spelen break-even of lijden zelfs verlies (D. March³⁴). Slechts 8% van de producenten in Stellenbosch boekt een fatsoenlijke winst. De kosten zijn hier hoger dan in andere regio's, waarbij de opbrengst 46.000 rand per ha moet zijn om de kosten te dekken (D. March). De gemiddelde opbrengst per ha in Stellenbosch ligt iets onder de 10 ton. Volgens sommigen heb je een minimale opbrengst nodig van 12 ton per ha in Stellenbosch. Wanneer de opbrengst 10 ton per ha is, moet de gemaakte wijn voor 150 rand in de winkel komen te staan (D. March).

³³ J. Araujo: Impact of drought on grape yields in the Western Cape, South Africa (2014).

³⁴ D. March: Profit and mostly loss in SA wine production (2016).

Hoofdstuk 3: Wine of Origin³⁵

3.1 Herkomstbenaming

We weten nu hoe wijnbouw in Zuid-Afrika is ontstaan en welke rol terroir en de verschillende aspecten daarvan in de wijnbouw spelen. In het volgende hoofdstuk komt de wijnwetgeving van Zuid-Afrika aan bod en het ontstaan ervan.

Introductie

De uniekheid van de wijnproducerende gebieden en wijnproducenten van Zuid-Afrika is lange tijd niet wettelijk beschermd geweest. Het officiële Wine of Origin Scheme werd in 1972 geïntroduceerd en vervolgens werd er wetgeving opgesteld. Dit nieuwe plan zou niet alleen wijnen beschermen op basis van herkomst, maar ook op basis van het gebruikte druivenras en het oogstjaar.

Geschiedenis

In 1970 benoemde de minister van Landbouw een commissie die onderzoek moest doen naar het vermarkten van wijn door *estates* (wijngoederen), omdat dit moeizaam ging vanwege de kracht van grote handelaren in de markt. Ook moest er onderzoek worden gedaan naar de afbakening van productiegebieden voor wijn. Groot-Brittannië zou lid worden van de EEG en oefende, als belangrijkste afnemer van Zuid-Afrikaanse wijn, druk uit voor het invoeren van een certificatiesysteem voor wijn (T. James³⁶).

De wet van 1973 voerde zelfs veel verder dan dat. Het was een certificatiesysteem dat garandeerde dat bepalingen op het etiket gecontroleerd werden. Het was het eerste appellationsysteem buiten Europa. Het systeem – dat nog steeds in ontwikkeling is en steeds verder uitgebreid wordt – is vrij rigoureuus, maar stelt geen eisen aan gebruikte druivenrassen, opbrengst per ha of het maximaal aantal stokken per ha. Het WO-systeem wordt uitgevoerd door de Wine & Spirit Board (WSB³⁷).

Wijnwetgeving in Zuid-Afrika

Indien een wijn ‘Origin’ op het etiket voert, is hij onderhevig aan wettelijk vastgelegde regelgeving die garandeert dat de wijn ook werkelijk afkomstig is uit die ‘Origin’ (herkomst). Indien bijvoorbeeld de term Wine of Origin (of de afkorting WO) Robertson of Stellenbosch wordt gebruikt, geeft dat de verzekering dat de druiven die zijn gebruikt voor de desbetreffende wijn voor 100% afkomstig zijn uit dat specifieke gebied. Historische uitzonderingen hierop bestaan, maar worden door de officiële instanties niet genoemd. Om een jaartal te mogen voeren, dient 85% van de wijn uit het genoemde oogstjaar te komen. En indien een druivenras wordt vermeld, moet minimaal 85% van de wijn van dat ras zijn gemaakt.

Afbakening van regio naar district tot ward

De grenzen van alle productiegebieden in Zuid-Afrika zijn wettelijk bepaald en vastgelegd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen regio’s (*regions*), districten (*districts*) en *wards*. Een ward kan in het leven worden geroepen wanneer klimaat, bodem en ecologische factoren een duidelijke rol spelen in de bepaling van het karakter van de wijn. De naam van de ward moet

³⁵ Wine of Origin: The Wine and Spirit Board www.sawis.co.za.

³⁶ Tim James: Wines of the New South Africa (2013).

³⁷ www.sawis.co.za.

overeenkomen met een echt geografisch kenmerk van de plek (zoals een stad, dorp, rivier of vallei). Districten moeten aan dezelfde criteria voldoen als wards, maar hebben een bredere definitie van het relevante gebied, op basis van grotere geografische eigenschappen zoals bergen en rivieren. Een grotere diversiteit aan bodemtypen is logischerwijze toegestaan (terroir mag minder homogeen zijn dan in een ward). Regio's zijn nog groter. In het geval van een rivier bijvoorbeeld kan een regio zich uitstrekken van bron tot monding.

Het Wine-of-Originstelsel werd later herzien om er geografische eenheden (*geographical units*) in op te kunnen nemen. Zuid-Afrika heeft er momenteel vijf: Western Cape (verreweg de belangrijkste met ruim 90% van het totale wijngaardoppervlak), Northern Cape, Eastern Cape, KwaZulu-Natal en Limpopo.

3.2 Terroir in Stellenbosch

Hoewel Stellenbosch en de omgeving van de Eerste Rivier Vallei erg warm kunnen zijn, ligt dit grote district onder invloed van de koele zuidoostenwind die vanaf False Bay waait. Deze beroemde zuidoostenwind, de 'cape doctor', waait in het voorjaar en in de zomer. Dit is tevens de reden dat Stellenbosch onder de Coastal Region valt (WOSA³⁸).

De bergen zijn in grote mate bepalend voor het terroir en zorgen in Stellenbosch voor winterse regenbuien (jaarlijks 600-800 mm). Ze bieden tevens diepe, goed gedraineerde bodems met veel graniet (vooral Hutton, Clovelly en Tukulu) en zanderig Tafelbergzandsteen (Longlands, Fernwood en Estcourt). In het algemeen kan worden gesteld dat de totale regenval in Stellenbosch jaarlijks tussen de 600 mm en 1200 mm ligt, afhankelijk van het subgebied. Omdat de regenval in het groei- en rijpingsseizoen laag is – gemiddeld tussen de 50 mm en 100 mm – verplicht dat in veel gevallen tot irrigatie als supplement (V. Carey³⁹). In Stellenbosch is vanwege de grote variatie in topografie het klimaat de belangrijkste terroirfactor. Natuurlijk spelen ook de bodem, expositie en hoogteverschillen een grote rol, maar vanwege de diversiteit aan klimaten in de verschillende subgebieden, met name vanwege de topografische verscheidenheid, is in Stellenbosch deze factor het meest bepalend.

De rol van de wijnmaker

“Kaapse wijnmakers nemen sinds het begin van de 21e eeuw het concept van terroir serieus. Sindsdien realiseren de beste wijnmakers zich welke rassen waar het best presteren, zij het op kleine schaal” (C. v.d. Merwe⁴⁰). Voor die tijd, stammend uit de KWV-periode van 1918 tot 1990, werden rassen aangeplant op basis van vraag en behoefte. De KWV gaf opdracht welk ras waar aan te planten. En dat gebeurde zeker niet altijd op de beste plek. Er werd aangeplant op basis van vraag uit de markt. “De vrijheid, sinds 1994, om nieuwe gebieden te exploreren, nieuwe terroirs en mogelijkheden te ontdekken, is een zegen” (C. Alheit⁴¹).

“Er komt momenteel een groeiend aantal interessante plaats-specifieke wijnen op de markt, die echt als terroirwijnen aan te duiden zijn, die gewaardeerd worden op basis van kwaliteit en waarvan de makers weten wie ze zijn en waar ze heen willen” (C. v.d. Merwe). Wat opvalt, is de nieuwe manier van wijnmaken: gebruikmaken van traditionele methodes, maar met alle technische kennis en wetenschap van nu, en met respect voor de herkomst.

³⁸ www.wosa.co.za.

³⁹ V. Carey: *Viticultural terroirs in Stellenbosch* (2008).

⁴⁰ Carl van der Merwe (2016).

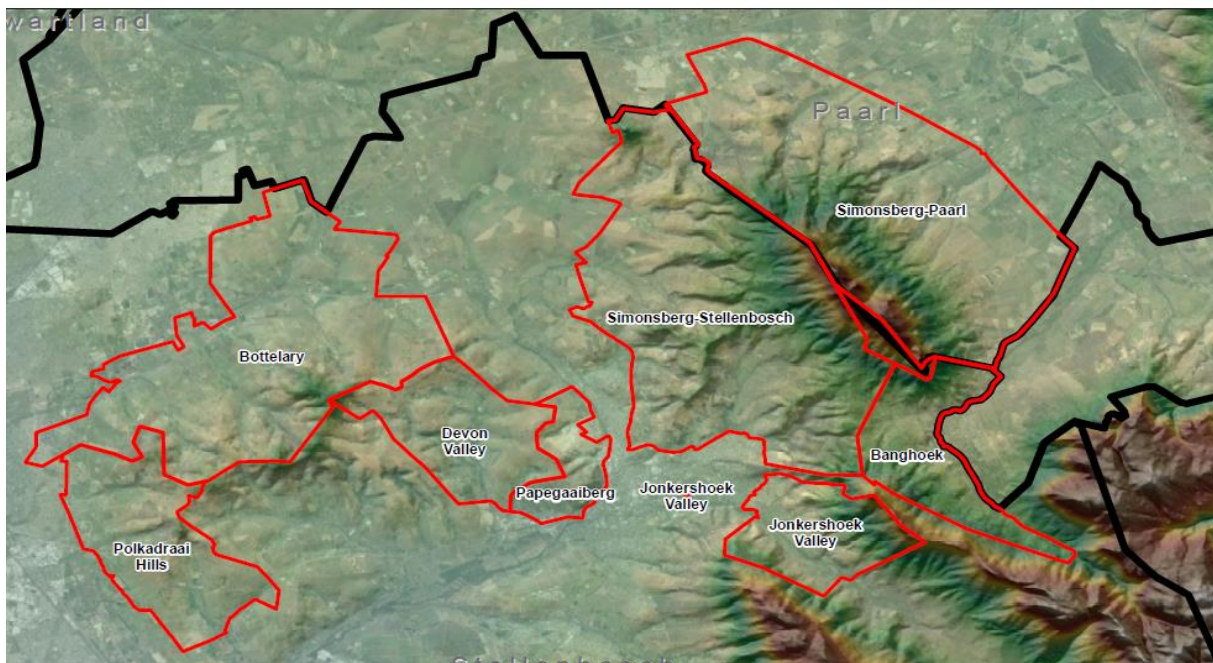
⁴¹ Chris Alheit (2016).

3.3 De classificatie van Stellenbosch

Stellenbosch is landschappelijk en klimatologisch heel divers; bergen en de nabijheid van False Bay spelen een belangrijke rol. Mesoklimaten en bodems verschillen flink, waardoor het mogelijk is een grote diversiteit aan wijnen te maken. De verschillende subgebieden (wards) hebben ieder hun eigen specialiteiten. Zie tevens paragraaf 2.2.2 over de topografie van Stellenbosch.

De zeven wards van Stellenbosch⁴²

Banghoek, Bottelary, Devon Valley, Jonkershoek Valley, Papegaaiberg, Polkadraai Hills en Simonsberg-Stellenbosch zijn de zeven wards van Stellenbosch. Hieronder volgt een tabel met per ward de belangrijkste parameters. De wards zijn de officiële subgebieden binnen de Stellenboschregio. Het totale wijngaardoppervlak van de zeven wards is 5147,04 ha⁴³. Slechts een derde deel van Stellenbosch is afgebakend. De rest valt dus onder de WO Stellenbosch.

De wards van Stellenbosch⁴⁴

⁴² www.wosa.co.za.

⁴³ www.sawis.co.za (2016).

⁴⁴ Heinrich Schloms: Vinpro (2018).

Informatie over de wards van Stellenbosch:

Subgebied	aantal ha	ward sinds	bodem	regenval
Banghoek	239,46	okt '05	graniet met zandsteen	1000 mm
Bottelary	2080,24	sep '96	graniet	650 mm
Devon Valley	507,94	sep '96	graniet	700 mm
Jonkershoek Valley	180,15	aug '91	schalie en graniet	1000 mm
Papegaaiberg	83,4	apr '92	graniet zanderig	700 mm
Polkadraai Hills	754,87	sep '06	graniet en zanderig	830 mm
Simonsberg-Stellenbosch	1300,98	aug '80	graniet	650 mm

Subgebied	hoogte vd wijngaarden	expositie	druivenrassen
Banghoek	200 - 500 meter	zuidelijke	blauw en wit
Bottelary	120 - 200 meter	noordelijke	wit en blauw
Devon Valley	240 - 470 meter	noordwestelijke en zuidoostelijke	blauw
Jonkershoek Valley	200 - 600 meter	zuidwestelijke	blauw
Papegaaiberg	110 - 160 meter		wit
Polkadraai Hills	60 - 400 meter	zuid - zuidwestelijke	voornamelijk blauw
Simonsberg-Stellenbosch	200 - 500 meter	zuidwestelijke	meer blauw dan wit

Subgebied	klimaat
Banghoek	continentaal, zonder vorst
Bottelary	mediterraan, gevarieerd
Devon Valley	mediterraan, gevarieerd
Jonkershoek Valley	mediterraan, met korte zonexpositie
Papegaaiberg	mediterraan, relatief warm
Polkadraai Hills	mediterraan, met veel wind
Simonsberg-Stellenbosch	mediterraan

Stellenbosch

De grenzen van het gebied Stellenbosch worden duidelijk gemarkeerd door een aantal wegen en omliggende gebergten. De nationale snelweg N1 – die vanaf de noordelijke buitenwijken van Kaapstad in de richting van Paarl loopt – vormt de noordelijke grens, terwijl de hoofdweg van Bellville naar Sir Lowry's Pass de westelijke grens vormt. De oostelijke en zuidelijke grens loopt van de hoge zandsteengebergten van Simonsberg in het oosten via de Jonkershoek en Stellenbosch Bergen tot de Hottentots-Holland Bergen in het zuiden, inclusief het Helderbergbassin. De hoogste pieken van deze gebergten liggen tussen de 1200 m en 1500 m (zie bijlage VI).

3.4 Onofficiële subgebieden van Stellenbosch⁴⁵

“Het is lastig om de regio Stellenbosch te verdelen in verschillende subgebieden/wards, vanwege de grote variatie in geologie, vorm van terrein en bodemtypen” (A. Oberholzer⁴⁶). Voor discussie over de samenstelling van de bodem is het verstandig de classificatie te gebruiken van de Stellenbosch Wijnroute (sinds 1971⁴⁷), omdat deze is gebaseerd op het unieke wijnkarakter van de verschillende gebieden (A. Oberholzer). “De terroirkarakteristieken van deze gebieden resulteren bij sommige druivenrassen in een betere wijnkwaliteit” (A. Oberholzer).

De indeling met zes subgebieden van de Stellenbosch Wijnroute is overigens weer anders dan die van Elmari Swart. Voor het boek *The Essential Guide to South African Wines* gebruikt Swart een indeling die afwijkt van de officiële wards. Ze is daarbij geholpen door Abraham Oberholzer, die een indeling heeft gemaakt op basis van bodemkenmerken en klimaatverschillen. Deze onofficiële subgebieden en hun parameters volgen in onderstaande tabel.

De onofficiële subgebieden van Stellenbosch zijn: Helderberg-Annandale, Helderberg-Blaauwklippen, Helderberg-Foothills, Ida's Valley, Klappmuts-Simondium, Schapenberg/False Bay, Stellenbosch Kloof en Stellenbosch-West/Faure.

Informatie over de subgebieden van Stellenbosch:

Subgebied	aantal ha	ward sinds	bodem	regenval
Helderberg-Annandale	onbekend	n.v.t.	graniet	760 mm
Helderberg-Blaauwklippen	onbekend	n.v.t.	graniet, schalie en zanderig	760 mm
Helderberg-Foothills	onbekend	n.v.t.	grote variatie	760 mm
Ida's Valley	onbekend	n.v.t.	graniet	650 mm
Klappmuts-Simondium	1377,23	n.v.t.	graniet	945 mm
Schapenberg	onbekend	n.v.t.	graniet met schalie	540 mm
Stellenbosch Kloof	onbekend	n.v.t.	zandsteen	650 mm
Stellenbosch-West	onbekend	n.v.t.	zanderig en kiezelachtig	590 mm

⁴⁵Elmari Swart: *South African Wines* (2009).

⁴⁶Abraham Oberholzer: *Catena; soil associations of Stellenbosch* (2010).

⁴⁷www.wineroute.co.za.

Subgebied	hoogte vd wijngaarden	expositie	druivenrassen
Helderberg-Annandale	150 - 300 meter	noordelijk	meer blauw dan wit
Helderberg-Blaauwklippen	150 - 250 meter	westelijk	meer blauw dan wit
Helderberg-Foothills	60 - 400 meter	grote variatie	meer wit dan blauw
Ida's Valley	200 - 300 meter	zuidwestelijk	voornamelijk blauw
Klapmuts-Simondium	200 - 500 meter	noordelijk	zowel blauw als wit
Schapeberg	100 - 200 meter	grote variatie	meer wit dan blauw
Stellenbosch Kloof	60 - 400 meter	zuidelijk en noordelijk	zowel wit als blauw
Stellenbosch-West	60 - 300 meter	zuidwestelijk en noordoostelijk	zowel wit als blauw

Subgebied	klimaat
Helderberg-Annandale	mediterraan
Helderberg-Blaauwklippen	mediterraan
Helderberg-Foothills	mediterraan, koeler i.v.m. nabijheid False Bay
Ida's Valley	mediterraan
Klapmuts-Simondium	mediterraan
Schapeberg	mediterraan, koeler i.v.m. nabijheid False Bay
Stellenbosch Kloof	mediterraan
Stellenbosch-West	mediterraan, koeler i.v.m. nabijheid False Bay

3.5 Verandering van de WO-regels: een kwestie van tijd

“Zuid-Afrika heeft de oudste aan de oppervlakte gelegen (wijnbouw)bodems ter wereld. De geologie is oud en terroir is een ‘hot topic’. Dat zorgt voor een primaire focus op terroir in termen van kwaliteit, maar ook als marketingmiddel. Het zou wellicht logisch zijn om Europese regelgeving aan de WO-regels toe te voegen, zoals de beperking van druivenrassen tot bepaalde regio’s of inperking van opbrengsten per ha.” (C. Greiger⁴⁸). De meningen hierover zijn echter verdeeld. Volgens Alastair Rimmer⁴⁹ van Kleine Zalze, bijvoorbeeld, is verandering van de regels geen goed idee, omdat Zuid-Afrika zo lang een open model heeft

⁴⁸ C. Greiger: www.wosa.co.za.

⁴⁹ Alastair Rimmer: South African wine’s U-turn on terroir (2016).

gehad. Deze pragmatische benadering van de wijnbouw in Zuid-Afrika komt veel vaker voor. In de onderste kwaliteitsregionen (bulk wijn) worden immers veel wijnen vermarkt als Coastal Region of Western Cape. In deze categorie speelt terroir nauwelijks een rol. Veel Zuid-Afrikaanse wijn wordt gekocht op basis van productherkenning (bijvoorbeeld: merknaam) en niet op basis van terroir of herkomst (M. Triffon⁵⁰).

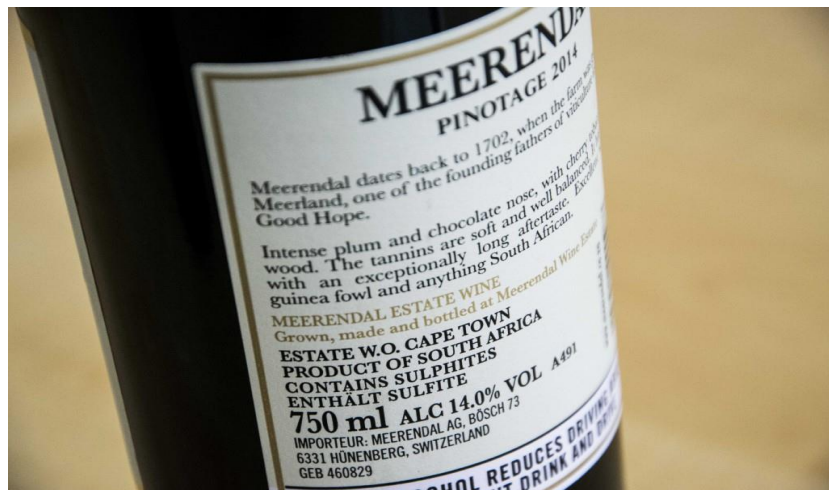
“Educatie over het terroir van Zuid-Afrika als geheel zal eerst plaats moeten vinden, voordat je de consument hierover nader kunt informeren” (M. Triffon). Omdat de Kaapse wijnindustrie pas sinds kort meer oog heeft voor terroir, is er nog veel tijd nodig om daar alles uit te halen.

Er blijkt dus behoefte aan verandering op basis van literatuurstudie. Verschillen in meningen en inzichten zijn echter groot. De meningen zijn met name afhankelijk van het type wijn dat men maakt of vermarkt: bulkwijn, merkwijn of kwaliteitswijn. Bij veel typen wijn speelt niet terroir een hoofdrol, maar de markt.

De afgelopen veertig jaar is er veel veranderd in wijnland Zuid-Afrika. Met name de laatste periode is er veel gewijzigd aan het WO-systeem. Sinds de start van dit onderzoek over de afbakening van Stellenbosch zijn er diverse veranderingen besproken en soms ook doorgevoerd. De meest recente WO-verandering zal hieronder apart worden besproken.

3.5.1 WO Cape Town

De Wine & Spirit Board heeft per juni 2017 een nieuwe WO ingevoerd met de naam Cape Town⁵¹. Deze naam is gekozen om gebruik te kunnen maken van de naamsbekendheid van de stad. Vooral de internationale allure en de mogelijkheid om de wijnen beter te vermarkten liggen hieraan ten grondslag.

De nieuwe WO Cape Town⁵²

De wijnen uit de wards Constantia, Durbanville, Philadelphia en Hout Bay worden onder deze gezamenlijke noemer samengebracht. Het gaat om in totaal dertig wijnhuizen, waaronder een aantal zeer gerenommeerde.

⁵⁰ Madeline Triffon: South African wine's U-turn on terroir (2016).

⁵¹ Lauren Eads: www.thedrinksbusiness.com (2017).

⁵² www.meerendal.co.za.

Rico Basson, CEO van de organisatie VinPro, de Zuid-Afrikaanse wijnproducentenorganisatie, noemt de invoering van de WO Cape Town een grote stap vooruit voor de Zuid-Afrikaanse wijnindustrie.

Persoonlijke opmerking: vanuit marketingperspectief is deze nieuwe WO wellicht een goede zet, maar het samenvoegen van verschillende subgebieden in een overkoepelend district heeft niets te maken met afbakening op basis van terroir. De wijnhuizen mogen nu de naam van het nieuwe district voeren, Cape Town, maar ook van hun eigen ward, zoals bijvoorbeeld Constantia.

Volgens Siobhan Thompson, CEO van WOSA, is de internationale markt beter te bereiken via deze nieuwe benoeming, omdat de reputatie van Kaapstad zo goed en belangrijk is.

3.6 Hoe worden de wards gebruikt: blending, etiket, marketing

3.6.1 Blending

Wanneer een producent de naam Stellenbosch wil vermelden op het etiket, moet 100% van de druiven afkomstig zijn uit Stellenbosch. Als de druiven niet allemaal afkomstig zijn uit een specifieke ward, mag er geen naam van een ward gebruikt worden, maar wel de naam Stellenbosch, mits althans alle druiven uit Stellenbosch afkomstig zijn.

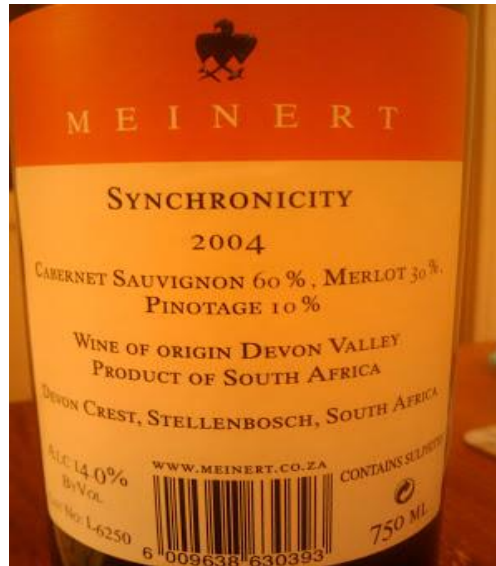
Wijnbedrijven maken voor populaire merken slim gebruik van deze regels. Wanneer een wijn commercieel aanslaat en er meer vraag is dan aanbod, mag men wijn of druiven aankopen uit dezelfde regio, zonder verlies van het gebruik van de naam van de regio. Zo kunnen producenten het volume van een wijn vergroten zonder terug te moeten vallen op een meer generieke appellation. Producenten kunnen op deze manier handig gebruik maken van de naam Stellenbosch om hun wijn te vermarkten, zoals Ken Forrester, Spier en Kleine Zalze.

3.6.2 Etiket en marketing

In Europa wordt de druivenvariëteit gedicteerd door de regels van de appellation. In de Nieuwe Wereld, dus ook in Zuid-Afrika, telde iedereen van oudsher een beetje van alles, voornamelijk om te voorzien in de behoeften en de vraag van de consument. Wijnen uit de Nieuwe Wereld worden veelal geëtiketteerd op basis van het druivenras, want dat geeft de consumenten een betere smaakindicatie dan wanneer herkomstbenamingen worden gebruikt die slechts weinigen iets zeggen. Het verschil in filosofie heeft van het begrip terroir een controversiële term gemaakt, omdat mensen het idee kregen dat de Nieuwe Wereld een gebrek aan terroir heeft en daarom minder serieuze wijn maakt.

In Zuid-Afrika betekent het vermelden van de herkomstbenaming Stellenbosch op het etiket financieel waarde toevoegen aan de wijn. Het is immers de bekendste herkomstbenaming van het land.

Juist om die reden zijn er helaas weinig producenten in Stellenbosch die de naam van hun ward willen en durven te gebruiken. De enige die al sinds jaar en dag de naam van zijn ward op het etiket vermeldt, is Martin Meinert, gevestigd in Devon Valley. Sinds 2013 mag naast de naam Stellenbosch ook de naam van de ward worden toegevoegd, in de hoop dat meer producenten de naam van hun ward gaan communiceren. Dit begint nu langzaam navolging te krijgen. Vooral producenten uit Banghoek maken hier gebruik van, zoals Rainbow's End en Delaire Graff. Het vermelden en koppelen van de wardnaam aan de naam Stellenbosch is een goede manier om naamsbekendheid te genereren voor de specifieke wards.

<http://winesweden.blogspot.nl/>

Het toevoegen van de wardnaam aan de vermelding van het gebied, de Wine of Origin op het etiket, wordt ook door het Demarcation Committee gezien als een goede tussenstap. Stellenbosch heeft een goede reputatie, waardoor een wijn makkelijker wordt verkocht dan bijvoorbeeld een wijn uit Paarl, omdat herkenning voor de consument een belangrijk aankoopargument kan zijn. Voorlichting aan wijnmakers en eigenaren over het extra vermelden van de wardnaam op het etiket beschouwt het Demarcation Committee als een kans (J. Booyen⁵³).

Verplichte aanduidingen		Facultatieve aanduidingen
<ol style="list-style-type: none"> 1 Land van oorsprong Zuid-Afrika 2 Naam van het druivenras Merlot 3 Wijnjaar 2005 4 De woorden 'estate' Estate Wine (Meerlust) 5 De term 'Wine of Origin' Herkomstgebied (Stellenbosch) 6 Naam en adres van de producent of bottelaar Hannes Myburgh, Meerlust Estate, Stellenbosch 7 Inhoud van de fles 750 ml 8 Alcoholgehalte 13,2% 9 Pachtijnummer L07235 AB11 10 Contains sulfites Bevat sulfiet 		<ol style="list-style-type: none"> 11 Since 1893 Vanaf 1893 12 Grown, made and bottled by Gekweekt, opgevoed en gebotteld door... 13 Proprietor Eigenaar 14 Beschrijving Estate Meerlust 15 Overheidsaanduiding (verplicht in de USA) 16 Importeur Maisons marques & domaines USA, inc. Oakland, CA

Etiket van het wijnhuis Meerlust⁵⁴

⁵³ Jan Booyen (2017).

⁵⁴ www.passie.horeca.nl.

Hoofdstuk 4: Het heden, de structuur en de gang van zaken

In het kader van deze scriptie wordt de rol van de WSB kort toegelicht. Aansluitend wordt het Demarcation Committee behandeld, en dus niet alle andere raden en comités binnen de WSB.

4.1 Wine & Spirit Board⁵⁵

De Wine & Spirit Board (WSB) is de wijnavtoriteit in Zuid-Afrika, die onder andere verantwoordelijk is voor de wijnwetgeving. De functie van de WSB en zijn taken worden uitgelegd in de volgende paragrafen.

Wijnwetgeving

De controle van Wine of Origin, druivenras, oogstjaar, Estate Brandy en Integrated Production of Wine (IPW) is ondergebracht bij de WSB. Deze raad wordt aangesteld door de minister van Landbouw, en bestaat uit een voorzitter en twaalf leden. Daarvan bezitten acht personen relevante kennis, vaardigheden en kunde op het gebied van wijngaardbeheer, oenologie, destilleren, regelgeving, productie van alcoholische dranken, voedselveiligheid en microbiologie. Drie leden komen van het ministerie van Landbouw, één persoon wordt aangesteld door de Agrarische Onderzoeksraad en één persoon wordt direct aangewezen door de minister. De structuur van de WSB staat vermeld in bijlage X.

Demarcation Committee

Dit comité onderzoekt aanvragen voor (nieuwe) productiegebieden (*geografische units, regio's, districten en wards*), aanvragen voor de productie van estate- en single-vineyardwijnen, en doet aanbevelingen op dit gebied aan het Management Committee van de WSB.

SAWIS

SAWIS staat voor South African Wine Information System. Deze organisatie is verantwoordelijk voor het dagelijks functioneren en de handhaving van het WO-systeem. SAWIS staat in direct contact met de deelnemende wijnbedrijven. Dit contact omvat inspecties ter plaatse, het afnemen van monsters, rapporteren van onregelmatigheden, in ontvangst nemen van aanvragen, controle van processen en het uitgeven van certificatiezegels.

Logo van SAWIS⁵⁶

⁵⁵ www.sawis.co.za.

Wine of Origin certificatiezegel⁵⁷

Het officiële zegel van de WSB, lokaal het ‘bus ticket’ genoemd, wordt op de hals van een fles wijn geplakt. Er staat informatie op waarmee de exacte plek waar de druiven vandaan komen te herleiden is. Het voor- en achteretiket zijn onderhevig aan regelgeving en het zegel garandeert dat de vermeldingen op het etiket betreffende herkomst, druivenras en jaargang juist zijn.

4.2 Criteria voor de afbakening van gebieden op basis van herkomst

De afbakening van gebieden geschiedt aan de hand van vastgestelde en vastgelegde criteria. Het systeem is gebaseerd op de herkomst van de druiven en dus de uiteindelijke wijn. Wanneer een ward wordt afgebakend zijn bodem, klimaat en ecologische factoren belangrijk, omdat die een aanwijsbare invloed hebben op het karakter van wijn.

De voorgestelde naam van een gebied moet de echte geografische plaatsnaam zijn en de natuurlijke omstandigheden weerspiegelen. Daarnaast moet de wijn afkomstig uit het specifieke gebied onderscheidend zijn in kwaliteit en karakter.

Er zijn twee factoren die bepalend zijn om het karakter en de kwaliteit van wijn te benadrukken:

1. De natuur, oftewel terroir (bodem, klimaat en locatie).
2. De mens (druivenras keuze, wijngaardtechnieken, wijnmaaktechnieken).

Dit zijn de criteria die een rol spelen, waarbij het terroir de belangrijkste is en de grootste invloed heeft: in sommige wijngebieden gedijt de wijnstok beter dan in andere, omdat er verschillen zijn in bodem, klimaat en locatie. Deze twee criteria zijn leidend bij de afbakening van bijvoorbeeld een ward door het Demarcation Committee.

4.2.1 De rol van het druivenras in de WO⁵⁸

Alle gebruikte druivenrassen in Zuid-Afrika behoren tot de familie *Vitis vinifera*, die oorspronkelijk is geïmporteerd vanuit Europa.

De meeste druivenrassen die nu lokaal worden gecultiveerd, zijn dus oorspronkelijk geïmporteerd. Daarnaast is er een uniek Zuid-Afrikaans druivenras gecreëerd door het kruisen van twee rassen, namelijk pinot noir en cinsaut, wat resulteerde in pinotage.

⁵⁶ www.sawis.co.za.

⁵⁷ www.wosa.nl.

⁵⁸ Wine of Origin; the Wine and Spirit Board.

Ongeveer negentig druivenrassen zijn goedgekeurd voor de productie van wijn binnen de WO (zie bijlage XIII voor de belangrijkste druivenrassen aan de Kaap). Elke variëteit heeft specifieke karakteristieken en aanpassingsmogelijkheden met betrekking tot bodem en klimaat, en een specifieke geschiktheid voor een bepaalde wijnstijl en wijnkwaliteit. Er is dus een nauw verband tussen het druivenras, de herkomst en de uiteindelijke wijn. Goedkeuring voor toevoeging van nieuwe druivenrassen aan de huidige lijst met druivenrassen valt ook onder de verantwoordelijkheid van de WSB.

4.2.2 De term ‘estate’

De WSB mag een stuk land, of gedeelten van een stuk land, registreren als *estate*. De hier geproduceerde wijn draagt dan de naam *estatewijn*. Deze registratie kan eventueel worden ingetrokken of opgeheven. Het verzoek voor registratie als *estate* ligt bij de producent. De aanvraag voor registratie als *estate* geldt alleen voor het totale *estate* en kan nooit betrekking hebben op een deel van een wijnbedrijf.

4.2.3 Single Vineyard Wine

De WSB kan een wijngaard, waar een enkel druivenras is aangeplant, registreren als *single vineyard*. De hier geproduceerde wijn draagt dan de naam *single vineyard wine*. De aanvraag wordt gedaan door de producent en de goedkeuring verloopt via de Board. De registratie kan tevens door de Board worden opgeheven en ingetrokken.

De wijngaard ter registratie mag overigens niet groter zijn dan 6 ha. Wanneer de wijngaard overgaat op een nieuwe eigenaar, moet dat schriftelijk worden gemeld bij de Board (zie ook bijlage XVII voor de aanvraag van de status van *single vineyard wine*).

4.3 De Helderbergward

Van de 15.339 ha wijngaard in Stellenbosch is momenteel slechts 5147,04 ha afgebakend als ward⁵⁹. Het overgrote deel van alle wijnen uit Stellenbosch komt uit subgebieden die (nog) niet officieel zijn afgebakend. Afbakening kan alleen op basis van uniek terroir van een subgebied. Een wijnproducent kan samen met andere betrokkenen een aanvraag indienen bij de WSB. Deze aanvraag geschiedt dan via het Demarcation Committee. Op dit moment (2017) loopt bijvoorbeeld de aanvraag voor de afbakening van de ward Helderberg (K. Forrester⁶⁰).

Aanvraag

Een initiatiefnemer zorgt allereerst voor voldoende animo onder betrokken wijnproducenten om de aanvraag voor een ward mogelijk te maken. De meeste betrokkenen blijven, om politieke redenen, liever anoniem. Van meerdere producenten in de Helderbergregio is echter bekend dat zij meewerken aan de nu lopende aanvraag. Omdat in dit specifieke geval de initiatiefnemer alleen de betrokkenen heeft benaderd aan zijn zijde van de Helderberg, en niet de belanghebbenden aan de andere zijde van de berg, willen de andere wijnproducenten nu niet meer meewerken. Er is dus sprake van een politiek spel, waarbij vooraf lobbyen onder collega-wijnproducenten van groot belang is voor de slagingskans van een wardaanvraag.

⁵⁹ www.sawis.co.za (2017).

⁶⁰ Ken Forrester (2017).

Wie selectief handelt en bepaalde betrokkenen niet benadert, geeft ze het gevoel dat ze onbelangrijk zijn, en dan ontstaat het risico dat ze niet (langer) mee willen doen.

Om het explorerend onderzoek kracht bij te zetten en om te achterhalen welke punten het zwaarst wegen bij de afbakening van een nieuw ward anno 2017, is besloten een betrokkene (in de persoon van Ken Forrester) te interviewen.

4.4 Helderberg: aanvraag in perspectief

Het Demarcation Committee heeft de aanvraag van een deel van de betrokken wijnproducenten in het subgebied Helderberg ontvangen. Omdat veel belanghebbenden niet bij de aanvraag betrokken zijn, gaat het comité extra voorzichtig te werk. Je zou kunnen stellen dat wanneer de aanvraag niet goed en weloverwogen onderbouwd is, deze geen bestaansrecht heeft.

De aanvraag is in april 2016 ingediend. Het Demarcation Committee heeft vervolgens een tegenvoorstel gedaan, zoals in deze procedure gebruikelijk is (J. Booyesen⁶¹). De verschillende expertises (zie paragraaf 4.1, wijnwetgeving) binnen het Demarcation Committee gaan eerst afzonderlijk de aanvraag bekijken. Aansluitend maken zij gezamenlijk een tegenvoorstel. Omdat er aan de zijde van de producenten geen consensus was, hebben zij niet meer gereageerd op het voorstel van het comité.

Ken Forrester heeft jarenlang gewerkt aan de invoering van de Helderberg Wijnroute. Ook heeft hij zich altijd ingezet voor het wijntoerisme en de horeca in Stellenbosch. Hij heeft jarenlange bestuurservaring en weet wat lobbyen kan opleveren. Dat de aanvraag voor de Helderbergward op dit moment niet gaat slagen, is voor hem glashelder. De initiatiefnemer heeft immers niet slim gehandeld; hij dacht voldoende geld en macht te bezitten om het (zo goed als) alleen te kunnen. Het vooraf aanleggen van documentatie met betrekking tot verschillen in bodemgesteldheid, meso- en microklimaten, verschillen in terroir – waaronder topografische verschillen aan beide zijden van de Helderberg – is een vereiste. Het verzamelen van bodemonderzoeken, geologische informatie, landkaarten, terroirverschillen, voorbeelden van verschillen in wijnstijlen en/of wijnkwaliteiten is bij deze aanvraag allemaal achterwege gelaten, volgens Ken Forrester⁶².

⁶¹ Jan Booyesen (2017).

⁶² Ken Forrester (2017).

In gesprek met Ken Forrester⁶³

Hoofdstuk 5: De toekomst, vanaf 2018, en het onderzoek

5.1 Inleiding op het onderzoek

In de literatuur is er weinig aandacht voor de WO in Zuid-Afrika. In de meeste boeken over Zuid-Afrikaanse wijn komt het systeem slechts beperkt aan bod. De invoering van het systeem in 1973 is vrij algemeen bekend. Daarnaast wordt uit de literatuur duidelijk dat het systeem op herkomst is gebaseerd.

In voorgaande hoofdstukken is al beschreven hoe de verschillende niveaus (*geografische unit, regio, district* en *ward*) van herkomst zijn opgebouwd. Wanneer de verschillende wards van Stellenbosch zijn ingevoerd, werd duidelijk uit gegevens van het Demarcation Committee.

Op basis van de gegevens uit voorgaande hoofdstukken is moeilijk te concluderen of terroir een (belangrijke) rol heeft gespeeld bij de afbakening van de wards in Stellenbosch. Mijn onderzoek kan bijdragen aan meer inzicht en kennis bij zowel de autoriteiten als bij de betrokkenen. Wat kan men leren van de geschiedenis, wat kan veranderd worden ter verbetering en wat zijn de mogelijkheden voor de toekomst?

De onderzoeksvragen zijn opgesteld om antwoord te krijgen op de stellingen en inzicht te krijgen in het functioneren van het WO-systeem anno 2018 (zie ook bijlage V).

5.2 Explorierend onderzoek: de vragenlijst

In voorgaande hoofdstukken is de literatuurstudie behandeld ter voorbereiding op het explorierend onderzoek. Nu volgt het explorerende gedeelte van het onderzoek.

Om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvragen, zijn deze eerst voorgelegd aan het Demarcation Committee van de WSB. Zij zijn immers belast met de afbakening van de verschillende wijngebieden in Zuid-Afrika.

⁶³ Ken Forrester op ProWein in Düsseldorf (2017).

De mening en visie van het comité zal afgezet worden tegen en vergeleken worden met de mening en visie van betrokkenen, zoals wijnmakers, wijngaardeniers, wijnjournalisten en wijnhuiseigenaren (zie bijlage VII). Hieronder volgen de uit het Engels vertaalde vragen. In bijlage V worden de in het Engels aan de respondenten gestelde vragen getoond.

5.3 De visie van het Demarcation Committee⁶⁴

Het Demarcation Committee van de WSB heeft zijn visie gegeven op de gestelde vragen. De afgevaardigden van het Demarcation Committee die samen de antwoorden hebben gegeven, zijn Hugo van der Merwe, Duimpie Bayly, Jan Booysen, Francois Viljoen en Dawid Saayman.

Het is belangrijk hun visie te vergelijken met de meningen van de betrokkenen. Indien de verschillen in inzicht, bekendheid met de regels en dergelijke (te) groot zijn, zal dit kunnen leiden tot scherpe conclusies en een duidelijk advies.

5.4 Demarcation Committee vs. de betrokkenen

In totaal zijn 162 wijnmakers, wijngaardeniers, wijnjournalisten, eigenaren van wijnbedrijven, docenten van de Universiteit van Stellenbosch en medewerkers van SAWIS en WOSA benaderd om mee te werken aan het onderzoek. Het was een bewuste keuze om mensen te benaderen uit diverse vakgebieden binnen de Zuid-Afrikaanse wijnindustrie. Daarnaast was het ook een bewuste keuze om niet alleen personen te benaderen binnen het wijndistrict Stellenbosch, maar ook daarbuiten, om een zo breed mogelijk beeld te verkrijgen. Alle respondenten hebben kennis van de Zuid-Afrikaanse wijnbouw en/of werken in deze industrie. 55 van hen hebben de onderzoeksvragen, of een gedeelte ervan, beantwoord.

Hieronder volgt per vraag de visie van het Demarcation Committee en de meningen van de respondenten. In de bijlage (VII) volgen de statistieken per vraag. Tevens wordt in de bijlage duidelijk hoeveel respondenten positief of negatief reageerden op de gestelde vragen. De opmerkingen van de schrijver zijn steeds cursief afgedrukt, een voorzien van de vermelding *persoonlijke opmerking*. In bijlage VII zijn de belangrijkste en scherpste meningen van de respondenten per vraag terug te lezen.

5.4.1 Werkt het WO-systeem?

Demarcation Committee

Volgens het Demarcation Committee is het systeem volkomen geaccepteerd door iedereen in de wijnindustrie en doet het prima zijn werk. Het systeem wordt voortdurend geëvalueerd en herzien indien nodig geacht.

Het WO-systeem geeft garanties voor de authenticiteit van wat er op het etiket vermeld staat. Tevens is er controle op het wijnmaakproces en wijngaardbeheer en is er een procedure om de kwaliteit van de wijn te controleren. Dit wordt bereikt door strikte administratieve controle op de geperste druiven en op het verdere wijnmaakprocedé tot en met de certificatie van het definitieve product. Alle gecertificeerde flessen wijn hebben een zegel met een uniek identificatienummer, zodat elke wijn traceerbaar is tot de wijngaard waar de druiven vandaan komen.

⁶⁴ Het Demarcation Committee (2016).

Het merendeel van de ondervraagden vindt dat het systeem doet waarvoor het in het leven is geroepen. De voorstanders vinden dat het systeem werkt voor de consumenten, omdat het vertrouwen schept met betrekking tot de herkomst. Daarnaast mag de consument een bepaalde wijnstijl verwachten op basis van de huidige afbakening. Ook werkt het systeem voor de producenten, omdat het vanuit marketingperspectief mogelijkheden biedt. De nauwkeurigheid en traceerbaarheid die gegarandeerd worden door toekenning van het identificatiezegel – wat betekent dat alle statements op het etiket over druivenras(sen), jaartal en herkomst gecontroleerd zijn – is uniek en maakt het tot een goed systeem.

Een derde van de ondervraagden vindt het systeem nog niet goed genoeg. Enkele opmerkingen zijn dat het systeem te bureaucratisch is en de typiciteit van een regio niet is gedefinieerd. Voor sommigen ontbreekt ook de relatie met kwaliteitswijnproductie.

5.4.2 Zijn er genoeg regels binnen het systeem om de kwaliteit te controleren?

Demarcation Committee

De authenticiteit van de herkomst van de druiven die zijn vermeld op het label wordt nadrukkelijk gemonitord door de WSB. Alle wijnen met vermelding van herkomst, jaargang of druivenras worden geëvalueerd en getest door proefpanels van het Technical Committee van de Wine & Spirit Board.

Voorheen bestond er een kwaliteitskeurmerk onder de noemer ‘Superior’, maar dat is afgeschaft omdat de kwaliteit niet gegarandeerd kon worden bij het bewaren/opleggen van wijn. Er bestaat dan ook geen kwaliteitsgarantie buiten dat elke wijn moet voldoen aan minimale kwaliteitsstandaarden om überhaupt gecertificeerd te kunnen worden. Een gekwalificeerd panel proeft en keurt alle te certificeren wijn, beoordeelt de kwaliteit en kan de wijn afkeuren op basis van onacceptabele kwaliteitskenmerken. Tevens worden alle gecertificeerde wijnen analytisch gekeurd op basis van vastgelegde kwaliteitskenmerken.

Bij de ondervraagden bestaat er unanimititeit over het feit dat het systeem is gebaseerd op garantie van herkomst. De meningen over de controle op kwaliteit lopen nogal uiteen. Het feit dat alle wijnen blind worden geproefd en getest, maakt de controle op de basiskwaliteit goed. Deze controles zorgen ervoor dat wijnen met technische fouten niet gecertificeerd kunnen worden.

Veel ondervraagden zouden meer en betere kwaliteitscontrole toejuichen. De kwaliteitscontrole spits zich nu alleen toe op het allerlaagste kwaliteitsniveau en de huidige proefpanels zijn conservatief, waardoor ontwikkeling, creativiteit en wijnexpressie niet worden gestimuleerd. Sommigen vinden dat voorschriften voor te gebruiken druivenrassen ter bevordering van wijnkwaliteit noodzakelijk zijn. Ook worden voorschriften genoemd met betrekking tot geleidingsmethoden, irrigatie, opbrengsten per ha et cetera. Anderen vinden de openheid van het systeem juist een verademing. Het systeem is gebaseerd op herkomst; de uiteindelijke kwaliteit wordt bepaald door de producent, zo wordt ook gesteld.

5.4.3 Komt het concept terroir wel genoeg naar voren in het WO-systeem?

Demarcation Committee

De filosofie achter de afbakening van gebieden is: een zo goed mogelijke scheiding maken tussen gebieden op basis van natuurlijke factoren, zoals klimaat, bodem, geologie en

topografie, om producenten de kans te geven de expressie van hun terroir naar voren te brengen door middel van druivenraskeuze, wijnmaaktechnieken en wijngaardbeheer. De dominante invloed van macroklimaat en mesoklimaat (dat bepaald wordt door de topografie) is algemeen bekend en wordt internationaal geaccepteerd. In bepaalde gevallen spelen ook bodem en geologie een dominante rol, vanwege de waterhuishouding en voedingsstoffen die van invloed zijn op de groei van de wijnstok en dus ook op de vorming van de druiven en de uiteindelijke wijn. Enkele WO-gebieden zijn al gerenommeerd vanwege specifieke wijnkarakteristieken, terwijl andere nog bezig zijn om hun potentiële unieke karakter te definiëren.

Voorbeelden zijn Sauvignon Blanc uit Elgin, en Chardonnay en Pinot Noir uit de Hemel-en-Aarde Vallei (maar dan spreken we van districten). Voor een verdere afbakening tot wards zou je als voorbeeld kunnen geven Chenin Blanc en Pinotage uit de Bottelary, Chardonnay uit Banghoek en rode Bordeauxblends uit Simonsberg-Stellenbosch en Helderberg.

Het merendeel van de ondervraagden vindt dat terroir een rol heeft gespeeld in de afbakening van de wijngebieden in Zuid-Afrika. Ook andere factoren speelden een rol, met name in de beginperiode van de invoering van het WO-systeem. De meesten vinden dat met name bij de wards, de estatewijnen en de single-vineyardwijnen terroir een grote rol speelt.

Wel vinden veel betrokkenen dat ook gemeentelijke grenzen te bepalend zijn geweest. De nieuwere wards in gebieden buiten Stellenbosch zijn volgens velen beter; daar is het ‘concept of terroir’ wel leidend geweest. Omdat Stellenbosch een van de oudste wijngebieden is en al langer geleden (gedeeltelijk) is opgedeeld in specifieke wards, is juist daar behoefte aan nieuwe wards en/of een herindeling, waarbij de rol van terroir belangrijker zou moeten zijn dan in het verleden. Er is de afgelopen veertig jaar immers veel kennis opgedaan met betrekking tot de specifieke geografie, de bodemtypen en de verschillende meso- en microklimaten.

Politiek wordt vaak genoemd als belangrijke factor bij de totstandkoming van de wards in Stellenbosch, waarbij eigenlijk verwezen wordt naar het feit dat gemeentelijke grenzen vaak leidend zijn geweest, samen met commerciële belangen.

De aanpassing van het WO-systeem in de loop der tijd heeft de rol van terroirexpressie steeds belangrijker gemaakt, onder andere door invoering van estatewijnen en single-vineyardwijnen (C. Stemmet⁶⁵). In nieuwe afbakeningen komt terroir duidelijker naar voren dan in de afbakeningen van twintig à dertig jaar geleden, toen politieke en topografische grenzen een grotere rol speelden.

5.4.4 Het WO-systeem werd geïntroduceerd in 1973 en werd tussentijds meerdere malen herzien; moet het opnieuw worden herzien?

Demarcation Committee

In 1992 is de kwalificatie ‘Superior’ vervallen. De basisregels van afbakening zijn echter gelijk gebleven. Echt grote veranderingen zijn er sindsdien dus niet geweest. Sommige herkomstgebieden zijn aangepast naarmate er meer informatie beschikbaar kwam (vooral over klimaat), waardoor onder andere grotere ‘parapluregio’s’ zijn geïntroduceerd, zoals de Coastal Region. Verder worden er regelmatig aanvullende voorstellen gedaan voor de reglementen. De Board stelt werkgroepen in om daar onderzoek naar te doen en aanbevelingen te doen voor aanvullingen op en veranderingen van de statuten, soms van binnenuit en soms extern. Verzoeken voor aanpassingen hebben vaak verstrekkende gevolgen

⁶⁵ Carin Stemmet: www.sawis.co.za (2006).

en zijn van invloed op verschillende onderdelen van de industrie. Deze werkgroepen bestaan uit experts op diverse vakgebieden binnen de wijnindustrie (zie paragraaf 4.1 en bijlage X).

Velen vinden dat het WO-systeem herzien moet worden. Het is een levend systeem, waarin de afgelopen jaren al veel veranderingen zijn doorgevoerd. Juist omdat Stellenbosch langer geleden is afgebakend, is herziening daar op haar plaats. De oudste afbakeningen zouden moeten worden herzien op basis van recentere onderzoeksgegevens met betrekking tot bodem, temperatuur, klimaat et cetera. Velen vinden echter wel dat de tijd er rijp voor moet zijn en dat begrip hiervan en kennis hierover onder consumenten niet overschat moet worden. De invoering van estatewijnen en met name de invoering van de single-vineyardwijnen geeft volgens sommigen al voldoende mogelijkheden voor terroirexpressie binnen Stellenbosch.

5.4.5 Heeft Zuid-Afrika behoefte aan meer specifiekere afbakening via wards in de Kaapse wijngebieden?

Demarcation Committee

Het is een natuurlijk proces. Wanneer nieuwe gebieden worden ontwikkeld, worden nieuwe terroirs ontdekt door producenten en die vragen dan een afbakening aan, zoals een ward, binnen een district of regio.

De factor tijd wordt hier vaak als bepalend genoemd bij de ondervraagden. Velen vinden een verdere afbakening van wijnland Zuid-Afrika op den duur noodzakelijk, maar vinden ook dat het niet te snel mag gaan. De consument moet er wel bij gebaat zijn. De commerciële belangen van de producenten zullen het tempo bepalen, zeker omdat het initiatief ook altijd bij de producenten ligt.

5.4.6 Zijn zeven specifieke wards voldoende voor een wijndistrict als Stellenbosch?

Demarcation Committee

Er zijn zeker nog gebieden in het Stellenbosch-district die de potentie hebben om als aparte ward aangemerkt te worden. Er was bijvoorbeeld een aanvraag van de Stellenbosch Kloof om als ward aangemerkt te worden, maar de voorgestelde afbakening was niet acceptabel voor alle betrokkenen. Om die reden is deze aanvraag niet gehonoreerd.

Een andere nieuwe ward, Helderberg-Stellenbosch, is onlangs voorgesteld en zal goedkeuring krijgen als alle betrokken instanties tevreden zijn met de geografische afbakening. Er zullen zeker meer aanvragen voor nieuwe wards komen, bijvoorbeeld op de westelijke uitlopers van de Stellenboschberg en voor gebieden in het stroomgebied van de Lourensrivier.

Van de respondenten werkzaam in Stellenbosch vindt de meerderheid dat meer wards in Stellenbosch terecht zou zijn, waarbij de kanttekening geplaatst dient te worden dat velen de tijd nu nog niet rijp vinden voor deze uitbreiding. De toegevoegde waarde van meer wards vinden zij evident, maar de consument is er nog niet aan toe. Een zinvolle toevoeging is het overigens alleen wanneer de focus ligt op de productie van kwaliteitswijn. De meeste respondenten die buiten het wijngebied Stellenbosch werkzaam zijn, vinden zeven wards voor Stellenbosch overigens voldoende.

De betrokkenen die geen verdere uitbreiding wensen, noemen onder andere als reden dat de focus op terroirwijnen al mogelijk is met single-vineyardwijnen. Daarnaast wordt er opgemerkt dat zolang aanzuren van wijnen mag, de terroirverschillen tussen de wards in Stellenbosch teniet worden gedaan.

5.4.7 Zijn de wards in Stellenbosch juist afgebakend en is terroir hierbij voldoende belangrijk geweest?

Demarcation Committee

“Binnen het Demarcation Committee van de WSB geloven we dat zeker!”⁶⁶ Daarnaast lijken de producenten tevreden met hun wards en de marketingvoordelen die deze opleveren. Benadrukt moet worden dat de afbakening van de wards zo strikt en secuur mogelijk wordt gedaan, op basis van natuurlijke factoren en niet vanwege commerciële belangen of druk.

Van de ondervraagden vindt de meerderheid dat de beste intenties aanwezig waren bij de afbakening van Stellenbosch. Terroir wordt gezien als een cruciale factor bij de afbakening van de wards van Stellenbosch, maar daarnaast worden ook gemeentelijke grenzen en commerciële belangen genoemd als bepalende factoren. Omdat Stellenbosch een van de oudste wijngebieden is en de afbakening lange(re) tijd geleden heeft plaatsgevonden, zijn de destijds gebruikte onderzoeksgegevens en intenties goed geweest.

5.4.8 Heeft Stellenbosch behoefte aan wards zoals Ida’s Valley, Helderberg, Somerset West, Blaauwklippen Valley/Road, Stellenbosch Kloof, Faure, Paradyskloof of andere?

Demarcation Committee

De behoefte aan een verdere afbakening binnen Stellenbosch moet aangegeven en aangevraagd worden door de belanghebbende producenten. Op dit moment is Ida’s Valley ondergebracht in de ward Simonsberg-Stellenbosch, maar het gebied zou afgescheiden kunnen worden op basis van goede motivatie. De noordelijke hellingen van de Helderberg zitten in het proces van afbakening. De Somerset West-streek rondom de Lourensrivier verdient afbakening. Blaauwklippen en Paradyskloof zullen naar alle waarschijnlijkheid in de toekomst worden ondergebracht in een Stellenbosch Mountainward, als daar behoefte aan is. En zoals eerder vermeld, hebben producenten in de Stellenbosch Kloof een aanvraag voor afbakening gedaan, maar kregen ze dit niet rond. Faure verdient afbakening op basis van het feit dat het zo dicht bij de oceaan ligt, maar er is relatief weinig wijnbouw, die bovendien wordt bedreigd door verstedelijking.

Volgens Tim Atkin MW⁶⁷ is er onvoldoende onderzoek naar bodemsamenstelling gedaan om een onderscheid tussen de verschillende wards te onderbouwen.

Met name de respondenten uit Stellenbosch zelf zien graag een verdere uitbreiding in wards in Stellenbosch. Ook de ondervraagden buiten Stellenbosch zien op den duur een verdere afbakening wel als noodzakelijk. Vanwege de terroirverschillen (onder andere klimaat en bodem) zouden alle genoemde potentiële wards een toevoeging zijn, mits ze verschillende typen en kwaliteiten wijn voortbrengen. Wanneer de focus steeds meer komt te liggen op de productie van kwaliteitswijn en de druivenrassen die daar geschikt voor zijn, kan de combinatie van subgebied en druivenras een toegevoegde waarde vormen. Een groot aantal respondenten denkt in kansen, maar de grootste bedreiging wordt ook duidelijk: zolang de producenten vasthouden aan het commerciële belang van de naam Stellenbosch, zal een verdere afbakening in wards niet tot stand komen.

⁶⁶ Het Demarcation Committee (2016).

⁶⁷ Tim Atkin MW (2016).

5.4.9 Wanneer zijn de verschillende wards geïntroduceerd en in welke volgorde?

Demarcation Committee

De wards in Stellenbosch zijn als volgt afgebakend en geregistreerd:

- a. Simonsberg-Stellenbosch, augustus 1980
- b. Jonkershoek Valley, augustus 1991
- c. Papegaaiberg, april 1992
- d. Bottelary, september 1996
- e. Devon Valley, september 1996
- f. Banghoek, oktober 2005
- g. Polkadraai Hills, september 2006

Er bestaan geen technische redenen voor de volgorde van afbakening. Betrokken producenten hebben met hun aanvraag de volgorde bepaald.

5.4.10 Stel dat de afbakening door middel van rivieren, wegen en spoorwegen belangrijker is geweest dan terroir bij het opstellen van de zeven wards in Stellenbosch, kun je dan wel spreken van verschillende terroirs bij de verschillende wards?

Demarcation Committee

Wegen en spoorwegen volgen vaak de contouren van het landschap en kunnen om die reden een rol spelen in de afbakening van gebieden. In deze gevallen kunnen ze gebruikt worden als eenvoudig identificeerbare grenzen, zonder af te stappen van homogene natuurlijke factoren en patronen die terroir typeren. Ook rivieren gelden vaak als afscheiding van een landschappelijk patroon en worden tevens vaak gebruikt als natuurlijke grens.

Veel respondenten begrijpen dat naast het terroir in het verleden andere belangen een rol hebben gespeeld bij de afbakening van Stellenbosch. Gemeentelijke grenzen en commerciële belangen worden door iedereen erkend. Wegen en rivieren vormen vaak de grenzen van een wijnbedrijf en een estate kan niet opgesplitst worden in twee verschillende wards. Een genoemde suggestie is om iedere vijf of tien jaar de afbakening opnieuw te beoordelen op relevantie; het zou interessant zijn om na te gaan hoe de producenten en het Demarcation Committee daarover denken.

5.5 Respondenten en cijfers

In bijlage VIII is per vraag terug te vinden hoeveel respondenten er zijn en hoe er geantwoord is. De cijfers geven inzicht in de voor- en tegenstanders per onderzoeksvraag. Daarnaast geeft die bijlage belangrijke informatie over de respondenten, zoals geslacht, leeftijd en functie in de wijnbouw.

5.6 Samenvatting van de bevindingen

Het onderzoek zal antwoord dienen te geven op de eerder geponeerde stellingen. Daarnaast moeten er conclusies uit het onderzoek getrokken worden. De belangrijkste meningen en visies van de respondenten zijn terug te vinden in bijlage VII.

De waarheid

Volgens de geïnterviewde leden van het Demarcation Committee zijn hun antwoorden op de vragenlijst de waarheid. Zij zijn geschrokken van het gebrek aan kennis over de regelgeving en het doel van de WO bij de andere respondenten. Dit bleek tijdens het gesprek eind februari 2017 waarin de eerste bevindingen van het onderzoek aan het comité werden voorgelegd. Het Demarcation Committee ziet het als zijn taak om te voorzien in een betere educatie van de betrokkenen. Het feit dat er onvoldoende en alleen algemene informatie te vinden is op de websites van WOSA en SAWIS ziet het comité als een tekortkoming. Er blijkt zelfs geen enkele geografische kaart beschikbaar met de exacte duiding van de wards. Het beter informeren van betrokkenen is niet alleen een advies, maar zelfs een speerpunt.

Persoonlijke opmerking: een jaar na mijn gesprek met een aantal leden van het Demarcation Committee (Jan Booyesen, Francois Viljoen en Lucinda Heyns, en Albert Strever van de Universiteit van Stellenbosch) is de informatievoorziening via de websites van WOSA en SAWIS verbeterd. Een kaart met daarop de wards van Stellenbosch is niet vindbaar, maar is mij persoonlijk toegestuurd door het Demarcation Committee. Hij is gemaakt door Heinrich Schloms, op voorspraak van Jan Booyesen. Zie voor deze kaart bijlage VI, waarbij de kanttekening geplaatst moet worden dat er tweemaal melding gemaakt wordt van Jonkershoek Valley, wat natuurlijk niet juist is. Daar waar de naam Jonkershoek Valley niet rood omlind is, moet eigenlijk Stellenbosch staan, omdat daar de stad Stellenbosch zich bevindt.

Verschillen in inzicht zullen er altijd zijn. Hieruit ontstaat juist discussie en die kan leiden tot verandering en verbetering. Is het gebrek aan kennis een gevolg van te weinig informatievoorziening door de overheden, of is er simpelweg te weinig belangstelling voor de regelgeving bij de betrokkenen? Zoals blijkt uit de antwoorden en de visie van het Demarcation Committee en de antwoorden en meningen van de betrokkenen, is het systeem een levend systeem. Enerzijds is het bureaucratisch en daardoor moeizaam aan te passen aan veranderingen in de markt, anderzijds zijn er de afgelopen vijftien jaar continu veranderingen doorgevoerd ten behoeve van de vooruitgang van de industrie.

Veranderingen en wijzigingen

Veel veranderingen werden bij de invoering niet direct toegejuicht, maar hebben hun nut later toch bewezen. Vaak worden ze nu niet alleen geaccepteerd, maar ook gezien als vooruitgang. Uit de meningen blijkt dat de afbakening van de meest recente districten en wards op de juiste gronden is gebaseerd. Veel respondenten vinden dat het tijd wordt de oudste afbakeningen te herzien, omdat die nogal eens mede om politieke en commerciële redenen tot stand zijn gekomen. J. Booyesen⁶⁸: “De vrij recente afbakening van de Hemel-en-Aarde Vallei werd in eerste instantie niet door alle betrokkenen verwelkomd. Nu echter blijkt dat de stijl en kwaliteit van de wijnen uit de verschillende wards onderscheidend zijn, is er een grote mate van tevredenheid.”

Afbakening

De moeilijkheid hierbij is volgens Jan Booyesen (2017) van het Demarcation Committee dat wanneer je een gebied als Stellenbosch opnieuw of verder wilt afbakenen, het volledig dient te gebeuren: het moet zo gedaan worden, dat er geen delen van Stellenbosch overblijven die niet afgebakend zijn. Wijnen uit dergelijke gebieden zouden dan immers gelabeld blijven als WO Stellenbosch. Dat label, WO Stellenbosch, werkt tot op de dag van vandaag vanuit marketingoogpunt heel goed. Het is immers de bekendste WO van Zuid-Afrika en een sterk

⁶⁸ Jan Booyesen (2017).

merk. Wanneer er meer, betere en verdere afbakening plaats zou vinden in het wijngebied Stellenbosch, is het dus zaak dat er geen plekken overblijven die niet afgebakend zijn.

Het Demarcation Committee is duidelijk van mening dat afbakening alleen tot stand kan komen als gevolg van een aanvraag van betrokkenen en niet op initiatief van de overheid. Het vindt ook dat er bij een totale afbakening van Stellenbosch geen hiaten mogen ontstaan (J. Booysen⁶⁹).

Wat is de relatie tussen terroir en de indeling in wards in de Zuid-Afrikaanse wijnregio Stellenbosch?

Alle betrokkenen zijn het erover eens dat er duidelijke terroirverschillen zijn tussen de diverse subgebieden in Stellenbosch. De meningen zijn verdeeld over de vraag of Stellenbosch als district überhaupt juist is afgebakend. Daarnaast vinden de nodige respondenten dat de afbakening van wards niet altijd op de juiste gronden is geschied en dat terroir daarbij zeker niet altijd centraal heeft gestaan. Er is een duidelijke relatie tussen terroir en de wards van Stellenbosch en er zijn duidelijke verschillen tussen de ene ward en de andere, maar er is veel twijfel over de juistheid en volledigheid van de huidige afbakeningen.

Aan de hand van de onderzoeksresultaten moet er antwoord gegeven kunnen worden op de geponeerde stellingen.

Stelling 1:

Het WO-systeem zoals ingevoerd in 1973 voldoet nog steeds

In grote lijnen voldoet het systeem en zijn de meeste betrokkenen tevreden. Het systeem is gebaseerd op herkomst en in die hoedanigheid voldoet het. Het is een levend systeem en er worden voortdurend aanpassingen gedaan. Een verdere en volledige herziening van het systeem wordt door velen wel gewenst, maar men begrijpt dat dit zeer zorgvuldig dient te gebeuren. De gevolgen van een totale herziening van het WO-systeem moeten in kaart worden gebracht. Het in het leven roepen van een werkgroep door het Demarcation Committee kan daar uitkomst in bieden. Onderzocht moet worden voor wie een totale herziening van het systeem gevolgen oplevert. Niet alleen wijnproducenten, maar ook de betrokken overheden en instanties, zoals WOSA en SAWIS, krijgen te maken met aanpassingen en kosten. Bij handhaving van het huidige systeem, waarin het initiatief bij de producenten ligt, zal er geen totale herziening komen. De passieve rol van het Demarcation Committee zal veranderd moeten worden. De vriendelijke verstandhouding tussen het Demarcation Committee en de producenten wordt mede in stand gehouden door het feit dat de producenten de betrokken instanties financieren. De producenten betalen voor de controle van het systeem door SAWIS en voor de promotie van hun wijnen door WOSA. Dat gebeurt op basis van productie: wie meer produceert, betaalt ook meer. Daarnaast zijn er vermogende producenten die hun eigen bijdrage naar boven bijstellen. De verstandhoudingen zijn over het algemeen heel goed en de grote meerderheid is tevreden met het huidige systeem. Maar bij grote(re) hervormingen spelen naast gemeentelijke grenzen, politiek, commerciële belangen en onderlinge verhoudingen tussen producenten ook de huidige geldstromen van het systeem een rol.

⁶⁹ Jan Booysen (2017).

Stelling 2:

Het best mogelijke systeem is gebaseerd op herkomst

Een systeem dat op herkomst is gebaseerd is een goed, veilig en betrouwbaar systeem, voor zowel producent als consument. De uitvoering door de overheid geschiedt in grote lijnen naar wens. Alleen de uitzonderingen die vanuit het verleden zijn ontstaan, zijn een doorn in het oog van de betrokkenen. Deze uitzonderingen – die in het voordeel zijn van een aantal grote wijnbedrijven, op basis van historische afspraken – zijn niet meer van deze tijd. Ook hier spelen grote commerciële belangen, onderlinge verstandhoudingen en geldstromen een rol. Gezien het respect dat de leden van het Demarcation Committee en de producentenvoor elkaar hebben, zal er zeker geen sprake zijn van corruptie. Afspraken uit het verleden die grote spelers in de markt bevoordelen, zijn echter niet meer van deze tijd en moeten ongedaan gemaakt worden. Het zou goed zijn deze afspraken te benoemen en openbaar te maken; wellicht dat Zuid-Afrikaanse wijnjournalist er onderzoek naar zou kunnen doen.

Verder zitten de meeste respondenten niet te wachten op beperkingen ten aanzien van opbrengst per ha of te gebruiken druivenrassen. Het systeem op basis van herkomst zoals Zuid-Afrika dat nu kent, functioneert naar wens. De vrijheden binnen het huidige systeem met betrekking tot opbrengst per ha, druivenraskeuze, aantal stokken per ha et cetera zijn voor velen een zegen. Er zijn echter ook voldoende betrokkenen die inzien dat terroirreflectie mede afhankelijk is van het gekozen druivenras. Om bepaalde wards echt op de kaart te kunnen zetten, is men ook afhankelijk van de gebruikte druivenrassen. In Swartland hebben belangrijke en vooruitstrevende producenten zich verenigd in de Swartland Independent. Zij hebben onder andere met elkaar afgesproken welke druivenrassen ze mogen gebruiken om de productie van kwaliteitswijn te stimuleren (zie <https://swartlandindependent.co.za/values/>). Dit type samenwerking door producenten zou ook elders plaats kunnen vinden. Beperkingen en restricties vanuit de overheid worden door de meerderheid niet gewaardeerd en de controle op herkomst voldoet.

Stelling 3:

Terroir moet altijd centraal staan bij afbakeningen

Deze stelling wordt unaniem onderschreven door de respondenten. Alleen vinden ze dat bij de afbakening destijds van Stellenbosch het terroir te weinig centraal heeft gestaan. Velen vinden dan ook dat de afbakening van Stellenbosch beter kan en moet. G. Mocke⁷⁰: “Tot op zekere hoogte [stond terroir centraal], geografisch en klimatologisch wellicht, maar de bodemverschillen zijn groot, zelfs binnen bepaalde wijngaarden.” Behalve dat er veel betrokkenen zijn, zijn er ook veel belangrijke externe factoren: alle terroirfactoren, omgevingsfactoren (zoals wegen en spoorwegen), gemeentelijke grenzen, politieke factoren en organisatorische factoren (bijvoorbeeld wanneer een wijnbedrijf wijngaarden heeft in twee of meer wards en/of districten). J. Reyneke⁷¹: “Meer terroirspecifiek behoort tot de mogelijkheden, want er zijn grote verschillen tussen de verschillende herkomstafbakeningen.”

Velen plaatsen als kanttekening dat verwarring bij de consument voorkomen moet worden. Jan Booysen⁷² van het Demarcation Committee zegt hierover (zie ook paragraaf 5.6, onder ‘Afbakening’): “Bij het volledig afbakenen van Stellenbosch mogen er geen hiaten ontstaan, want niet afgebakende subgebieden zouden in dat geval hun wijn als WO Stellenbosch kunnen blijven aanbieden en daardoor zelfs (marketingtechnisch) in het voordeel kunnen zijn ten opzichte van afgebakende maar onbekende wards.” Het doel is immers dat wanneer een

⁷⁰ Gottfried Mocke (2016).

⁷¹ Johan Reyneke (2016).

⁷² Jan Booysen (2017).

ward wordt afgebakend, de naam ervan ook op het etiket verschijnt. Afbakenen op basis van terroir zou moeten leiden tot verschillen in wijnstijl en wijnkwaliteit tussen verschillende wards. Deze verschillen in kwaliteit en wijnstijl zouden na verloop van tijd door consumenten herkend en erkend moeten worden als terroirverschillen tussen ward A en ward B. Wanneer de naam van de wards niet gebruikt worden op het etiket, heeft verdere afbakening ook geen zin.

Stelling 4:

Stellenbosch heeft meer behoefte aan wards

Velen vinden dat Stellenbosch in de toekomst meer wards verdient en nodig heeft. Een verdere afbakening is op haar plaats, vinden zowel het Demarcation Committee als de respondenten. Daarbij is het belangrijk te beseffen dat het tempo waarin de wards worden geïntroduceerd niet te hoog mag zijn, om verwarring bij de consument te voorkomen. Educatie van de consument kost veel tijd. Het begrijpen van terroir en van terroirverschillen tussen subgebieden heeft ook veel tijd gekost en de kennis ervan nu is veel groter dan veertig jaar geleden.

De argumenten en belangen van producenten hebben in het verleden een (te) grote rol gespeeld bij de afbakening van de zeven wards in Stellenbosch. De omgevingsfactoren waren hieraan ondergeschikt. Belangrijkste voorbeeld is de ward Papegaaiberg, waar alleen de wijngaarden van één enkele grote producent te vinden zijn, die om politieke redenen zijn grootste concurrent aftroefde door deze afbakening af te dwingen.

Ondanks dat politiek en commerciële belangen nog steeds een rol spelen, is de gedegenheid, zorgvuldigheid en onderbouwing van de aanvraag nu veel belangrijker dan in het verleden. Situaties zoals bij de invoering van de ward Papegaaiberg in april 1992, kunnen nu niet meer voorkomen.

De geldstromen

Het Zuid-Afrikaanse systeem is zo ingericht dat alle producenten samen betalen voor de promotie, controle en regelgeving. Zowel de promotie via WOSA als de controle door SAWIS en de regelgeving door de WSB wordt betaald door de producenten, door middel van een vast bedrag per geproduceerde fles wijn. Daarnaast zijn er belangrijke en vooral grotere producenten die vrijwillig meer betalen om het systeem te financieren. Het (mee)financieren van deze activiteiten kan leiden tot belangenverstrengeling en gebruikt worden als drukmiddel.

De samenwerking tussen de verschillende organisaties en producenten is goed. De cultuur is open-minded en er is sprake van oprechte samenwerking. De meeste producenten kennen de leden van het Demarcation Committee en er wordt positief over het comité en de leden ervan gesproken, behalve door degenen die de door hen gewilde afbakening niet kregen.

Toevoeging op het etiket van de wardnaam aan de naam Stellenbosch⁷³

Hoofdstuk 6: Actualiteit, aanbevelingen en conclusie

6.1 Suggesties en aanbevelingen

De aanbevelingen naar aanleiding van de antwoorden van het Demarcation Committee en de overige betrokkenen worden hieronder toegelicht.

Betere informatieverstrekking en educatie

Voor verdere ontwikkeling en verbetering van het huidige WO-systeem lijkt allereerst betere voorlichting op haar plaats. De informatie over het huidige WO-systeem, hoe het functioneert en waarom het bestaat, is grotendeels te vinden op de WOSA-website. Voor verdere diepgang wordt verwezen naar de SAWIS-website. Die is echter voor een aanzienlijk deel alleen toegankelijk voor geregistreerde gebruikers.

⁷³ www.wineofthemoth.co.za.

Het Demarcation Committee was verbaasd over het gebrek aan kennis over het WO-systeem en het nut en doel ervan onder de betrokkenen. De eerste suggestie is dan ook een verbetering van de informatievoorziening voor de betrokkenen door middel van:

* educatie via het onderwijssysteem (University of Stellenbosch en Elsenburg agrarische school);

* actieve informatievoorziening via e-mail en de SAWIS-website;

* het toezenden van het *Wine of Origen Booklet*⁷⁴ aan de producenten.

Totale herziening van WO Stellenbosch

In 1973 werd de WO ingevoerd op basis van de kennis van toen. Wetenschappelijke studies hebben inmiddels aangetoond dat qua bodem, geografie en klimaat Stellenbosch deels onjuist is afgebakend. Het kwalitatief belangrijkste en meest toonaangevende wijngedebied van Zuid-Afrika verdient een herziening. Het deel van Stellenbosch met wijngaarden rond de plaats Somerset West, vlak bij False Bay, is bijvoorbeeld klimatologisch moeilijk te vergelijken met de rest van Stellenbosch. Velen vragen zich hardop af of het geen eigen afbakening verdient, los van Stellenbosch. Een ander voorbeeld is de huidige afbakening van Klapmuts-Simondium. Het gebied is in veel opzichten vergelijkbaar met de andere zijde van de Simonsberg, de Stellenboschzijde, terwijl het nu bij Paarl hoort. Dat is niet logisch. Ten slotte zou bij herziening van de wards van Stellenbosch het advies moeten zijn om de ward Papegaaiberg op te geven. Deze om verkeerde redenen geïntroduceerde ward verdient die toekenning niet.

Natuurlijk is een totale herziening van het wijndistrict Stellenbosch zeer ingrijpend. Wanneer delen van het wijndistrict losgekoppeld zouden worden van de naam Stellenbosch, leidt dat onvermijdelijk tot veel discussie en weerstand. Het marketingbelang van de naam Stellenbosch is immers groot. Toch is, ondanks de moeilijke beslissingen die genomen moeten worden, een herziening de enige manier om tot een meer inhoudelijke en betekenisvolle herkomstbepaling te komen.

Een eventuele verdere afbakening van Stellenbosch, met bijvoorbeeld nieuwe wards als Stellenbosch-West en Schapenberg, is niet logisch zolang veel betrokkenen vinden dat de afbakening van het district Stellenbosch zelf al niet klopt. Daarom is het relevant deze vraag voor te leggen aan de betrokkenen middels een officieel erkende werkgroep. Tevens is het aan te bevelen om binnen de werkgroepen ook personen aan te stellen die geen directe baat hebben bij veranderingen, om belangenverstrengeling te voorkomen.

Formuleren van een nieuwe werkgroep

Ondanks dat het Demarcation Committee normaliter geen actieve rol inneemt bij een verdere afbakening van een district, lijkt dat in het geval van Stellenbosch wel gewenst. Als het comité vindt dat bij een verdere afbakening van Stellenbosch er geen niet-afgebakende delen mogen overblijven, is het verstandig een werkgroep in het leven te roepen. Die moet inventariseren wat de behoefte aan verdere afbakening van Stellenbosch bij de betrokkenen is. Bij de Stellenbosch Kloof en de Helderberg is gebleken hoe moeilijk het is om consensus te bereiken onder de betrokkenen. Een passieve rol van het Demarcation Committee zal in elk geval nooit zorgen voor een totale herziening van de WO in Stellenbosch. Het initiatief ligt bij de producenten, maar zolang er te veel onduidelijkheden zijn en het huidige systeem ervoor zorgt dat je altijd gebruik kunt maken van de belangrijkste en sterkste herkomstbenaming van Zuid-Afrika, is kans op initiatieven klein.

⁷⁴ <http://www.sawis.co.za/cert/download/wineoforiginbooklet201604.pdf> (2016).

Het antwoord van Thomas Webb⁷⁵ (2016) op de vraag of zeven wards voldoende is voor Stellenbosch is belangrijk om in het achterhoofd te houden:

“Voorlopig is zeven genoeg. Als er meer wards worden gecreëerd, wordt er ook meer onduidelijkheid gecreëerd, omdat meer bedrijven tussen twee wards komen te liggen. Producenten zullen dan de ward kiezen die hen het beste past, niet per se die waar ze bij horen. Ligt Thelema bijvoorbeeld in de Banghoekward of in de Simonsberg-Stellenboschward? Beide zijn te gebruiken.” Ook Gary Jordan zit er bijvoorbeeld niet op te wachten dat zijn estate bij een verdere afbakening zou worden opgesplitst in Polkadraai Hills en Stellenbosch Kloof. De gebrekkigheid van het systeem wordt door deze twee voorbeelden pijnlijk blootgelegd.

Een werkgroep bestaande uit betrokkenen uit diverse subgebieden van Stellenbosch zou bovengenoemde inventarisatie moeten maken. Belangrijk is om te weten hoe groot de behoefte aan verdere afbakening van Stellenbosch is onder de producenten – waarbij iedereen zich moet realiseren dat elke stap, keuze en regelgeving voor de langere termijn is. Het duurt jaren voordat een ward zich kan onderscheiden op basis van zijn terroir of herkomst-specifieke wijnen. De positionering van Stellenbosch als wijngebied op basis van kwaliteitswijn, kan voor de langere termijn versterkt worden door herziening van Stellenbosch of door toevoeging van nieuwe wards.

Demarcation Committee en producenten zijn aan zet

Veel producenten zijn blij met de vrijheid binnen het huidige WO-systeem. De restricties die de Swartlandproducenten zichzelf hebben opgelegd, zijn echter ook aan te bevelen voor de producenten in Stellenbosch. Zonder enige restricties met betrekking tot opbrengsten per ha, irrigatie, snoeiwijzen en voorgeschreven druivenrassen, blijft het huidige WO systeem met name een marketingmiddel. Juist om de verschillen tussen de wards op basis van terroiraspecten te kunnen duiden, moeten er keuzes gemaakt worden door de producenten, in samenspraak met de overheden. Restricties opgelegd vanuit wetgeving, binnen het WO-systeem, zijn een mogelijkheid, maar hoeven niet de enige oplossing te zijn wanneer tegenvoorstellen door producenten worden ingebracht.

Zeker met de invoering van de WO Cape Town in 2017 is er een nieuwe grote concurrent opgestaan voor Stellenbosch. Juist nu lijkt de tijd rijp om een volgende stap te zetten. Kwalitatief is Stellenbosch als wijngebied in staat om de strijd aan te gaan. Mijn advies aan de producenten is om net als in Swartland tot een beter geformuleerde herkomstbepaling te komen door samen binnen de eigen ward voorstellen te maken. Nieuwe, extra bepalingen met betrekking tot bijvoorbeeld opbrengsten per ha, snoeiwijzen en irrigatievoorschriften kunnen leiden tot betere en meer terroirgetypeerde wijnen. Een keuze zou kunnen zijn om bijvoorbeeld in Bottelary af te spreken dat bij gebruik van bepaalde druivenrassen de naam Bottelary wel op het etiket mag staan en bij andere druiven juist niet. Denk aan chenin blanc en pinotage, waarvan prachtige kwaliteitsvoorbeelden uit deze ward komen, terwijl sauvignon blanc uit dit gebied niet direct in aanmerking komt.

Promotie van wardnamen en terroirwijn

Sinds 2013 mogen producenten naast het district ook de naam van hun ward op het etiket vermelden. Een mooi voorbeeld is Rainbow's End in Banghoek, dat op zijn etiket Banghoek-Stellenbosch heeft staan (zie pagina 45), om de consument beter te informeren over de herkomst van de wijn. Deze koppeling van wardnaam aan de naam van het district is een

⁷⁵ Thomas Webb (2016).

goede manier om verduidelijking te geven aan de consument, waarbij de belangrijkste bakens van het wijng gebied Stellenbosch de bergen Helderberg en Simonsberg zijn. De Helderberg is een zeer belangrijk wijng gebied, dat echter niet is afgebakend als ward en om die reden niet in staat deze naam te vermelden op het etiket. Simonsberg-Stellenbosch is daarentegen wel een wardnaam en beschikt dus al over een koppeling in de naamstelling.

Het Demarcation Committee is het ermee eens dat deze koppeling tussen Stellenbosch en de specifieke wardnaam in de toekomst belangrijk kan zijn om de consument nog beter en helderder te informeren over de herkomst van een wijn. Wellicht een mooie taak voor de overheid om dit te stimuleren. Deze mogelijkheid blijkt vreemd genoeg niet bekend bij alle betrokkenen. Het op de kaart zetten van de eigen ward kan in de toekomst waardevermeerderend werken, mits er een betekenisvolle, wetenschappelijke basis aan ten grondslag ligt.

6.2 Persoonlijke interpretatie en conclusie

De tijd lijkt langzaam rijp te zijn voor een volledige herziening van het WO-systeem. Sinds 1973 is er veel aan het systeem veranderd, en in de loop der tijd is ook veel meer kennis opgedaan over klimaat, bodemsoorten, geologie, topografie, druivenrassen en wijnbouw. Deze kennis is echter slechts voor een beperkt deel gebruikt bij de totstandkoming van WO Stellenbosch en de zeven wards. Het grote aanzien van de wijnregio Stellenbosch binnen de Zuid-Afrikaanse wijnbouw en de focus op kwaliteitswijn brengen met zich mee dat er hogere eisen aan de herkomstbepaling gesteld moeten worden, wil die betekenisvol zijn. In tijden dat de wijnbouw onder druk staat – mede door toenemende wereldwijde concurrentie, de waardedaling van de rand en hogere kosten voor water en arbeid – is het voor wijnproducenten in Stellenbosch van belang te zoeken naar het creëren van extra waarde voor consumenten. De toevoeging van de eigen wardnaam aan de naam van het district, zoals Rainbow's End dat doet met Banghoek-Stellenbosch, waardoor de naam van de eigen ward bekender wordt, is een prima manier.

In de basis moet er eerst een verdere en betere afbakening plaatsvinden in Stellenbosch. Dat kost tijd. Ook het Demarcation Committee is zich daarvan bewust en laat weten dat het initiatief ligt bij de betrokken producenten. Het is bij de totstandkoming van nieuwe wards duidelijk dat het Demarcation Committee het belang van terroir vooropstelt. De leden van het comité moeten echter ook eventuele andere belangen meewegen. Als een aanvraag niet breed gedragen wordt, onvoldoende is voorbereid en/of niet wetenschappelijk onderbouwd kan worden, kan het Demarcation Committee ook niet met een gedegen tegenvoorstel komen.

WO Cape Town

Het in het leven roepen van een nieuw district Cape Town⁷⁶, zodat de merknaam Cape Town gebruikt kan worden bij het vermarkten van wijn in de internationale wijnmarkt, is uit te leggen. Sommige wijnhuizen die binnen een ward vallen, zullen hun wijn en bedrijf gaan presenteren onder de naam Cape Town, om toeristen te trekken. Veel van de wijntoeristen vertrekken nu vanuit Kaapstad direct naar met name Stellenbosch. Het is evident dat bij de totstandkoming van WO Cape Town marketingmotieven een belangrijke rol hebben gespeeld. Bodem en mesoklimaat zouden echter te allen tijde de (belangrijkste) grondslag moeten zijn voor de afbakening, om de geloofwaardigheid van het systeem te behouden.

⁷⁶ www.wosa.nl (2017).

Tussenstap noodzakelijk

Omdat verandering tijd kost, moet de tussenstap van koppeling van wardnaam aan de naam Stellenbosch actief gepromoot worden. De belangen en gevolgen van herziening of toevoeging van nieuwe wards in Stellenbosch moet in kaart worden gebracht. Waarom is een actievere houding van het Demarcation Committee niet mogelijk? Onderzoek naar de huidige rol en passieve houding van het Demarcation Committee wordt namelijk wel ondersteund door de 200 wijnproducenten in Stellenbosch. Breng de gezamenlijke belangen in kaart en creëer 45 jaar na invoering van de WO een situatie die past bij de huidige tijd, op basis van de wetenschappelijke kennis van nu.

Restricties na 45 jaar nodig

Een van de oorspronkelijke doeleinden van het WO-programma was om nauwkeurig vast te leggen welke wijngaarden in staat waren om gebiedstypische wijnen voort te brengen. De openheid en vrijheid in het systeem hebben 45 jaar gezorgd voor experimenten en ontwikkeling. Dat is goed, maar nu is de tijd rijp voor de volgende stap. Stellenbosch is het aangewezen wijngedebied om hierin het voortouw te nemen. Er is bijvoorbeeld veel kennis vergaard over het koppelen van een druivenras aan een locatie voor kwaliteitswijn, zowel door middel van wijnbouwkundig als organoleptisch onderzoek. Niemand zal beweren dat de speurtocht is voltooid, maar er is een begin (A. Lloyd⁷⁷). Om terroirverschillen tussen de verschillende subgebieden te kunnen duiden, zijn afspraken nodig omtrent irrigatie, snoeiwijzen, opbrengsten per ha en te gebruiken druivenrassen noodzakelijk. Als de rol van het Demarcation Committee passief blijft, zullen de producenten het voortouw moeten nemen. De Swartland Independents nemen hierop alvast een voorschot.

Op basis van dit onderzoek luidt het advies aan het Demarcation Committee om de wensen tot verandering en verbetering van de WO-afbakening in Stellenbosch nader in kaart te brengen. Er zal antwoord moeten volgen op de vragen of Stellenbosch als wijndistrict correct is afgebakend, of de huidige wards wel zijn afgebakend op basis van terroireigenschappen en of er meer wards gewenst zijn. Ook in het opleggen van restricties zijn tussenstappen mogelijk. Dit alles kan op lange termijn zorgen voor een betere profilering van de WO Stellenbosch en voor wards met meer onderscheidend vermogen als herkomstgebied van karakteristieke kwaliteitswijnen.

⁷⁷ Angela Lloyd: <https://outofthepress.wordpress.com> (2017).

⁷⁸ www.wosa.co.za.

7. Verklarende woordenlijst

Appellation = Franse kwaliteitscontrole op landbouwproducten, waaronder wijn.

Apartheidsregime = Apartheid was het officiële systeem van rassensegregatie dat tussen 1948 en 1990 in Zuid-Afrika en het huidige Namibië in werking was.

Bulkwijn = wijn die klaar is om te drinken, maar nog niet gebotteld.

Demarcatie = afbakening.

Klonen = kunstmatige wijze van reproductie.

Leafroll = bladrolvirus, virusziekte die veel voorkomt in Zuid-Afrika.

Loofwand = verzamelnaam voor het bovengrondse deel van de wijnstok, dat gevormd wordt door stam, takken, uitlopers en bladeren.

Oenologie = wijnbouwtechnische wetenschap.

Onderstammen = planten kunnen vegetatief vermeerderd worden door entloten of enten.

Hierbij wordt een deel van een plant vastgemaakt op een deel (onderstam) van een andere plant.

Phylloxera (vastatrix) = druifluis, die in de 19^e eeuw de wijngaarden verwoestte.

Vineyard = wijngaard.

Vitis vinifera = de Europese soort van het geslacht *Vitis*, gebruikt voor de productie van wijn.

Ward = afgebakende geografische eenheid in het Zuid-Afrikaanse WO-systeem

8. Bibliografie en geciteerde werken

8.1 Boeken

- Fridjhon, M., 1992, *The Penguin Book of South African Wine*, Penguin Books
- James, T., 2013, *Wines of the New South Africa: Tradition and Revolution*, University of California Press, 1e druk 2013
- Johnson, H., 2004, *Het verhaal van wijn*, 1^e druk, Het Spectrum
- Johnson, H. en J. Robinson, 2008, *Wijnatlas*, 1e druk, 6e editie, Het Spectrum
- Oberholzer, A. en H. Schloms, 2010, *Catena – Soil Associations of Stellenbosch*, Winetech
- Morrison, T., 2015, *Cape Winelands*, David Philip Publishers
- Platter, J., 2015, *My Kind of Wine*, 1e druk, Paw Paw Publishing
- Robinson, J. en J. Harding, 2006, *The Oxford Companion to Wine*, 3rd edition, Oxford University Press
- Robinson, J., J. Harding en J. Vouillamoz, 2012, *Wine Grapes: a Complete Guide to 1,368 Varieties*, 1e druk, Penguin Books
- Rossouw, J-P., 2016, *Platter's South African Wine Guide 2017*, 37th edition, Diners Club International
- Toerien, W., 1999, *South African Wine: a Celebration*, 1st edition, Struik Publishers
- Watson, S., 2008, *The wines of South Africa: Variety is Our Nature*, WOSA

8.2 Wetenschappelijke rapporten

- Bargmann, CJ, 2005, *Geology and Wine in South Africa*, Geoscientist, volume 15 no.4, april 2005
- Bonnardot, V. en V.A. Carey, 2008, *Observed climatic trends in South African wine regions*, Agroscope Changins-Widenswil, May 2008
- Bonnardot, V., 1997, *Effect of the sea-breeze on the temperature in Stellenbosch wine producing district*, 1997
- Carey, V.A. en E. Archer, D. Saayman, 2008, *Natural terroir units: what are they?*, Stellenbosch University
- Carey, V.A. en E. Archer, G. Barbeau en D. Saayman, 2008, *Viticultural terroirs in Stellenbosch*, Stellenbosch University, August 2008
- Carter, S., 2006, *The projected influence of climate change on the South African wine industry*, Iiasa Interim report, 2006
- Carrega, P., 1994, *Topoclimatologie et habitat*, Université de Nice
- Schultz, J., *How May Climate Change Affect Viticulture in Europe?*, www.acenologia.com, 2000
- Vink, N., A. Deloire, V. Bonnardot en J. Ewert, 2009, *Terroir, climate change and the future of South Africa's wine industry*, Aares conference workshop, Adelaide Convention Centre

8.3 Artikelen

- Araujo, J., 2014, *Impact of drought on grape yields in the Western Cape, South Africa*, University of Cape Town
- Atkin, T. MW, 2016, *South Africa 2016; Special report*, www.timatkin.com
- Atkin, T. MW, 2013, *Stellenbosch*, www.timatkin.com
- Davel, A., 2015, *Optimising productivity in vineyards and potential effects on grape and wine composition for a specific production goal*, University of Stellenbosch
- Mc Gregor, Lindsay, 2012, *Aspect; South Africa*, Winetech, www.wosa.co.za
- Mouton, G., 2006, *Terroir; the footprint of great wines*, Cape Wine Academy
- Saayman, D., 2012, *Soils and climates of South Africa*, Tong about wine

8.4 Websites

- Bargmann, C.J., 2005, *Wine of Origin*, www.suedafrika-wein.info
- Carey, V. en J. Booysen, 2014, *Background Information on the South African wine industry*, www.wosa.co.za
- Daniëls, L., 2014, *Wijnland Zuid-Afrika*, www.wosa.nl/wijninformatie
- Froud, M., 2017, *SA Wine Classification 2017*, www.topwinesa.com, January 2017
- Goode, J., 2010, *Terroir in South Africa*, www.wineanorak.com, September 2010
- Haddon, H., 2013, *South Africa*, www.wineandi.wordpress.com
- James, T., 2014, *Stellenbosch and the Cape Wine Revolution*, www.grape.co.za, December 2014
- Lawrence, J., 2016, *South African wine's U-turn on terroir*, www.wine-searcher.com
- Lloyd, A., 2017, *South Africa*, www.outofpress.wordpress.com
- March, D., 2016, *Profit and mostly loss in SA wine production*, www.news.wine.co.za, April 2016
- Mathee, A., 2015, *Amendments to Regulations and WO scheme*, www.sawis.co.za, Augustus 2015
- Rabe, E., 2016, *Stellenbosch Wine Route*, www.wineroute.co.za
- Robinson, J., *South African white blends*, www.jancisrobinson.com
- Saayman, D., 2013, *South African Vineyard Soils and Climates*, www.wosa.co.za, January 2013
- Stemmet, C., 2006, *Label Requirements*, www.sawis.co.za, Oktober 2006
- Uren, N., 2017, *Wine of Origin booklet 2016*, www.sawis.co.za, January 2017
- Wooldridge, J., 2003, *Geology and terroir in the Western Cape winelands*, www.wineland.co.za, December 2003

**Bijlagen:
Bijlage I:**

Kaart van de West-Kaap⁷⁹

**WINEGROWING AREAS
OF SOUTH AFRICA**

WESTERN CAPE

COASTAL REGION

Districts

- SIMONSBERG
- STELLENBOSCH
- TYGEBERG
- CAPE PENINSULA
- CONISTANTIA (Ward)
- TULINGH
- PAARL
- FRANSCHEHOEK VALLEY
- DRILLING
- WELLINGTON

KLEIN KAROO

Districts

- GALTZBURG
- LAMBERG-GARCIA

CAPE SOUTH COAST

Districts

- OVERBERG
- WALKER BAY
- SWELLENDAAM
- CAPE AGULHAS
- PLETTENBERG BAY
- ELGIN

OLIFANTS RIVER

Districts

- LUTZVILLE VALLEY
- CITRUSDAL VALLEY
- CITRUSDAL HOUTKAMP

BREEDERIVIER VALLEY

Districts

- BREEDERIVIER
- MONCESTER
- ROBERTSON

WARDS NOT PART

OF A REGION

- GERIC
- CEDERBERG
- PRINCE ALBERT VALLEY
- SIMONSBERG
- LAMBERG BAY

NORTHERN CAPE

- CENTRAL ORANGE RIVER (Ward)

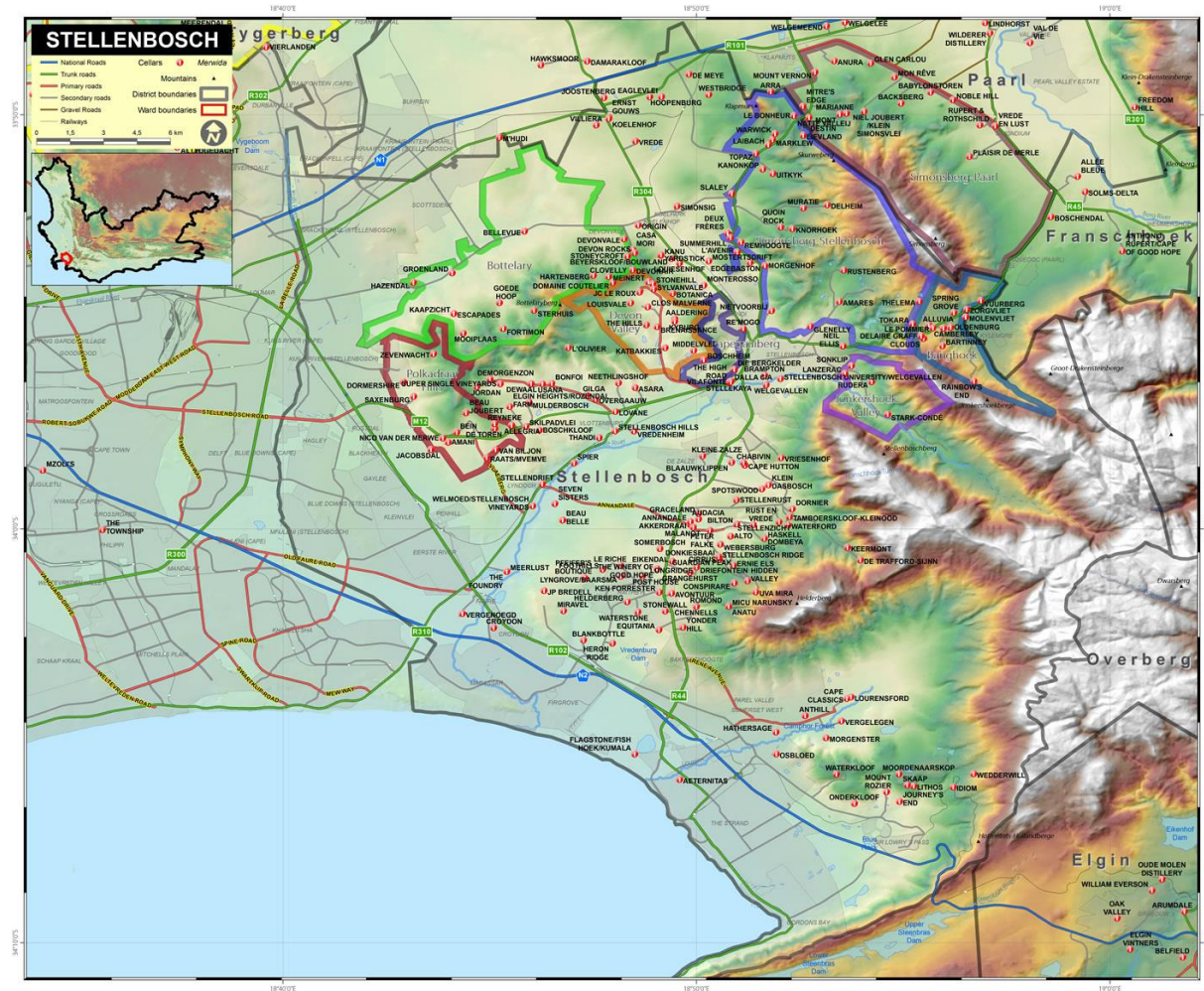

www.wosa.co.za

⁷⁹ www.wosa.co.za.

Bijlage II: Kaart van Stellenbosch

Kaart van Stellenbosch met de zeven wards⁸⁰

Bijlage III: Geïnterviewde en geciteerde personen

Alheit, Chris (Alheit/wijnmaker/eigenaar, Western Cape)
Appelbaum, Hylton (De Morgenzon/eigenaar, Stellenbosch)
Araujo, Julio (South South North, Cape Town)
Archer, Eben (Professor at University of Stellenbosch)
Atkin, Tim MW (wijnjournalist)
Barlow, Murray (Rustenberg/eigenaar, Stellenbosch)
Barnard, Nadia (Waterkloof/wijnmaakster, Stellenbosch)
Basson, Rico (CEO, VinPro)
Bayly, Duimpie CWM (Demarcation Committee, Wine & Spirit Board)
Beeslaar, Abrie (Kanonkop en Beeslaar/wijnmaker, Stellenbosch)
Beaumont, Sebastian (Beaumont/wijnmaker/eigenaar, Bot River)
Bonnardot, Valerie (University of Rennes)
Booyesen, Jan (Demarcation Committee, Wine & Spirit Board)
Bosman, Petrus (Bosman/eigenaar, Wellington)
Bosman-van der Berg, Antonia (Bosman/marketing, Wellington)
Boutinot, Louis (Waterkloof/marketing, Stellenbosch)
Boutinot, Paul (Waterkloof/eigenaar, Stellenbosch)
Brand, Gavin (Cape Rock/wijnmaker, Olifantsriver)
Bruwer-Grier, Cathy CWM (Villiera/eigenaresse, Stellenbosch)
Burger, Andries (Paul Cluver/wijnmaker, Elgin)
Burger, DP (GlenWood/wijnmaker/wijngaardenier, Franschhoek)
Carey, Victoria A. Dr. (University of Stellenbosch)
Carrega, Pierre (University of Nice)
Carstens, Pieter L (Slanghoek Winery/wijnmaker, Slanghoek)
Clarke, Jim (WOSA USA)
Coetzée, Jan Boland (Vriesenhof/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Conradie, Kobus (ARC, Infruitec-Nietvoorbij, Stellenbosch)
Daniëls, Lars MV (Perswijn en WOSA Nederland)
Davel, Annette (Master student at University of Stellenbosch)
Den Dulk, Emil (De Toren/eigenaar, Stellenbosch)
Eksteen, Bartho (Bartho Eksteen/wijnmaker, Hermanus)
Fernhout, Kallie (Delaire Graff/wijngaardenier, Stellenbosch)
Finlayson, Peter (Bouchard Finlayson/wijnmaker, Hemel-en-Aarde Valley)
Fischer, Ulrich (Research Center of Viticulture, Neustadt)
Forrester, Ken (Ken Forrester/wijngaardenier/eigenaar, Stellenbosch)
Fourie, Corlea (Bosman/wijnmaakster, Wellington)
Fridjhon, Michael (wijnjournalist)
Gellie, Tina (editor Decanter)
Germishuys, Juri (wijngaardenier, Zuid-Afrika en Australië)
Goode, Jamie (wijnjournalist)
Gouws, Ernst (Ernst Gouws & Co/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Gouws-du Toit, Ezanne (Ernst Gouws & Co/marketing, Stellenbosch)
Granat-Mulder, Warren (Rust en Vrede/marketing, Stellenbosch)
Greiger, Charmaine (WOSA)
Grier, Jeff CWM (Villiera/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Haddon, Harry Reginald (wijnjournalist)
Hall, Teddy (Teddy Hall/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Hamilton Russell, Anthony (Hamilton Russell/eigenaar, Hemel-en-Aarde Valley)

Heyns, Lucinda (Demarcation Committee, Wine & Spirit Board)
 James, Tim (wijnjournalist)
 Jordan, Gary (Jordan/wijngaardenier/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
 Kent, Marc (Boekenhoutskloof/wijnmaker/eigenaar, Franschhoek en Stellenbosch)
 Kershaw, Richard MW (Kershaw/wijnmaker/eigenaar, Elgin)
 Koch, Albie (De Toren/wijnmaker, Stellenbosch)
 Kruger, Rosa (wijngaardenier, West Kaap)
 Lazarus, Josef (Lazanou Organic/eigenaar, Wellington)
 Le Riche, Christo (Le Riche/wijnmaker, Stellenbosch)
 Lloyd, Angela (wijnjournaliste)
 Malan, Johan (Simonsig/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
 Malan, Michael (Creation/wijnmaker, Walker Bay)
 March, Dave CWM (wijnjournalist)
 Mason, Adam (Mulderbosch en Yardstick/wijnmaker, Stellenbosch)
 Matthee, André (Wine & Spirit Board)
 Mc Kenzie, James (Nabygelegen/wijnmaker/eigenaar, Wellington)
 Meinert, Martin (Meinert Wines/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
 Merwe, van der Carl (DeMorgenzon/wijnmaker, Stellenbosch)
 Merwe, van der Hugo (Wine & Spirit Board, Demarcation Committee)
 Mocke, Gottfried (Boekenhoutskloof/wijnmaker, Franschhoek)
 Mullineux, Andrea (Mullineux & Leeu/wijnmaakster/eigenaar, Swartland en Franschhoek)
 Mullineux, Chris (Mullineux & Leeu/wijngaardenier/eigenaar, Swartland en Franschhoek)
 Myburgh, Tyrrel (Joostenberg/eigenaar/wijngaardenier, Paarl)
 Neethling, Thinus (Cape Chamonix/wijnmaker, Franschhoek)
 Nelson, Melissa (Genevieve/wijnmaakster/eigenaresse, Overberg)
 Newton Johnson, Bevan (Newton Johnson/marketing, Upper Hemel-en-Aarde Valley)
 Newton Johnson, Gordon (Newton Johnson/wijnmaker, Upper Hemel-en-Aarde Valley)
 Nortje, Pierre (Simonsig/marketing, Stellenbosch)
 Oberholzer, Abraham (VinPro, Paarl)
 O'Keefe, Samantha (Lismore/wijnmaakster/eigenaresse, Greyton)
 Platter, John (wijnjournalist)
 Poval, Ginny (Botanica/eigenaresse, Stellenbosch)
 Raats, Bruwer (Raats/wijngaardenier/eigenaar, Stellenbosch)
 Rall, Donovan (Rall/Clouds/Vuurberg/wijnmaker, Stellenbosch en Swartland)
 Reyneke, Johan (Reyneke/wijngaardenier/eigenaar, Stellenbosch)
 Rimmer, Alastair (Kleine Zalze/wijnmaker, Stellenbosch)
 Robinson, Jancis MW (wijnschrijfster –en wijnjournaliste)
 Roose, Koen (Spioenkop/wijngaardenier/wijnmaker/eigenaar, Elgin)
 Ross, Emul (Hamilton Russell/wijnmaker, Hemel-en-Aarde Valley)
 Saayman, Dawid (Distell, Stellenbosch)
 Seccombe, John (Thorne & Daughters/wijnmaker/eigenaar, West Kaap)
 Schaal, Julien (Bollaerdt & Schaal/wijnmaker/eigenaar, West Kaap)
 Schloms, Heinrich (VinPro)
 Schultz, Carl (Hartenberg/wijnmaker, Stellenbosch)
 Smit, Johan (Spier/wijngaardenier, West Kaap)
 Smith, Tremayne (Fable/wijnmaker, Tulbagh)
 Snyman, Coenie (Rust en Vrede/wijnmaker, Stellenbosch)
 Starey, Alex (Keermont/wijnmaker, Stellenbosch)
 Stemmet, Carin (SAWIS)
 Strever, Albert Dr. (University of Stellenbosch)

Strydom, Rianie (Haskell/Strydom/Dombeya/wijnmaakster, Stellenbosch)
Swart, Elmari (wijnjournaliste)
Thompson, Siobhan (CEO, WOSA)
Tielman, Roos (Mooiplaas/eigenaar, Stellenbosch)
Trafford, David (De Trafford/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Triffon, Madeline MS (master sommelier)
Truter, Beyers (Beyerskloof/wijnmaker, Stellenbosch)
Velden, van David (Overgaauw/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Verburg, Niels (Luddite/wijnmaker/eigenaar, Botriver)
Verburg, Penny (Luddite/wijngaardenierster/eigenaresse, Botriver)
Verhaak, Eric (Groot Parys/eigenaar/wijngaardenier, Paarl)
Viljoen, Francois (Demarcation Committee, Wine & Spirit Board)
Vink, Nick (Professor University of Stellenbosch)
Vrey, Morné (Delaire Graff/wijnmaker, Stellenbosch)
Waal, de Danie (Super Single Vineyards en Pella/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Waal, de Willie (Scali/wijngaardenier/eigenaar, Paarl)
Walker, Jeremy (Grangehurst/wijnmaker/eigenaar, Stellenbosch)
Wallace, Paul (Elgin Vintners/wijngaardenier, West Kaap)
Webb, Thomas (Thelema/eigenaar, Stellenbosch)
Westhuizen, van der Bertho (Distell, Stellenbosch)
Zulch, Kyle (Super Single Vineyards en Pella/wijnmaker/marketing, Stellenbosch)
Zyl, van Cathy MW (wijnjournaliste)
Zyl, van Philip (editor Platter Guide)

Bijlage IV: Lijst met bezochte wijnhuizen in Stellenbosch:

Stellenbosch/Helderberg:

De Trafford (2011 en 2016)
Keermont (2016)
Rust en Vrede (2011, 2013, 2016 en 2017)
Vriesenhof (2016)
Paradyskloof (2016)
Grangehurst (2013 en 2016)
Longridge (2016)
Haskell/Dombeya (2013)
Ken Forrester (2011)

Stellenbosch/Devon Valley

Meinert Wines (2016)
Louisvale (2016)

Stellenbosch/Polkadraai Hills

De Toren (2011, 2013 en 2016)
Reyneke (2013 en 2016)
Spier (2011)
Raats (2011)
Zevenwacht (2013)
Mulderbosch (2011)

Stellenbosch/Schapenberg

Waterkloof (2013, 2016 en 2017)
Vergelegen (2006)

Stellenbosch/Banghoek

Thelema (2016)
Delaire Graff (2011, 2013, 2016 en 2017)
Neil Ellis (2016)
Tokara (2017)

Stellenbosch/Simonsberg

Kanonkop (2013 en 2016)
Warwick (2011)
Rustenberg (2011)

Stellenbosch/Stellenbosch Kloof

Jordan (2011, 2013 en 2016)
DeMorgenzon (2011 en 2016)
Super Single Vineyards/Pella (2013 en 2016)
The Great SA Wine Company/Quinta Essencia (2016)

Stellenbosch/Bottelary Hills

Hartenberg (2011 en 2013)
Teddy Hall (2011 en 2013)
Simonsig (2006, 2013)
Villiera (2013)
Kanu (2011)

Bijlage V: De onderzoeksvragen

De originele vragenlijst in het Engels zoals deze in het kader van deze Magister Viniscriptie is verzonden aan alle betrokkenen in Zuid-Afrika. Later is deze vragenlijst vertaald naar het Nederlands, evenals de antwoorden.

Q: Does the Wine of Origin (WO) system work?

Q: Are there enough rules set in the system to control quality?

Q: Is the concept of terroir reflected in the WO system?

Q: The system started in 1973 and changed through time, does it need to be adapted?

Q: Does South Africa need more specific defining via wards in the (total) winegrowing regions?

Q: Are seven wards enough for a wine district (such) as Stellenbosch?

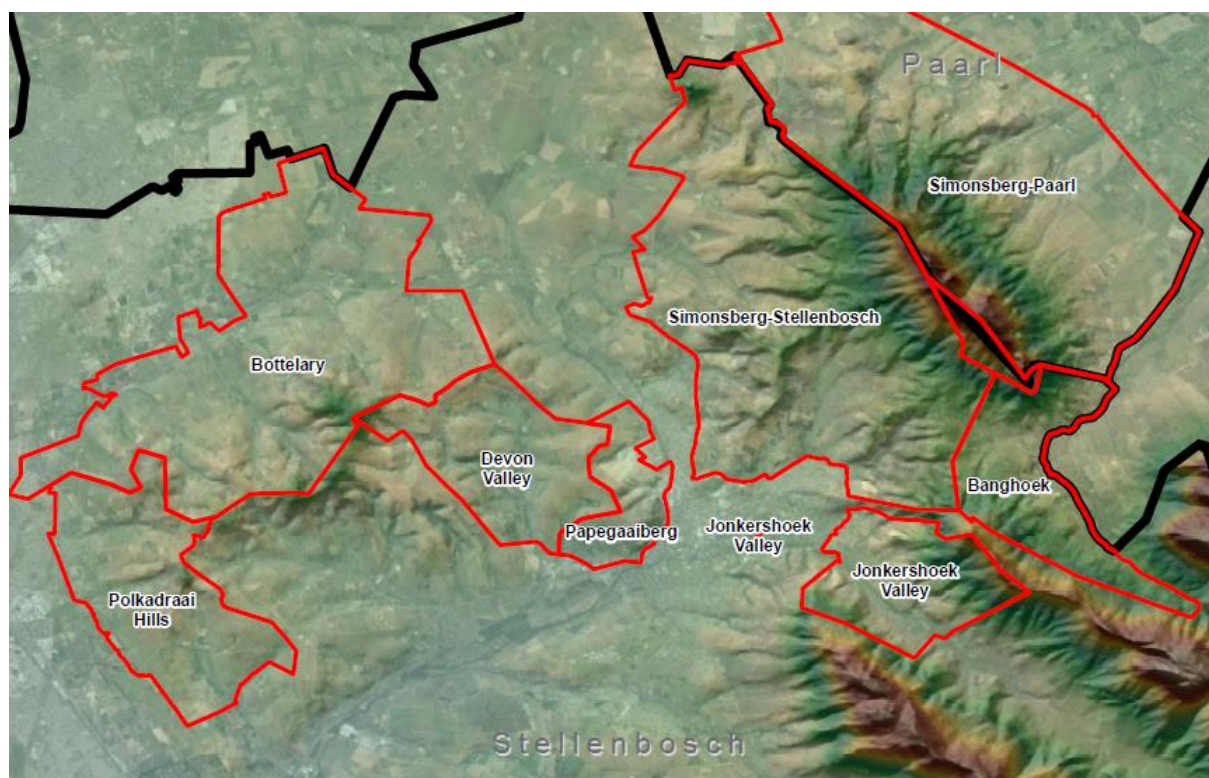
Q: Are the wards in Stellenbosch set by the best intentions (read: terroir) and the best boundaries?

Q: Does Stellenbosch need wards like: Ida's Valley, Helderberg, Somerset West, Blaauwklippen Valley, Stellenbosch Kloof, Faure, Paradyskloof or others?

Q: When were the different wards introduced? Do you know when each of them was introduced and why in this order?

Q: If boundaries like roads, rivers and railroads were more important than terroir by setting the seven wards of Stellenbosch, can we still speak of and consider different terroirs of each ward/subgebied/appellation?

Bijlage VI: De wards van Stellenbosch⁸¹

⁸¹ Heinrich Schloms: VinPro (2018).

Bijlage VII: Antwoorden en statistieken per vraag

Per vraag zijn de antwoorden vertaald, uitgewerkt en ingedeeld op argumentatie.

5.4.1 Werkt het Wine-of-Originsysteem?

Ja, het huidige WO-systeem werkt prima voor afbakening en controle

C. Brewer⁸²: “Consumenten willen graag weten waar iets vandaan komt. Het wordt strikt gecontroleerd en er kan niet vals worden gespeeld, waardoor de producent wordt beschermd. De consument heeft niet alleen een herkomstgarantie, maar mag tevens een bepaalde wijnstijl verwachten.”

Ja, het systeem werkt, maar er is zeker ruimte voor verbetering

P. Boutinot⁸³: “Vanuit een marketingperspectief werkt het systeem. Maar de afbakening klopt in elk geval niet. Wij horen bij Stellenbosch, terwijl er geen enkele overeenkomst is tussen Stellenbosch en Somerset West, waar wij zijn gesitueerd.”

A. Lloyd⁸⁴: “De WO is een wettig systeem en doet zijn werk. Er zijn echter enkele historische uitzonderingen, waarbij wijnhuizen druiven mogen aanvoeren van buiten hun WO en toch hun eigen WO-herkomst mogen gebruiken, wat een verkeerde situatie is.”

G. Newton Johnson⁸⁵: “Het systeem werkt grotendeels, maar herziening en vernieuwing zijn wel op hun plaats. De wijnindustrie heeft tegenwoordig veel meer verstand en begrip van de wijngaarden en het terroir dan 30 tot 40 jaar geleden. Het wijnmaken is veranderd van ‘kelderfocus’ naar ‘wijngaardfocus’. Daarnaast isoleerde de Apartheid de oudere generatie wijnmakers, terwijl de huidige generatie wijnmakers een netwerk heeft opgebouwd over de hele wereld. De wereldwijnmarkt en de beste wijnen ter wereld zijn voor hen beschikbaar. Hierdoor is de Zuid-Afrikaanse stijl ontwikkeld, maar ook versplinterd tussen de verschillende appellations.”

Nee, het systeem werkt niet

J. Seccombe⁸⁶: “Het is een bureaucratisch systeem dat producenten eerder verhindert om betere kwaliteit te maken dan dat het ze stimuleert. ‘Typiciteit’ voor een regio is niet eens goed gedefinieerd in het systeem en er is geen enkele relatie met kwaliteitswijnproductie.”

J. Lazarus⁸⁷: “Het Franse appellationsysteem, waarin producenten beperkingen opgelegd krijgen in welke druivenrassen ze mogen gebruiken in de specifieke gebieden, werkt veel beter. Het WO-systeem voegt weinig toe.”

38 respondenten hebben geantwoord op de vraag of het WO-systeem werkt. 71,1% van hen (27 respondenten) vindt dat het systeem voldoende werkt. Slechts 2 respondenten (5,3%) vinden dat het systeem niet werkt en de rest van de respondenten, 9 in totaal (23,6%), vindt dat het systeem maar gedeeltelijk functioneert.

⁸² Cathy Bruwer-Grier (2016).

⁸³ Paul Boutinot (2016).

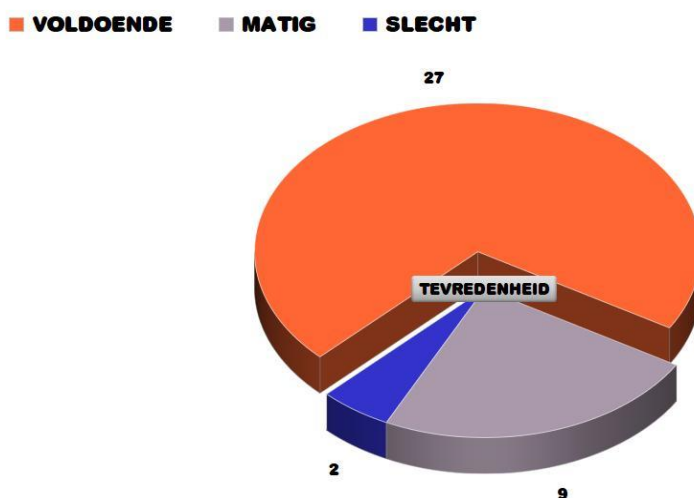
⁸⁴ Angela Lloyd (2016).

⁸⁵ Gordon Newton Johnson (2016).

⁸⁶ John Seccombe (2016).

⁸⁷ Josef Lazarus (2016).

WERKT HET WO SYSTEEM?

5.4.2 Zijn er genoeg regels binnen het systeem om de kwaliteit te controleren?

Ja, er zijn voldoende regels voor kwaliteitscontrole

J. Schaal⁸⁸: “Het feit dat alle wijnen blind worden geproefd en getest, maakt het systeem zelfs beter dan het Franse AOC-systeem.”

C. v.d. Merwe⁸⁹: “IPW is een leider in de industrie, het is niet overgereguleerd, wordt overal in de industrie toegepast en is een goed systeem.”

C. Brewer⁹⁰: “Als producent kun je aangeven waar je wijn vandaan komt, van single vineyard tot geografisch gebied. Hoe verder afgebakend, des te meer regels. Alle gebeurtenissen in de wijngaarden worden vanaf het moment van oogsten vastgelegd en *Wine Inspectors* houden deze administratie in de gaten.”

Ja, er is een basiskwaliteitscontrole, maar een betere controle op kwaliteit is gewenst

C. van Zyl⁹¹: “Certificatie krijgen alleen de wijnen die geen fouten bevatten, dat wordt immers getoetst door het proefpanel. Foutenvrij is echter maar één kenmerk van kwaliteit. De focus van het systeem ligt op accuraatheid bij vermelding op het etiket. Er is geen plaats voor extra regels als toegestane druivenrassen, geleidingsmethoden, irrigatie of opbrengsten per ha, die kunnen zorgen voor afwijkingen.”

A. Lloyd⁹²: “Elke wijn met een herkomstbenaming (WO) moet getest worden door het SAWIS-proefpanel. Daarbij zijn de voorschriften nogal beperkt, waardoor producenten met nieuwe wijnstijlen moeite hebben de wijn goedgekeurd te krijgen.”

G. Jordan⁹³: “De analyse determineert de basis voor de allerlaagste kwaliteit. Men kan geen wijn certificeren met een vluchtig zuur dat een bepaald maximum overschrijdt. De organoleptische test moet ervoor zorgen dat wijnen met wijnfouten afgekeurd worden,

⁸⁸ Julien Schaal (2016).

⁸⁹ Carl van der Merwe (2016).

⁹⁰ Cathy Bruwer-Grier (2016).

⁹¹ Cathy van Zyl MW (2016).

⁹² Angela Lloyd (2016).

⁹³ Gary Jordan (2016).

waarbij het wel belangrijk is op te merken dat organoleptische kenmerken subjectief zijn en dat wijnen die (licht) oxidatief gemaakt zijn bijvoorbeeld wel door de test moeten kunnen komen. Innovatie is immers belangrijk.”

Nee, onvoldoende regels voor kwaliteitscontrole

J. Seccombe⁹⁴: “Op het laagste kwaliteitsniveau wordt door het systeem gegarandeerd dat de wijn zuiver en drinkbaar is, maar verder zorgt de regelgeving niet voor betere wijnkwaliteit.”

J. Lazarus⁹⁵: “Producenten zouden beperkingen opgelegd moeten krijgen zodat ze uitsluitend druivenrassen gebruiken die kwaliteitswijn opleveren in hun specifieke regio.”

P. Boutinot⁹⁶: “Het is een garantie van herkomst en niet van kwaliteit. Zolang de wijnen modern gemaakt en technisch oké zijn, worden ze goedgekeurd.”

G. Newton Johnson⁹⁷: “Geen enkel systeem is perfect en het WO-systeem heeft een stringent proefprotocol dat de basiskwaliteit controleert. Er zouden meer regels moeten komen ter promotie van appellations-specifieke wijnen en topkwaliteitswijnen, en niet alleen een controle op basiskwaliteit. Er zouden gespecialiseerde proefpanels ingesteld kunnen worden voor de verschillende appellations en voor single-vineyardwijnen, die op dit moment niet eens zijn gekwalificeerd op basis van bodemgesteldheid! De huidige proefpanels zijn zeer conservatief en houden ontwikkeling, creativiteit en wijnexpressie tegen. Het is niet gemakkelijk de juiste balans te vinden.”

T. Webb⁹⁸: “Er zijn regels ten aanzien van kwaliteitscontrole uitgevoerd door SAWIS, maar binnen het WO-systeem zijn er eigenlijk geen kwaliteitscontroles. Maar WO-systemen hebben nergens in de Nieuwe Wereld kwaliteitscontroles. Kwaliteitscontrole binnen het WO-systeem zou goed zijn om de algemene kwaliteit binnen een gebied te verhogen, maar het is moeilijk iemand te dwingen wijn in een bepaalde stijl te maken, alleen maar vanwege het feit dat deze binnen een bepaalde WO valt.”

Onderstaand twee interessante voorbeelden van Cathy van Zyl MW, die duidelijk de beperkingen van het systeem weergeven:

Voorbeeld van het systeem door Cathy van Zyl MW⁹⁹

“Een producent in Stellenbosch heeft twee chenin-blancwijngaarden. Eén op een heuvel met goede drainage, veel stokken per ha, goede expositie en lage opbrengsten per ha. En één op een vlak gedeelte in de vallei met hoge opbrengsten en vochtige omstandigheden, waardoor er in sommige jaren rot in de druiven kan ontstaan. Hij plukt beide wijngaarden in 2016, vergist de druiven van beide wijngaarden gescheiden (de ene wijn rijpt een paar maanden op vat en de andere op rvs, met een beetje toegevoegde tannine in poedervorm). Hij bottelt de wijnen afzonderlijk en dient ze in voor certificatie. Het formulier dat hij invult, verschilt alleen wat betreft het applicatienummer. De rest van de informatie is hetzelfde: druivenras: chenin blanc, oogstjaar: 2016, herkomst (WO): Stellenbosch. De producent heeft de keuze om op het etiket *reserve* of *limited release* te zetten, vanwege het verschil in productieproces, maar dat hoeft niet.”

⁹⁴ John Seccombe (2016).

⁹⁵ Josef Lazarus (2016).

⁹⁶ Paul Boutinot (2016).

⁹⁷ Gordon Newton Johnson (2016).

⁹⁸ Thomas Webb (2016).

⁹⁹ Cathy van Zyl MW (2016).

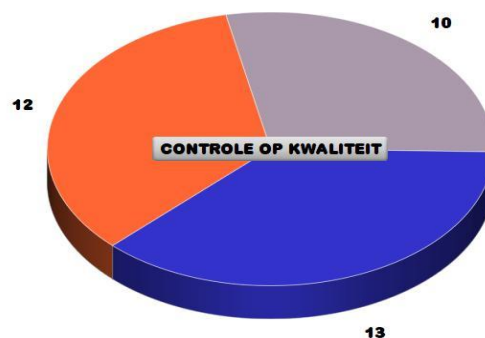
Tweede voorbeeld van het systeem door Cathy van Zyl MW¹⁰⁰

“Een paar jaar geleden won een Chenin Blanc van een gerenommeerde producent de hoogste onderscheiding in een lokale competitie. Een van de juryleden kocht, na de bekendmaking, een paar dozen van deze wijn. Na openen van de wijn beseftte hij dat deze wijn toch echt niet dezelfde kwaliteit had als de wijn van de competitie. Die wijn had houtopvoeding gehad en de gekochte wijn niet. Na onderzoek bleek dat de wijn uit de competitie in een kleine oplage was gemaakt, en ondertussen uitverkocht was. De producent had een andere productiepartij – van een andere wijngaard, andere oogstdatum, andere technische analyse, andere wijnmaaktechnieken – van hetzelfde etiket voorzien. Hij was er niet op voorhand op uit de consument te bedriegen en heeft zich 100% gehouden aan het WO-systeem.”

35 respondenten hebben deze vraag beantwoord. 13 van hen (37,1%) vinden dat er geen of onvoldoende regels binnen het WO-systeem zijn om de kwaliteit te controleren en te garanderen. Het systeem voorziet immers niet in garanties betreffende herkomst, gebruikt(e) druivenras(sen) en oogstjaar. De controle op kwaliteit is beperkt. 12 respondenten (34,3%) vinden dat er voldoende regels zijn betreffende de controle en garantie op kwaliteit, vooral gezien de organoleptische test van het proefpanel. 28,6% van de respondenten (10 personen) vindt de controle op kwaliteit gedeeltelijk voldoende binnen het WO-systeem, maar ziet het vooral als controlesysteem op de herkomst.

ZIJN ER GENOEG REGELS BINNEN HET SYSTEEM OM DE KWALITEIT TE CONTROLEREN?

■ VOLDOENDE ■ MATIG ■ ONVOLDOENDE

5.4.3 Komt het concept terroir wel genoeg naar voren in het WO-systeem?

Ja, terroirreflectie speelt een duidelijke rol, maar zeker niet overal

J. Seccombe¹⁰¹: “In sommige gebieden wordt goed de nadruk gelegd op terroir, zoals in de Hemel-en-Aarde Vallei. De drie afgebakende wards binnen dit district laten duidelijk de verschillen zien in klimaat en bodem en deze verschillen worden ook geaccentueerd in de kwaliteit van de wijnen. Maar veel andere gebieden zijn veel te ruim in hun afbakening, waardoor reflectie van terroir niet mogelijk is. Stellenbosch is daarvan een zeer goed voorbeeld, omdat er verschillende terroirs bestaan binnen verschillende wards.”

¹⁰⁰ Cathy van Zyl MW (2016).

¹⁰¹ John Seccombe (2016).

Ja, vooral bij wards en single-vineyardwijnen

C. van Zyl¹⁰²: “Wanneer je het hebt over de vijf regio’s, dan speelt terroir daarbij geen rol. Bij de districten speelt terroir wel een kleine, bescheiden rol, ondanks dat de grootte van de districten nogal verschilt en het ene homogener is dan het andere. Bij de wards en de single-vineyardwijnen speelt terroir absoluut een rol.”

J. Grier¹⁰³: “Het concept terroir speelde een rol bij de laatste afbakeningen en ook in het nieuwe concept van single-vineyardwijnen.”

G. Jordan¹⁰⁴: “Op macrogebied, bijvoorbeeld: Robertson is warmer dan Constantia. Maar alleen op het niveau van estatewijnen of single-vineyardwijnen kun je echt praten van terroir en terroirwijnen.”

Nee, duiding van terroir vereist meer onderzoek

J. Malan¹⁰⁵: “Door de jaren heen zijn er kleinere wards en subgebieden afgebakend, vanwege hun specifieke geografie, bodemtypen en klimaat. Mijn persoonlijke mening is dat we nog niet klaar zijn om regels in te voeren betreffende terroir. De variatie is groot, zelfs binnen specifieke wijngaarden. Veel wijngaarden zijn beplant met slechts één druivenras, en dat nog niet eens zo heel lang. Meer onderzoek en ervaring zijn nodig, zodat we ons terroir beter gaan begrijpen.”

R. Strydom¹⁰⁶: “Er bestaan duidelijke verschillen tussen bijvoorbeeld Helderberg en Simonsberg, maar die worden nog niet zo goed begrepen en zijn niet zo goed beschreven als bijvoorbeeld de verschillen tussen Pauillac en Margaux (in Bordeaux).”

Nee, terroir speelt geen of een beperkte rol

J. Schaal¹⁰⁷: “Het systeem is mijns inziens meer gebaseerd op het microklimaat dan op terroir.”

C. Mullineux¹⁰⁸: “Terroir speelt een grote rol in sommige gebieden, terwijl in andere politiek en topografische grenzen bepalend zijn geweest en niet terroir.”

P. Boutinot¹⁰⁹: “Gebieden als Constantia, Elgin en Hemel-en-Aarde bijvoorbeeld. Daar lijkt het consistent. Voor ons is belangrijk dat Stellenbosch volgens het systeem helemaal doorloopt tot aan de kust, wat niet klopt met het concept van terroir.”

G. Newton Johnson¹¹⁰: “De nieuwste appellations zijn tot stand gekomen na een veel beter en nauwkeuriger overdacht proces. Naar mijn persoonlijke mening zijn bijvoorbeeld de drie wards binnen de Hemel-en-Aarde Vallei goed afgebakend; dat is de manier voor progressie.”

T. Webb¹¹¹: “Terroir wordt beïnvloed door geografische factoren (bergen, rivieren) en WO-systemen gebruiken die om grenzen te bepalen. Maar terroir is uniek voor iedere wijngaard of deel van een wijngaard, dus binnen het WO-systeem heeft het een niet zo grote rol.”

¹⁰² Cathy van Zyl MW (2016).

¹⁰³ Jeff Grier (2016).

¹⁰⁴ Gary Jordan (2016).

¹⁰⁵ Johan Malan (2016).

¹⁰⁶ Rianie Strydom (2016).

¹⁰⁷ Julien Schaal (2016).

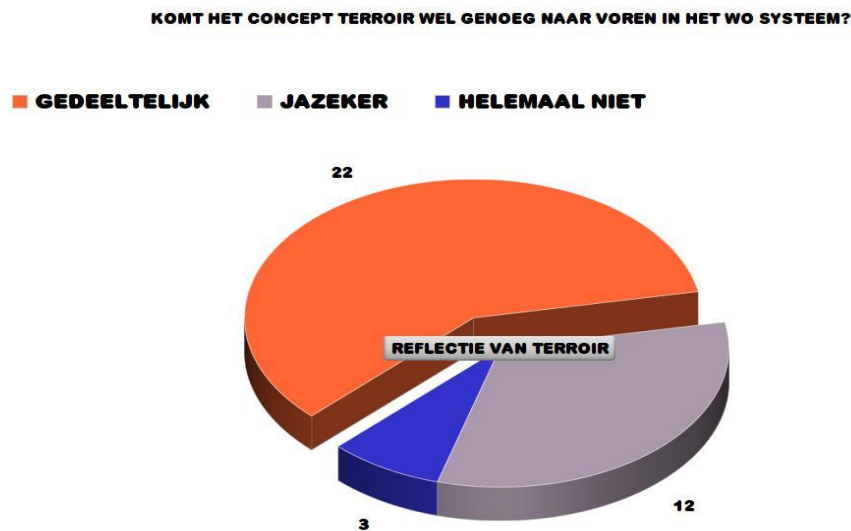
¹⁰⁸ Chris Mullineux (2016).

¹⁰⁹ Paul Boutinot (2016).

¹¹⁰ Gordon Newton Johnson (2016).

¹¹¹ Thomas Webb (2016).

Of het concept terroir goed tot uiting komt in het huidige WO-systeem, wordt behoorlijk betwijfeld. Van de 37 respondenten vinden er 22 (59,5%) dat terroir slechts gedeeltelijk een rol speelt bij de afbakening. Binnen deze groep vindt men bijna unaniem dat er bij de nieuwe afbakeningen goed rekening is gehouden met het concept terroir, maar dat dit bij de oudere afbakeningen niet het geval is geweest. 12 respondenten (32,4%) vinden dat het concept terroir zeker een rol heeft gespeeld bij de afbakeningen en 3 respondenten vinden juist van niet (8,2%).

5.4.4 Het WO-systeem werd geïntroduceerd in 1973 en werd tussentijds meerdere malen herzien, moet het opnieuw worden herzien?

Ja, drastischer wijzigingen zijn noodzakelijk

G. Brand¹¹²: “Ja, er zijn zoveel nieuwe regio’s en subgebieden binnen regio’s die zo anders zijn dan de rest van de regio, dat verandering nodig is.”

J. Seccombe¹¹³: “Het is zelfs tijd voor grote veranderingen; die zijn echter moeilijk door te voeren vanwege alle belangen.”

Kwestie van tijd

J. Seccombe¹¹⁴: “Het is aan kleinere samenwerkende producenten om aan te tonen dat binnen hun specifieke gebied bepaalde druivenrassen de beste kwaliteit produceren en het best het terroir duiden, zodat afbakening afgedwongen kan worden. In veel gevallen zijn de juiste druivenrassen en gebieden nog niet aan elkaar gekoppeld, waardoor inzoomen op terroir nog niet altijd mogelijk is. Wanneer we wijngaardbeheer en wijnstijl beter aan elkaar gaan koppelen, zal het terroir beter naar voren komen.”

¹¹² Gavin Brand (2016).

¹¹³ John Seccombe (2016).

¹¹⁴ John Seccombe (2016).

C. van Zyl¹¹⁵: “Het WO-systeem wordt constant uitgebreid door toevoeging van wards en single vineyards, maar het is nog nooit geheel herzien. Wel is er dankzij lobbyen een kwalitatieve toevoeging geweest in de vorm van de toevoeging van *skin contact whites*, *alternative reds*, *sun wines* et cetera. Daarnaast denk ik niet dat restricties met betrekking tot druivenrassen, geleidingssystemen en dergelijke, zoals we die kennen uit Frankrijk, iets toevoegen aan de kwaliteit. We weten allemaal dat de kwaliteit van Clos Vougeot meer afhangt van de producent dan van de wijngaard. Wellicht moet er eens grondig onderzoek worden gedaan naar de oudste afbakeningen en moeten deze geëvalueerd worden op basis van bodem, temperatuur et cetera in vergelijking met de kennis van toen (1973).”

J. Reyneke¹¹⁶: “Er is veel veranderd sinds het einde van de Apartheid in 1994. De KWV is haar grip op de industrie kwijt. Velen die vroeger druiven leverden aan de coöperatie, maken nu hun eigen wijn. Veel nieuwe inzichten en betere resultaten zijn het gevolg.”

A. Koch¹¹⁷: “Maakt het uit waar de kwaliteit vandaan komt, of kunnen we nog steeds stellen dat de beste druiven afkomstig zijn uit Stellenbosch? De reden van het ontstaan en invoering van de WO, betekent ook dat dit systeem herzien moet worden.”

Continu, maar langzaam proces

T. Myburgh¹¹⁸: “Het systeem evolueert doordat verdere afbakening plaatsvindt door middel van wards, die een betere reflectie zijn van terroir.”

P. Carstens¹¹⁹: “Het is een levend systeem en het wordt voortdurend aangepast aan praktische en markttechnische veranderingen, zonder het doel van het systeem te verliezen.”

S. Beaumont¹²⁰: “De groep producenten die ‘oranje’ natuurwijnen maakt is daarvan een goed voorbeeld. Net als met alle andere bureaucratische systemen gaat de verandering echter langzaam.”

J. Grier¹²¹: “Het systeem heeft veel goeds gedaan voor Stellenbosch, maar nu de prijzen stijgen en de kwaliteit steeds beter wordt, zal het systeem aangepast moeten worden. Hoge prijzen duiden ook op schaarste en een betere en nauwkeurigere afbakening kan deze schaarste vergroten.”

G. Newton Johnson¹²²: “Meer toespitsen op kwaliteit en appellation-specifieke wijnen zou een toevoeging zijn.”

Nee, veranderingen zijn niet nodig

T. Webb¹²³: “Zuid-Afrika is nog steeds relatief onbekend in de wijnwereld en de interesse in Zuid-Afrikaanse wijn is nog zo beperkt, dat hij nog niet op microniveau begrepen wordt, zoals de Bourgogne, waar kleine percelen, dicht bij elkaar, uniek zijn. Zolang de wijnwereld niet begrijpt dat de Jonkershoek Vallei heel erg verschilt van het zuidelijker gelegen Banghoek bijvoorbeeld, hoeft het systeem niet te worden aangepast.”

¹¹⁵ Cathy van Zyl MW (2016).

¹¹⁶ Johan Reyneke (2016).

¹¹⁷ Albie Koch (2016).

¹¹⁸ Tyrrel Myburgh (2016).

¹¹⁹ Pieter L Carstens (2016).

¹²⁰ Sebastian Beaumont (2016).

¹²¹ Jeff Grier (2016).

¹²² Gordon Newton Johnson (2016).

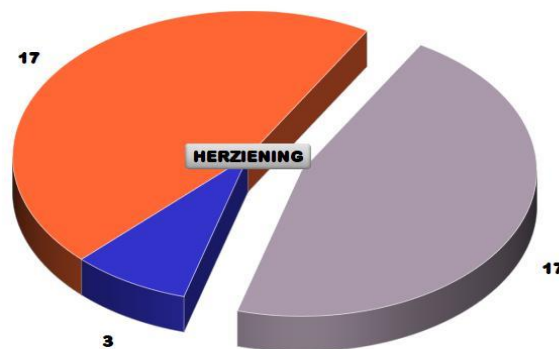
¹²³ Thomas Webb (2016).

G. Jordan¹²⁴: “Het is de afgelopen jaren aangepast met wards en single-vineyardaanduidingen, die zorgen voor een betere en diepergaande definitie van het systeem.”

Van de 37 respondenten vinden er 17 (45,9%) dat het systeem herzien en aangepast moet worden, omdat er sinds 1973 veel is veranderd. 17 respondenten (45,9%) vinden dat het systeem voortdurend wordt veranderd en aangepast en dat volledige herziening niet nodig is. Slechts drie personen (8,1%) vinden dat het systeem helemaal niet hoeft te worden aangepast.

STEM WERD GEÏNTRUCEERD IN 1973 EN WERD TUSSENTIJD MEERDERE MALEN HERZIEN, MOET HET OPNIEUW WORDEI

■ **GEDEELTELIJK** ■ **JAZEKER** ■ **HELEMAAL NIET**

5.4.5 Heeft Zuid-Afrika behoefte aan meer specifiekere afbakening via wards in de Kaapse wijngebieden?

Ja, de vorming van meer wards is noodzakelijk

G. Brand¹²⁵: “De meeste consumenten en mensen in de industrie begrijpen de regio’s. Door meer wards te creëren binnen bestaande regio’s kunnen we meer specifieke terroirs onderscheiden binnen de regio’s.”

J. Schaal¹²⁶: “Meer is beter. Hoe meer appellations, des te beter de verschillen in terroir kunnen worden geduid.”

C. van Zyl¹²⁷: “Zuid-Afrika en Stellenbosch hebben behoefte aan meer afbakening en meer wards. Maar, in een brede context: 80% van alle wijn wordt verkocht via de retail en de aankoopbeslissing wordt in 45 seconden genomen. Wat spreekt dan meer aan, WO Banghoek of WO Stellenbosch of WO Zuid-Afrika? Herkomst is heel belangrijk voor de producenten; hun plek is hun kasteel. Maar consumenten hebben andere belangen, in het bijzonder prijs. Voor anderen speelt het druivenras een rol, voor weer anderen of de wijn biologisch is of door Fairtrade gecertificeerd.”

¹²⁴ Gary Jordan (2016).

¹²⁵ Gavin Brand (2016).

¹²⁶ Julien Schaal (2016).

¹²⁷ Cathy van Zyl MW (2016).

Ja, maar hangt wel van bepaalde factoren af

J. Seccombe¹²⁸: “Specifieke wards zijn alleen maar interessant door wijnen van variëteiten die een expressie laten zien van dat gebied, de uniekheid van dat terroir. Uiteindelijk zal een appellationsysteem de consument moeten helpen een keuze te kunnen maken voor een bepaalde wijnstijl. Als een gebied geen bepaald type wijn en bepaalde kwaliteit voortbrengt, heeft het ook geen zin een ward te creëren.”

C. Fourie¹²⁹: “De merknaam Zuid-Afrika staat er, met een goed WO-systeem. Wanneer het systeem beter wordt, zullen individuele wards belangrijker worden.”

D. Trafford¹³⁰: “Landschappelijk is Zuid-Afrika extreem complex, meer Bourgogne dan Bordeaux. Als ik naar mijn eigen situatie kijk, in de Blaauwklippen Vallei, samen met buurman Keermont, zou ik onze terroirs kunnen verdelen in zes verschillende cru's. Een systeem waarin uitsluitend terroir bepalend is, zou zo complex zijn, ook voor de producenten en de consumenten, dat een compromis wel noodzakelijk is. Meer en meer is het voor individuele producenten noodzakelijk om hun terroir te laten zien en over te brengen aan de consument en dit niet te laten afhangen van een bureaucratisch systeem.”

Nee, voorlopig nog niet

P. Nortje¹³¹: “Te veel wards en districten kan zeer verwarrend zijn voor de consument. Dit vormt een probleem bij het exporteren van wijn. De gemiddelde consument heeft al moeite om Kaapstad aan te wijzen op de wereldkaart, laat staan Stellenbosch, of een ward binnen het Stellenboschgebied.”

G. Jordan¹³²: “Een verdere afbakening om de verschillen te duiden tussen de verschillende wards is een goed idee, maar niet om internationale marketingredenen. Het is in de VS al lastig uit te leggen dat Zuid-Afrika een apart land binnen het continent Afrika is.”

J. Malan¹³³: “Het belangrijkste is om Zuid-Afrika een sterke positie te geven op de wereldwijnmarkt, dat behoeft meer aandacht. De focus op een regio zoals Stellenbosch is cruciaal voor de wijnhuizen en druiventelers binnen de WO Stellenbosch, omdat de kwaliteitsreputatie zal leiden tot betere verkopen en hogere prijzen, en het de economische situatie van de regio zal verbeteren. Zeker omdat de opbrengsten laag zijn en de kwaliteit hoog is en de producenten moeite hebben om financieel het hoofd boven water te houden. De wijnen krijgen nog niet de prijs die ze verdienen op basis van de kwaliteit. Wanneer de marketingboodschap verwatert door het gebruik van wards, verslechtert de reputatie van Stellenbosch en ontstaat er verwarring bij de gewone consument.”

Van de 36 respondenten vinden er 15 (41,7%) dat Zuid-Afrika een meer specifieke afbakening in de vorm van nieuwe gebieden en wards nodig heeft. 15 respondenten (41,7%) vinden dat een specifiekere afbakening nodig is, maar dan wel op bepaalde voorwaarden. Het belangrijkste is dat niet alleen de producenten er zelf aan toe moeten zijn, maar ook de wijnconsument. De meesten zijn huiverig voor verwarring bij consumenten. Slechts 6 respondenten (16,7%) vinden een verdere afbakening niet nodig.

¹²⁸ John Seccombe (2016).

¹²⁹ Corlea Fourie (2016).

¹³⁰ David Trafford (2016).

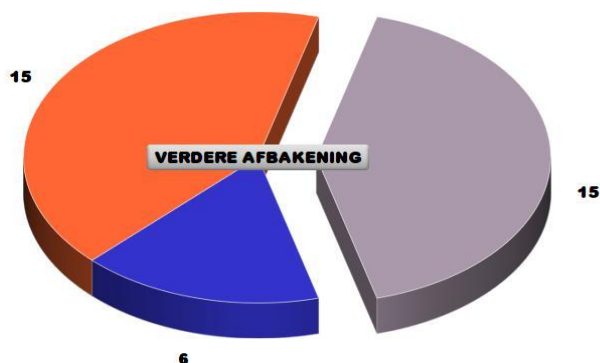
¹³¹ Pierre Nortje (2016).

¹³² Gary Jordan (2016).

¹³³ Johan Malan (2016).

HEEFT ZUID-AFRIKA BEHOEFTE AAN MEER SPECIFIEKERE AFBAKENING VIA WARDS?

■ JA, MAAR LATER ■ JAZEKER ■ HELEMAAL NIET

5.4.6 Zijn zeven specifieke wards voldoende voor een wijndistrict als Stellenbosch?

Nee, zeven wards voor Stellenbosch is niet afdoende

J. Seccombe¹³⁴: “Als de focus ligt op het produceren van kwaliteitswijn die voor de consument recht doet aan het terroir van de ward, dan heeft de ward een toegevoegde waarde. In Stellenbosch laten de wards duidelijke verschillen zien en een enkele toevoeging zou wel op zijn plaats zijn, zoals Helderberg en Somerset West.”

G. Newton Johnson¹³⁵: “Zuidelijk van de stad moet er nog veel gebeuren, tot aan Somerset West. Vergelijk de wijnen van Keermont, Rust en Vrede en Waterkloof met elkaar, dan weet je dat er een goed argument is voor een verdere afbakening.”

Ja, meer dan voldoende

G. Poval¹³⁶: “De wijn die ik maak wordt voor 85% verkocht in de Noord-Amerikaanse markt. Behalve een handvol sommeliers heeft niemand daar enig idee van de verschillende regio’s. Mijn domein ligt in Devon Valley, maar ik gebruik WO Stellenbosch omdat niemand enig idee heeft dat Devon Valley überhaupt in de Stellenboschregio ligt. Wanneer Zuid-Afrikaanse wijn meer waarde krijgt, kan het wellicht belangrijk zijn om microafbakeningen te ontwikkelen, maar tot die tijd zeker niet.”

P. Boutinot¹³⁷: “Alleen wanneer de verschillen ook proefbaar zijn, wat nu veelal niet het geval is, door de toevoeging van zuren aan de wijn.”

Ja, voldoende, vanwege invoering single-vineyardwijn

J. Grier¹³⁸: “Volgens mij zijn zeven wards voldoende omdat iedereen een aanvraag kan doen voor de status van single-vineyardwijn, waardoor een speciaal terroir de aandacht krijgt.”

¹³⁴ John Seccombe (2016).

¹³⁵ Gordon Newton Johnson (2016).

¹³⁶ Ginny Poval (2016).

¹³⁷ Paul Boutinot (2016).

¹³⁸ Jeff Grier (2016).

C. Brewer¹³⁹: “Het vermarkten van meer wards is een uitdaging. Wanneer je een terroirwijn wilt maken, kun je een single-vineyardwijn maken.”

Van de in totaal 31 respondenten op deze vraag zijn er 10 (32,2%) die graag meer wards in Stellenbosch zien, en de huidige afbakening te beperkt vinden. 12 (38,7%) respondenten vinden 7 wards voor Stellenbosch echter meer dan toereikend. Een derde deel (9 personen) vindt uitbreiding pas noodzakelijk in de toekomst, wanneer de kwaliteit is verbeterd en de wijnstijlen duidelijker worden, zodat dit ook beter over te brengen is op de consument. Deze 30% vindt de tijd nu nog niet rijp en invoering van meer wards op dit moment te verwarrend voor de consument.

Dit is een van de vragen waarbij het tevens interessant is om te kijken hoe de betrokkenen uit Stellenbosch zelf reageren. Sommigen hebben een bedrijf in een specifieke ward en gebruiken de naam daarvan op hun etiket, anderen (nog) niet en weer anderen hebben wellicht juist behoefte aan een specifiekere afbakening.

20 respondenten (64,5%) zijn werkzaam in Stellenbosch, en zij reageren compleet anders dan de producenten uit de andere gebieden. 35% van hen vindt meer wards namelijk noodzakelijk en hetzelfde percentage vindt meer wards voor Stellenbosch in de toekomst zeker vanzelfsprekend, terwijl 6 respondenten (30%) de huidige 7 wards meer dan voldoende vinden.

Van de respondenten uit de andere gebieden vindt 27,3% meer wards in Stellenbosch noodzakelijk, maar 18,2% wil hiermee nog wachten tot de consument daar ook aan toe is. Maar liefst 54,5% van de respondenten uit de andere gebieden dan Stellenbosch vindt meer wards voor Stellenbosch te veel van het goede.

¹³⁹ Cathy Brewer-Grier (2016).

5.4.7 Zijn de wards in Stellenbosch juist afgebakend en is terroir hierbij voldoende belangrijk geweest?

Ja, terroir heeft voldoende invloed gehad bij de afbakening in Stellenbosch

C. v.d. Merwe¹⁴⁰: “Terroir als basis is de intentie bij de afbakening. Simonsberg bijvoorbeeld is een grote ward met veel verschillen in topografie en microklimaten, maar voor nu is het voldoende als afbakening. Als de industrie volwassen wordt en zich verder ontwikkelt, komt er wellicht meer behoefte aan een verdere afbakening.”

A. Starey¹⁴¹: “Wanneer wards en dergelijke worden bepaald, vindt er grondig en nauwkeurig onderzoek plaats en wordt terroir meegenomen in de afbakening.”

T. Atkin¹⁴²: “Stellenbosch heeft duidelijk verschillende terroirs die ook tot uiting komen in wijnstijlen.”

C. Mullineux¹⁴³: “Ik denk dat de wards voor 90% op basis van terroir zijn vastgesteld en voor 10% op basis van gemeentelijke en andere grenzen.”

T. Myburgh¹⁴⁴: “Het is onmogelijk de wards perfect af te bakenen. Bestaande wijngaarden en landerijen gaan over grenzen heen, en het is moeilijk om de juiste grenzen vast te stellen.”

Nee, terroir heeft onvoldoende invloed gehad bij de afbakening in Stellenbosch

G. Brand¹⁴⁵: “Joostenberg bijvoorbeeld valt onder het district Paarl, maar het is vlakbij Stellenbosch en het terroir is ook vergelijkbaar met dat van Stellenbosch. Het lijkt erop dat de snelweg N1 de grens heeft gevormd tussen Stellenbosch en Paarl.”

J. Malan¹⁴⁶: “Ik ben het niet altijd eens met de huidige grenzen, omdat er voorbeelden zijn waar een grote weg de grens vormt en niet een natuurlijke afbakening zoals een rivier onder in de vallei of een berg. Er zijn tevens veel meer onderzoeksgegevens en data beschikbaar, door meer onderzoek en betere technologie, over klimaat en temperatuur. Die gegevens vragen om herziening van de huidige grenzen.”

P. Boutinot¹⁴⁷: “Terroir was niet bepalend bij het maken van de huidige afbakeningen.”

M. Meinert¹⁴⁸: “De beste intenties wellicht wel, maar de beste criteria wellicht niet. Het is een complex proces en soms een politieke aangelegenheid.”

G. Newton Johnson¹⁴⁹: “Het zijn de oudste, meest historische, en om die reden wellicht niet de beste reflecties van terroir. De wijnen veranderen en dus moeten de grenzen ook aangepast worden.”

Van de 31 respondenten op deze vraag vindt 58,1% dat de afbakening van de wards van Stellenbosch is gebeurd met de beste intenties. 41,9% (13 personen) denkt daar duidelijk anders over en vindt dat terroir een te kleine rol heeft gespeeld bij de huidige afbakening. 20 van de respondenten komen uit Stellenbosch (64,5%). Van deze groep vindt 65% dat de intenties juist waren; dat zijn 13 personen.

¹⁴⁰ Carl van der Merwe (2016).

¹⁴¹ Alex Starey (2016).

¹⁴² Tim Atkin MW (2016).

¹⁴³ Chris Mullineux (2016).

¹⁴⁴ Tyrrel Myburgh (2016).

¹⁴⁵ Gavin Brand (2016).

¹⁴⁶ Johan Malan (2016).

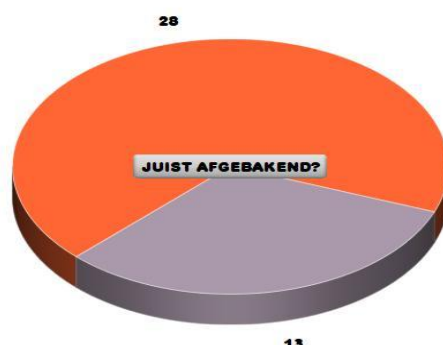
¹⁴⁷ Paul Boutinot (2016).

¹⁴⁸ Martin Meinert (2016).

¹⁴⁹ Gordon Newton Johnson (2016).

ZIJN DE WARDS IN STELLENBOSCH JUIST AFGEBAKEND EN IS TERROIT HIERBIJ VOLDOENDE BELANGRIJK GEWEEST?

■ JA, BESTE INTENTIES ■ NEE, ZEKER NIET

5.4.8 Heeft Stellenbosch behoefte aan wards zoals Ida's Valley, Helderberg, Somerset West, Blaauwklippen Valley/Road, Stellenbosch Kloof, Faure, Paradyskloof of andere? Ja, er is meer behoefte aan wards in Stellenbosch

G. Brand¹⁵⁰: "Als kwaliteitsgebied moet je meer mogelijkheden tot onderscheid hebben, voor bijvoorbeeld Sauvignon Blanc uit het koele klimaat van Helderberg, Faure of Somerset West of voor een generieke Sauvignon Blanc uit een warmer deel van Stellenbosch."

J. Seccombe¹⁵¹: "Sommige subgebieden komen zeker in aanmerking voor een eigen afbakening, zoals Somerset West (klimatologisch heel anders), Faure en Helderberg. Het is verleidelijk om al deze subgebieden een eigen appellation te geven, maar het heeft alleen zin en toegevoegde waarde als de producenten daardoor een betere kwaliteit wijn gaan maken. De producenten zullen deze afbakening moeten gebruiken om hun terroir te laten spreken."

R. Strydom¹⁵²: "Het zou zeker helpen om de kwaliteit verder te verbeteren binnen Stellenbosch en zijn wards. De bodems zijn heel anders in deze genoemde gebieden en dus zouden ze andere typen en andere kwaliteiten wijn voort moeten brengen."

K. Zulch¹⁵³: "Absoluut. Neem Stellenbosch Kloof als voorbeeld: de wind blaast in Centraal-Stellenbosch en omliggende wards, maar Stellenbosch Kloof kent geen wind. Stellenbosch Kloof heeft dus echt een geheel eigen klimaat en eigen terroir, en verdient een eigen WO."

Druivenrassen en marketing

D. Trafford¹⁵⁴: "Een van de problemen van Stellenbosch is dat veel druivenrassen het er goed doen en dat dit, in combinatie met verkopen aan toeristen op het estate zelf, dankzij de ligging vlak bij Kaapstad, zorgt voor een grote verscheidenheid aan druivenrassen en wijnstijlen. In contrast hiermee staat bijvoorbeeld Swartland, waar slechts een handvol druivenrassen zorgt voor kwaliteitswijn, waardoor er meer focus is. Ik heb het gevoel dat we ons steeds meer gaan focussen op wat kwalitatief het beste is voor Stellenbosch, wat ook zal zorgen voor meer en beter afgebakende wards in de toekomst. Voor mij zijn cabernet sauvignon, syrah en chenin

¹⁵⁰ Gavin Brand (2016).

¹⁵¹ John Seccombe (2016).

¹⁵² Rianie Strydom (2016).

¹⁵³ Kyle Zulch (2016).

¹⁵⁴ David Trafford (2016).

blanc de belangrijkste variëteiten voor Stellenbosch, samen met pinotage. Andere druivenrassen, zoals cabernet franc en merlot, kunnen een aanvullende rol spelen, maar minder voor de hand liggende druivenrassen zoals tempranillo, sangiovese en roussanne zullen ook een rol gaan spelen. Ik zou willen stellen dat een signatuur-Stellenboschwijn een blend zou moeten zijn op basis van cabernet sauvignon, bijvoorbeeld met syrah (zoals onze Elevation 393), of een blend met pinotage, of een echte Bordeauxblend, of een wijn van 100% cabernet sauvignon. Dit zou dan een mooi uitgangspunt zijn voor een nieuw wardsysteem.”

T. Atkin¹⁵⁵: “Sommige namen zouden absoluut op etiketten vermeld moeten worden, vanwege het feit dat ze een andere wijnstijl en/of wijnkwaliteit voortbrengen dan andere, zoals Helderberg, Firgrove, Faure, Blaauwklippen Road, Somerset West/False Bay en Stellenbosch Kloof. Helaas worden bijna alle wijnen gelabeld onder de noemer Stellenbosch en vaak niet onder de naam van de specifieke ward. Er kan wel een probleem ontstaan bij een verdere afbakening van Stellenbosch, namelijk afleiding van wat de sterkste appellation van Zuid-Afrika is: Stellenbosch.”

C. Brewer¹⁵⁶: “Vanuit marketingperspectief is het handig als je bijvoorbeeld wijnen kunt samenbrengen vanuit een klimatologisch homogeen gebied, zoals uit de Bottelary Hills waar wij gevestigd zijn. Wanneer je wijnen uit heel Stellenbosch samenbrengt, brengt dat geen eenduidigheid en homogeniteit.”

G. Newton Johnson¹⁵⁷: “Allemaal goede voorstellen voor nieuwe wards. Ik denk dat de verschillende gebieden zich af moeten splitsen van het algemene Stellenbosch en dat het tijd wordt voor producenten die zich door het terroir laten inspireren om deze differentiatie op te eisen.”

Klimaten

J. Malan¹⁵⁸: “Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen de verschillende klimaten in de verschillende gebieden. Het voegt waarde toe aan de verschillende wijnstijlen en karakters die Stellenbosch biedt. Ter vergelijking: Napa Valley is een behoorlijk vlakke valleibodem met veel homogeniteit, terwijl Stellenbosch een zeer gevarieerd landschap heeft. Bovendien speelt de nabijheid van de Atlantische Oceaan een grote rol. Er zijn nog wel twee generaties voor nodig, maar nu starten met een verdere afbakening van Stellenbosch is verstandig, want het duurt lang voor wards om zich te bewijzen. Er zijn geen restricties voor aan te planten druivenrassen, wat betekent dat een ward gewaardeerd kan worden om meer dan één druivenras. Er is misschien wel honderd jaar voor nodig om te finetunen welk druivenras het best tot zijn recht komt in welke ward.”

Politiek

A. Lloyd¹⁵⁹: “Politiek speelt een belangrijke rol bij nieuwe afbakeningen. Helderberg is een belangrijk voorbeeld. Voeg je Spier en/of Vergenoegd toe, evenals de wijnhuizen op de uitlopers? En tot waar (richting Vriesenhof)? Ik vind dat wijnhuizen zoals Vergelegen en Morgenster helemaal niet tot Stellenbosch behoren, maar enkele van hun burens willen niet losgekoppeld worden van het bekendste wijngedebied van Zuid-Afrika.”

¹⁵⁵ Tim Atkin MV (2016).

¹⁵⁶ Cathy Brewer-Grier (2016).

¹⁵⁷ Gordon Newton Johnson (2016).

¹⁵⁸ Johan Malan (2016).

¹⁵⁹ Angela Lloyd (2016).

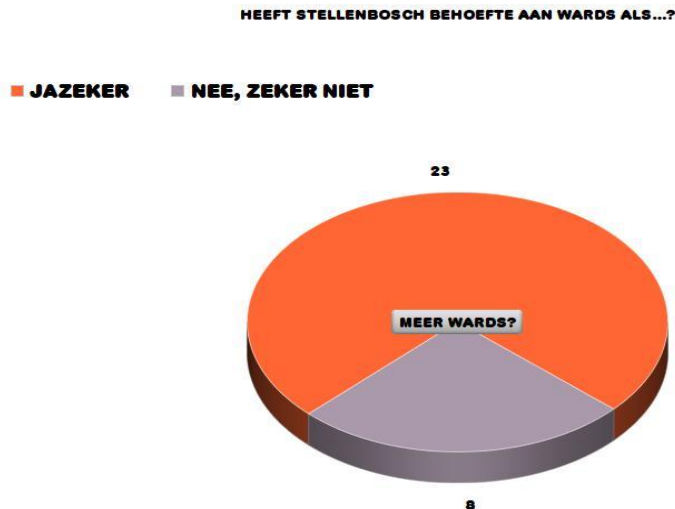
Nee, Stellenbosch hoeft niet verder afgebakend te worden

A. Koch¹⁶⁰: “Sommige consumenten weten niet eens waar Stellenbosch ligt, laat staan de wards. Je kunt wards alleen invoeren als je ze ook gebruikt en dan moet je mensen van informatie voorzien.”

31 respondenten hebben gereageerd op de vraag of Stellenbosch genoemde appellations nodig heeft. 74,2% (23 respondenten) vindt van wel, vanwege de aantoonbare verschillen in terroir en klimaat. Van de respondenten werkzaam in Stellenbosch zelf is zelfs 81% voor de invoering van genoemde wards (17 van de 21 respondenten).

Welke subgebieden werden specifiek genoemd om in aanmerking te komen voor afbakening als ward en hoe vaak:

Helderberg	7
Somerset West	7
Faure	6
Stellenbosch Kloof	5
Blaauwklippen Road	3
Ida's Valley	2
Paradyskloof	2
Firgrove	1

5.4.9 Wanneer zijn de verschillende wards geïntroduceerd en in welke volgorde?

Nee, ik weet niet in welke volgorde de wards zijn ingevoerd

G. Newton Johnson¹⁶¹: “Pas vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw begon de opkomst van estatewijnen. In die periode streed Tim Hamilton Russell bijvoorbeeld met de KVV om zelf

¹⁶⁰ Albie Koch (2016).

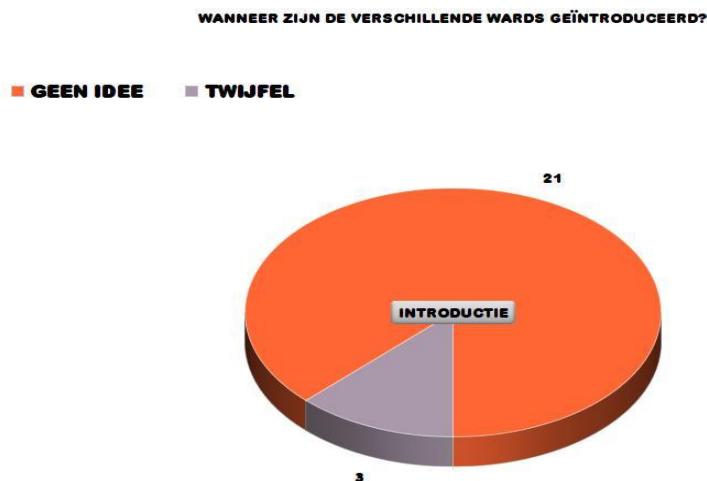
¹⁶¹ Gordon Newton Johnson (2016).

wijn te mogen produceren in Hemel-en-Aarde. In die tijd was de wijnindustrie echt nog gecentraliseerd rondom Stellenbosch en moesten alle andere appellations nog ontwikkeld worden.”

G. Jordan¹⁶²: “Gedurende een langere periode. In veel gevallen waren het de producenten die hun USP wilden identificeren. De best georganiseerde producenten stonden vooraan in de rij.”

Er is weinig tot geen informatie te vinden over wanneer de verschillende wards van Stellenbosch zijn geïntroduceerd. Kennis hiervan blijkt bij de respondenten zeer beperkt. De meeste respondenten gaven aan dat deze informatie terug te vinden moest zijn op de SAWIS-website. Dat is echter niet het geval. Zelfs leden van het Demarcation Committee verwezen me naar deze website voor deze niet beschikbare informatie.

Slechts 24 mensen reageerden op deze vraag, waarvan 21 (87,5%) geen idee hebben wanneer de verschillende wards van Stellenbosch zijn ingevoerd. 3 respondenten (12,5%) hebben slechts heel beperkt kennis van de invoering van de verschillende wards.

5.4.10 Stel dat de afbakening door middel van rivieren, wegen en spoorwegen belangrijker is geweest dan terroir bij het opstellen van de zeven wards in Stellenbosch, kun je dan wel spreken van verschillende terroirs bij de verschillende wards?

Ja, er zijn verschillen in terroir

C. van Zyl¹⁶³: “Je kunt zeker spreken van terroirverschillen, kijk maar naar de uniekheid van bijvoorbeeld Banghoek en Jonkershoek.”

Ja, er zijn verschillen in terroir, maar het kan beter

J. Seccombe¹⁶⁴: “Ik denk dat een betere afbakening mogelijk is. Elk appellationsysteem moet gebaseerd zijn op geografische aspecten, die de grenzen bepalen tussen verschillende

¹⁶² Gary Jordan (2016).

¹⁶³ Cathy van Zyl MW (2016).

gebieden. Er zit veel van het oude Zuid-Afrika in het huidige systeem en het zou goed zijn om alles te herzien met de focus op terroir, waarbij uitsluitend gekeken moet worden naar geografische eenheden, zoals bodem, elevatie, regenval et cetera om de gebieden opnieuw af te bakenen.”

D. Trafford¹⁶⁵: “Het is geen exacte wetenschap, zelfs niet in de Bourgogne. Er zal altijd plaats zijn voor compromissen en soms is het logisch om een weg als grens te nemen. De R44 tussen Stellenbosch en Somerset West scheidt de uitlopers van de Helderberg van het vlakke land, dus dat is een goede natuurlijke grens.”

A. Starey¹⁶⁶: “Volgens mij kan een rivier heel goed de plek zijn waar twee bodemsoorten samenkomen. Een rivier stroomt tussen twee hoge punten die allebei een verschillend terroir kunnen hebben. Wat ook belangrijk is, is dat men een estate niet kan splitsen tussen twee wards. Het wijnbedrijf valt binnen de ward of erbuiten. Wegen en rivieren vormen vaak de grenzen van een wijnbedrijf.”

C. Mullineux¹⁶⁷: “In sommige gevallen zijn rivieren of de top van een berg inderdaad de juiste afbakening van terroir, maar wegen en spoorwegen zijn geen scheiding van terroir. Alle wards hebben hun eigen terroir, maar het gebruik van wegen, spoorwegen en dergelijke als afbakening van terroir doet dat terroir tekort.”

M. Barlow¹⁶⁸: “Het zal nooit 100% naar ieders wens zijn. Het zou goed zijn iedere vijf tot tien jaar de afbakeningen opnieuw te beoordelen op hun relevantie. Oriëntatiepunten zijn meestal het makkelijkst om te gebruiken bij de afbakening van terroir. Terroirs laten zich niet zomaar afbakenen met een begin- en eindpunt, ze lopen immers vaak in elkaar over.”

T. Myburgh¹⁶⁹: “Er zijn gevallen bekend waarbij praktische keuzes hebben meegespeeld, maar dat maakt de huidige WO zeker niet irrelevant.”

J. Malan¹⁷⁰: “Het is constant in beweging en er is de afgelopen 44 jaar, sinds de invoering van de WO, grote vooruitgang geboekt. Als je goed kijkt naar de Simonsberg en de Helderberg, dan zie je grote verschillen. De grenzen zijn zo opgesteld dat sommige geïsoleerde gebieden erbinnen of erbuiten vallen, maar dat betekent niet dat de huidige afbakening totaal zinloos is.”

Nee, niet terroir, maar op basis van bodem en mesoklimaten

K. Zulch¹⁷¹: “Ik denk dat Zuid-Afrika terroir ziet op grote schaal, een macroschaal. In plaats daarvan zouden we terroir moeten segmenteren en identificeren op meso- en microschaal.”

G. Newton Johnson¹⁷²: “Bodem en mesoklimaten zouden centraal moeten staan. Het zou een buitenkans zijn voor Stellenbosch om zichzelf opnieuw uit te vinden en differentiatie aan te brengen tussen massawijnen en terroirwijnen.”

K. Forrester¹⁷³: “Zonder enige twijfel zijn de huidige grenzen van de wards mede ontstaan vanwege sociologische en politieke inzichten. Op dit moment zijn we bezig een ward genaamd Helderberg te creëren en de grens zal dan de R44 zijn. Het systeem is dus uiterst gebrekkig.”

¹⁶⁴ John Seccombe (2016).

¹⁶⁵ David Trafford (2016).

¹⁶⁶ Alex Starey (2016).

¹⁶⁷ Chris Mullineux (2016).

¹⁶⁸ Murray Barlow (2016).

¹⁶⁹ Tyrrel Myburgh (2016).

¹⁷⁰ Johan Malan (2016).

¹⁷¹ Kyle Zulch (2016).

¹⁷² Gordon Newton Johnson (2016).

¹⁷³ Ken Forrester (2016).

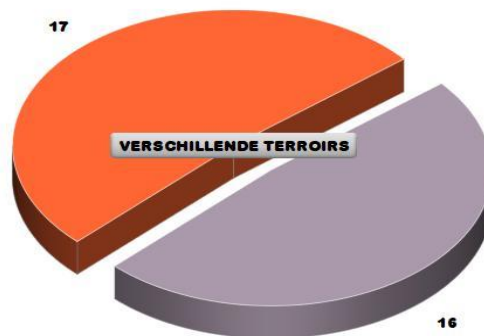
G. Jordan¹⁷⁴: “De helft van mijn land valt gemeentelijk onder Stellenbosch en de andere helft onder Kaapstad. Vanuit praktisch oogpunt mag men wijngaarden niet in twee verschillende wards indelen, dus het zou een nachtmerrie zijn die wijnen te certificeren.”

M. Fridjhon¹⁷⁵: “Ik geloof dat in het begin van het WO-systeem politieke overwegingen belangrijker waren dan geologie, klimaat en terroir. Nu is het Demarcation Committee meer wetenschappelijk in zijn benadering en dat is de weg vooruit.”

Er waren 33 respondenten bij deze vraag, waarvan 51,5% (17 personen) vindt dat terroir gedeeltelijk of grotendeels centraal heeft gestaan, terwijl bijna hetzelfde percentage (48,5%) vindt dat terroir niet centraal heeft gestaan bij de huidige afbakeningen. Bijna alle respondenten gaven er een toelichting bij. Velen vinden in elk geval dat het (nog) beter kan.

L DAT DE AFBAKENING D.M.V....., KUN JE DAN WEL SPREKEN VAN VERSCHILLENDE TERROIRS BIJ DE VERSCHILLENDE WAR

■ GEDEELTELIJK WEL ■ NEE, HELEMAAL NIET

¹⁷⁴ Gary Jordan (2016).

¹⁷⁵ Michael Fridjhon (2016).

Bijlage VIII: Respondenten en cijfers

De vragenlijst is verzonden aan 162 personen. Er is bewust gekozen voor personen werkzaam op verschillende vlakken in de Zuid-Afrikaanse wijnindustrie. Tevens is er bewust gekozen om niet alleen personen te benaderen in Stellenbosch, maar ook in andere delen van de West-Kaap, om een zo breed mogelijk beeld te kunnen geven.

Als we de wijnmakers, eigenaren, wijngaardeniers, overheids personeel en wijnjournalisten bij elkaar optellen, komen we op een totaal van 55 personen die de vragenlijst (deels) hebben beantwoord. De respondenten zijn afkomstig uit:

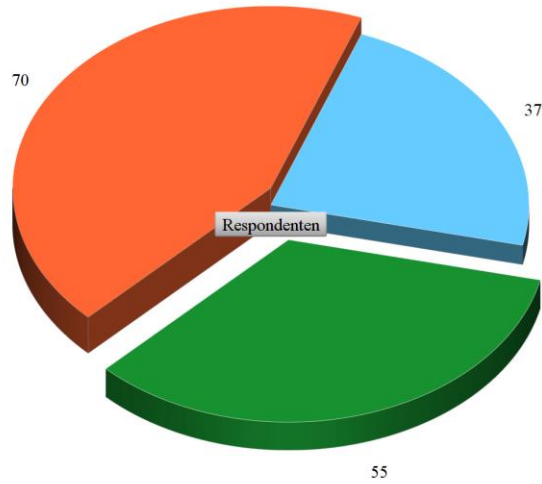
a.	Stellenbosch	30 personen	54,5%
b.	Franschhoek	3 personen	5,5%
c.	Paarl	3 personen	5,5%
d.	Wellington	3 personen	5,5%
e.	Hemel-en-Aarde	2 personen	3,4%
f.	Elgin	2 personen	3,4%
g.	Bot River	1 persoon	1,8%
h.	Olifantsriver	1 persoon	1,8%
i.	Western Cape	1 persoon	1,8%
j.	Swartland	1 persoon	1,8%
k.	Worcester	1 persoon	1,8%
l.	Overig	7 personen	12,7%

Onder de respondenten op de vragenlijst zijn er veel die niet alle vragen hebben beantwoord. Soms vanwege gebrek aan kennis over het specifieke vraagstuk en soms uit andere (politieke) overwegingen. Enkele vragenlijsten zijn door meerdere personen samen ingevuld, maar zijn afzonderlijk meegeteld, omdat niet te achterhalen is wie welke vraag specifiek heeft beantwoord. Sommige vragen zijn na groepsdiscussie beantwoord. Maar liefst 37 personen hebben aangegeven de vragenlijst niet in te kunnen/willen vullen, vanwege tijdgebrek of vanwege geen of te weinig kennis van het onderwerp.

Ingevuld door:	55 personen (34,0%)
Niet in kunnen vullen:	37 personen (22,8%)
Geen antwoord:	70 personen (43,2%)
Totaal:	162 personen (100%)

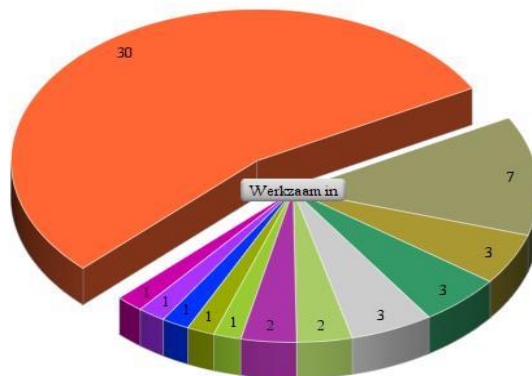
Vragenlijst en respons

Geen antwoord Geen tijd Ingevuld

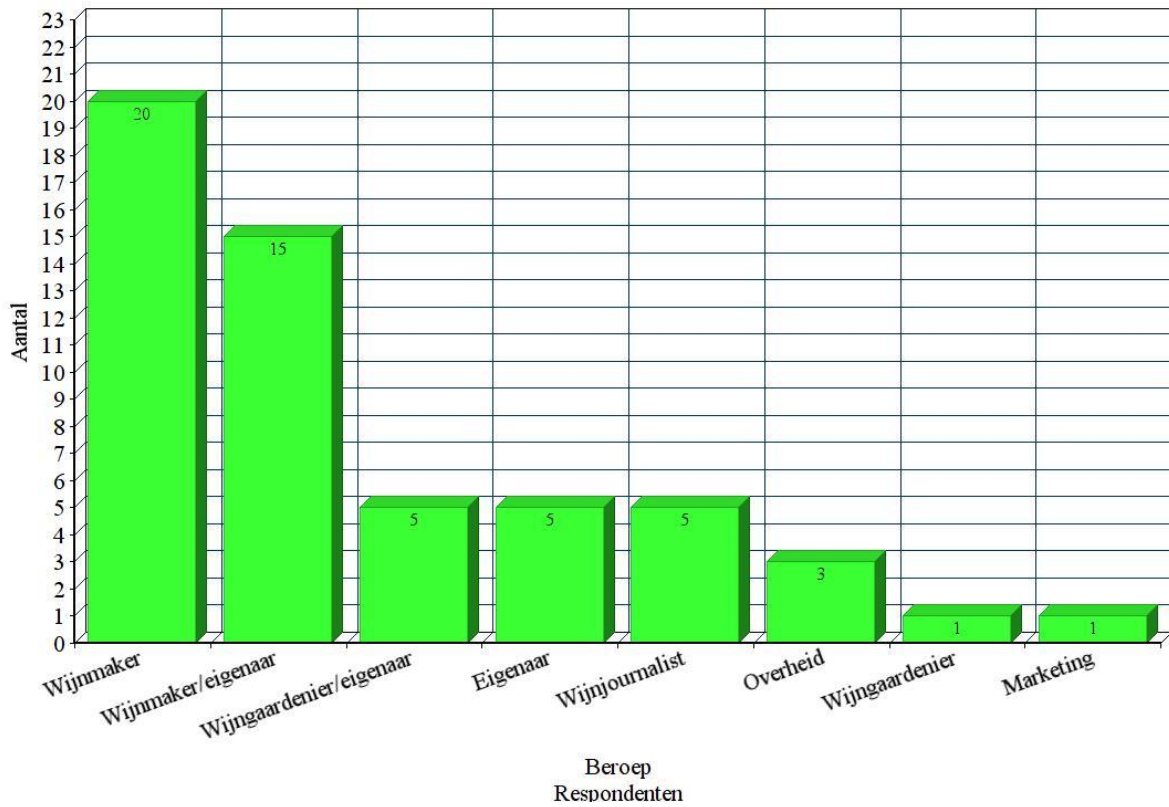
Respondenten

Stellenbosch Overig Franschhoek Paarl Wellington Elgin
 Hemel-en-Aarde Valley Breedekloof Botriver Olifantsriver Swartland
 Western Cape

Uit welk wijngebied zijn de respondenten afkomstig

Werkzaam in de wijnbouw

Welk vak beoefenen de respondenten uit

GESLACHT EN LEEFTIJD VAN DE RESPONDENTEN

■ **MANNEN JONGER DAN 45**
■ **MANNEN OUDER DAN 45**
■ **VROUWEN JONGER DAN 45**
■ **VROUWEN OUDER DAN 45**

Geslacht en leeftijd van de respondenten

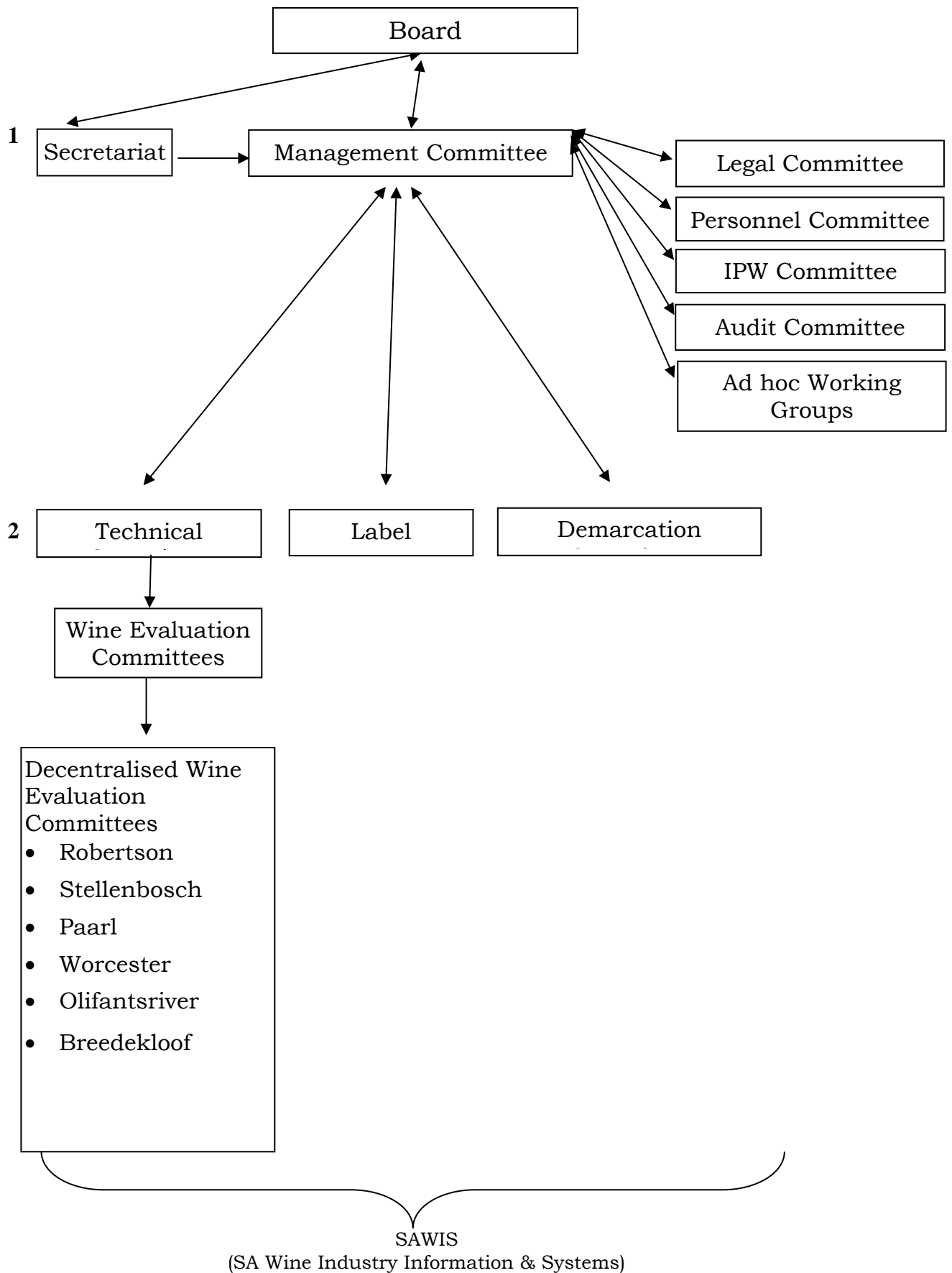
IX: Temperatuurverschillen in graden Celsius in de West-Kaap, 1967–2006

Wijnregio	stijging in gem. maximale temp.	stijging in gem. minimale temp.	stijging in groei dagen van sept-maart meten	duur
Stellenbosch	+ 1,7	+ 0,7	+ 150	40 jaar
Paarl	+ 1,1	+ 0,5	+ 200	36 jaar
Worcester	+ 1,0	+ 1,1	+ 150	40 jaar
Olifantsriver	+ 1,1	+ 0,8	+ 240	34 jaar
Robertson	+ 0,5	+ 1,1	+ 150	30 jaar
Constantia	+ 1,0	+ 1,0	+ 180	32 jaar
Overberg	+ 1,6	+ 1,1	+ 180	30 jaar
Walker Bay	+ 0,8	+ 0,5	+ 100	13 jaar

Bron: Bonnardot en Carey (2008)¹⁷⁶

¹⁷⁶ Bonnardot en Carey: Observed climatic trends in South African wine regions and potential implications for viticulture (2008).

Bijlage X: Structuur van de Wine & Spirit Board

Bijlage XI: Cijfers over de Zuid-Afrikaanse wijnbouw

Statistieken over het jaar 2015, gepubliceerd in juni 2016 door South African Wine Industry Information & Systems (SAWIS¹⁷⁷):

Productie en verkoop

Jaarproductie van wijn:	986,4 miljoen liter (was 959 miljoen liter in 2014)
Jaarverkoop binnenlands:	424,8 miljoen liter (was 395 miljoen liter in 2014)
Jaarverkoop export:	420 miljoen liter (was 423 miljoen liter in 2014)

Structuur van de industrie

Boerderijen waar druiven groeien voor het maken van wijn:	3232
Wijnhuizen:	566
Groothandelaren:	104
Coöperatieve wijnproducenten:	48
Onafhankelijke wijnhuizen:	494
Boerderijen geregistreerd voor de productie van estatewijnen:	210

Wijngaarden en kelders

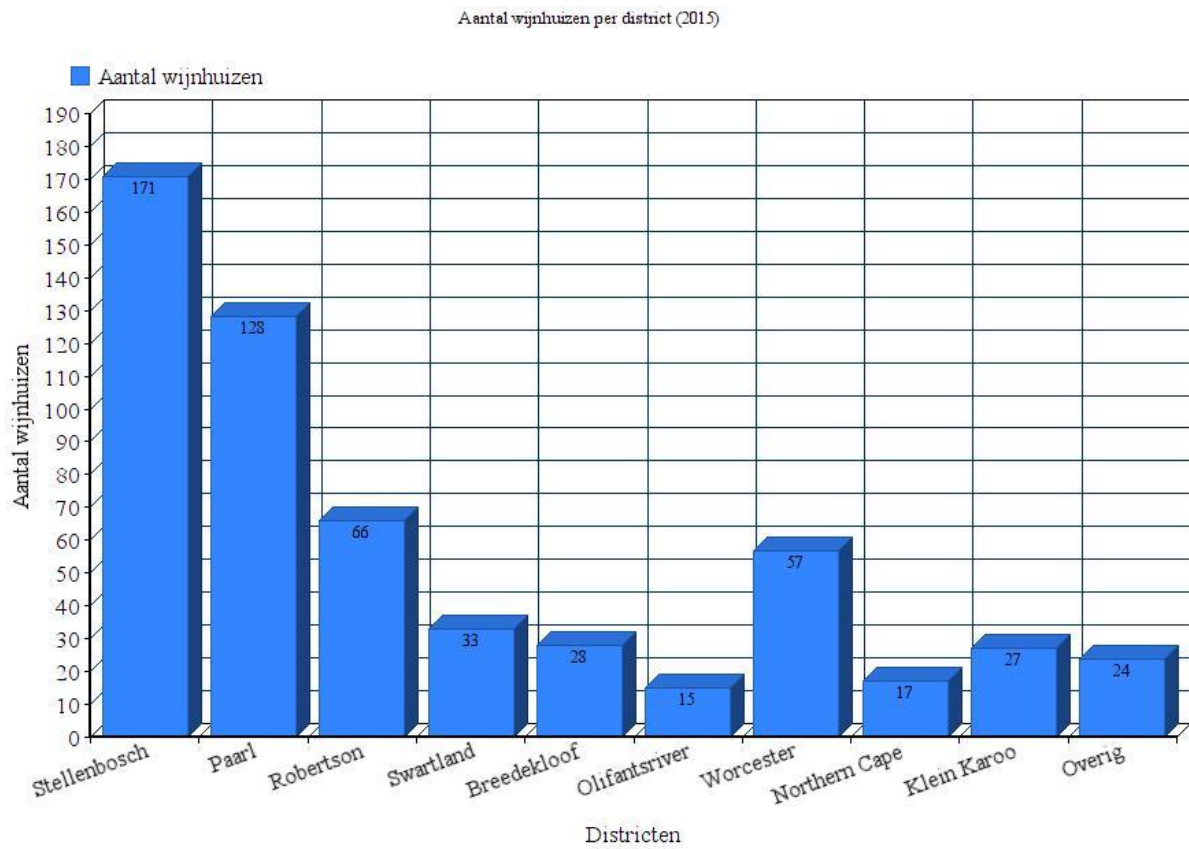
Totale aanplant aan wijngaarden:	95.775 ha (2017 ¹⁷⁸) - 98.597 ha (2015)
Totaal aantal wijnstokken:	292 miljoen wijnstokken
Stellenbosch:	15.339 ha/ 171 wijnhuizen
Paarl:	15.279 ha/ 128 wijnhuizen
Robertson:	13.227 ha/ 66 wijnhuizen
Swartland:	12.939 ha/ 33 wijnhuizen
Breedekloof:	12.839 ha/ 28 wijnhuizen
Olifantsriver:	10.018 ha/15 wijnhuizen
Worcester:	6.618 ha/ 57 wijnhuizen
Northern Cape	4.360 ha/ 17 wijnhuizen
Klein Karoo	2.443 ha/ 27 wijnhuizen

¹⁷⁷ www.sawis.co.za (2016).

¹⁷⁸ www.sawis.co.za (2017).

Bijlage XII:

Aantal wijnhuizen per district¹⁷⁹

¹⁷⁹ www.sawis.co.za (2016).

Bijlage XIII:

Aanplant van druivenrassen¹⁸⁰

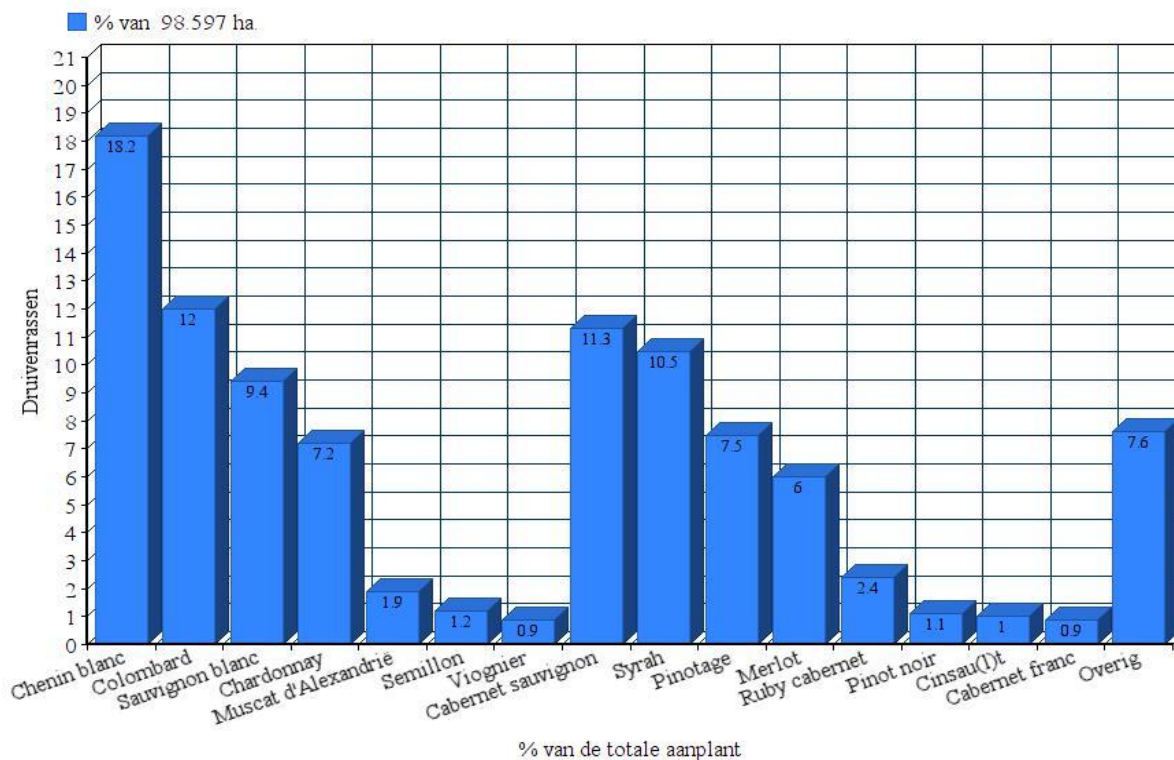
Witte druivenrassen

Totale aanplant witte druivenrassen:	54,6%
Chenin blanc:	18,2 %
Colombar(d):	12,0%
Sauvignon blanc:	9,4%
Chardonnay:	7,2%
Muscat d'Alexandrie:	1,9%
Semillon:	1,2%
Viognier:	0,9%
Muscat de Frontignan:	0,8%

Blauwe druivenrassen

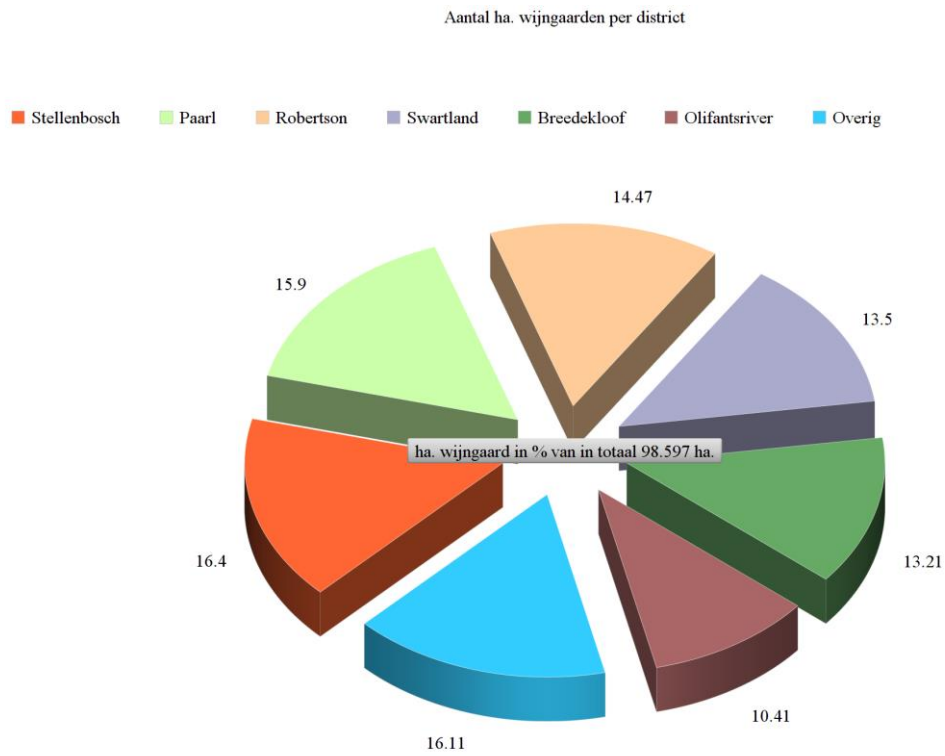
Totale aanplant blauwe druivenrassen:	45,4%
Cabernet sauvignon:	11,3%
Syrah/shiraz:	10,5%
Pinotage:	7,5%
Merlot:	6,0%
Ruby cabernet:	2,4%
Cinsau(l)t:	1,9%
Pinot noir:	1,1%
Cabernet franc:	0,9%

Aanplant van druivenrassen

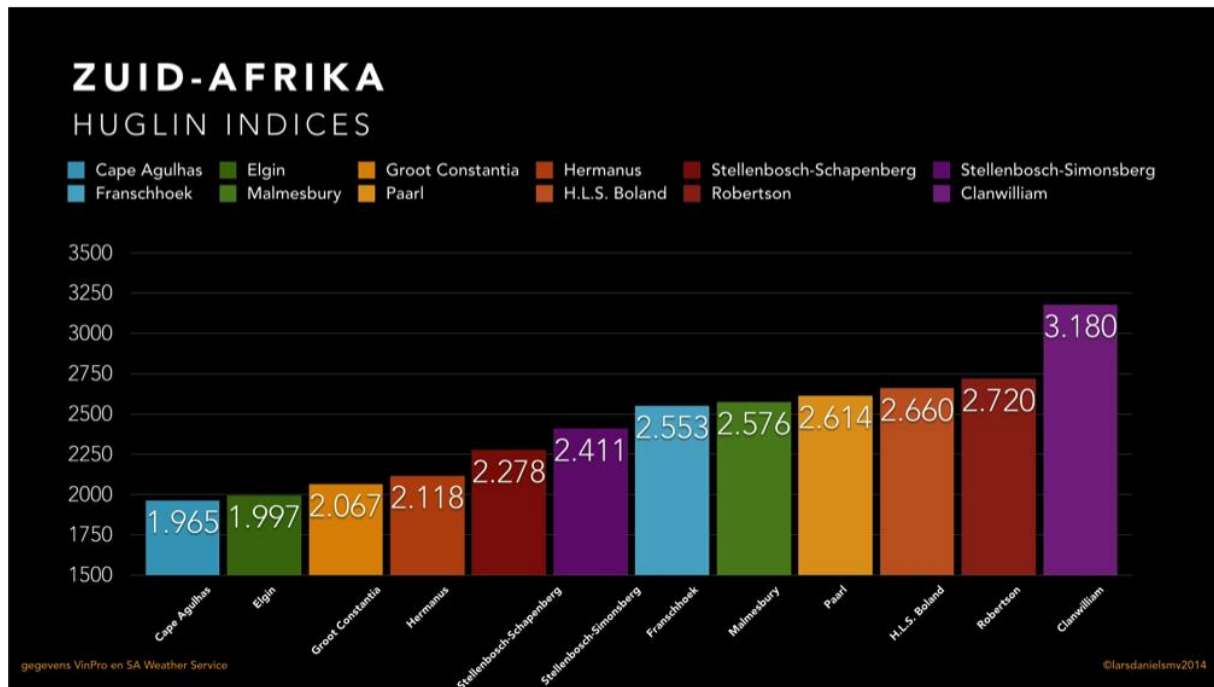
¹⁸⁰ www.sawis.co.za (2016).

**Bijlage XIV: Aantal ha wijngaardaanplant per wijnregio
In % van het totaal van 95.775 ha (2017)¹⁸¹**

¹⁸¹ www.sawis.co.za (2017).

Bijlage XV: Huglin Index Zuid-Afrika¹⁸²

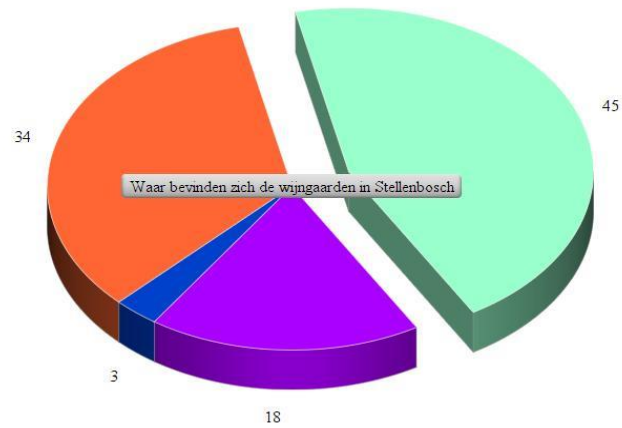

¹⁸² www.wosa.co.za (2014).

Bijlage XVI: Topografie van Stellenbosch¹⁸³

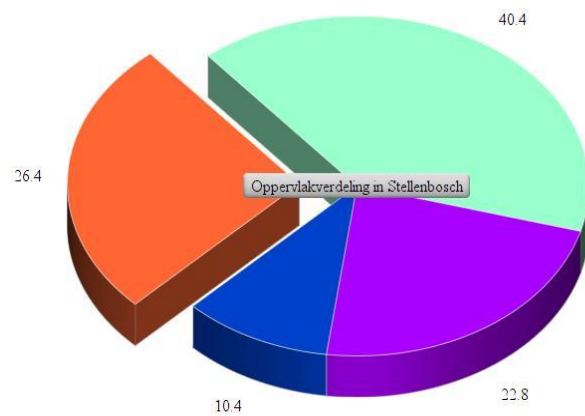
Wijngaarden in Stellenbosch

■ Boven op een berg of heuvelrug ■ Halverwege de berg of heuvelrug ■ Op de lagere uitlopers van een berg of heuvelrug ■ Op de vallei vloer

Topografie van Stellenbosch

■ Boven op een berg of heuvelrug ■ Halverwege de berg of heuvelrug ■ Op de lagere uitlopers van een berg of heuvelrug ■ Op de vallei vloer

¹⁸³ V. Carey: Viticultural terroirs in Stellenbosch (2008).

Bijlage XVII: Application for registration of a unit for the production of a single vineyard wine¹⁸⁴

WINE AND SPIRIT BOARD

BG 3

APPLICATION FOR REGISTRATION OF A UNIT FOR THE PRODUCTION OF A SINGLE VINEYARD WINE

Submit a separate application for each unit.

1. NAME AND POSTAL ADDRESS OF APPLICANT

 TEL: _____ FAX: _____ E-MAIL: _____

2. UNIT (Maximum 6 ha)

Block name, if any	Block No	Variety	Number of vines	Area Ha	SAWIS Farm No
Total hectare					

3. SKETCH PLAN

- Furnish SAWIS (BG3@sawis.co.za) with an electronic (compatible with a Geographical Information System database) sketch plan or orthophoto of the farm concerned on which all vineyard blocks are indicated and identified.
- If this is not possible, attach a sketch plan on which the required information is indicated.

4. PRODUCTION

- Production data of each unit for the past 3 years must be attached.

I, the undersigned, declare that the information given above is true and correct.

Date _____
Applicant

FOR OFFICE USE

Approved Rejected

Date _____
Signature

INQUIRIES AND APPLICATIONS:
 Tel: (021)807 5704, Fax: 086 559 0276, E-mail: BG3@sawis.co.za

¹⁸⁴ www.sawis.co.za.